

מוגנות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות המשתתפים בתוכנית 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולבני נוער בסיכון

רותם נגר אידלמן
ליטל ברלב

עריכת לשון: סיגל אשכנזי
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר הוזמן על ידי 360° – התוכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון, משרד החינוך ומשרד הרווחה והביטחון החברתי ומומן בסיועם.

הצעה לציטוט (APA):
נגר אידלמן, ר', וברלב, ל'. (2026). מוגנות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות המשתתפים בתוכנית 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולבני נוער בסיכון. מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל. דמ-085-26.

מכון מאיירס ג'וינט ברוקדייל

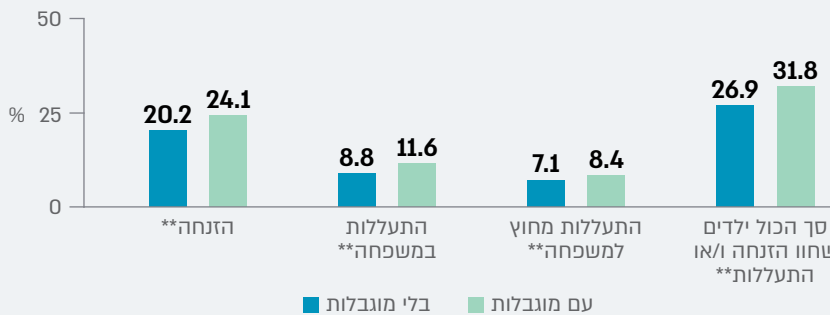
ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

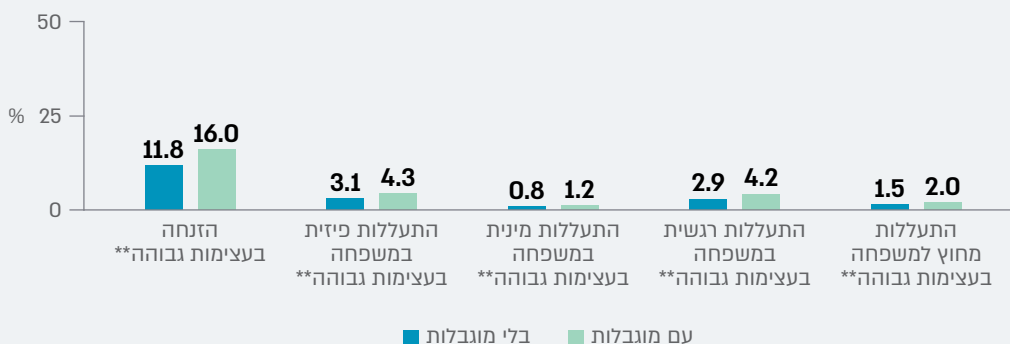
ילדים עם מוגבלות נמצאים בסיכון גבוה יותר להזנחה ולהתעללות, אולם בישראל חסר מידע עדכני על היקף התופעה ועל גורמיה. מחקר זה בחן את הסיכון להזנחה ולהתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות ואת המאפיינים המגבירים אותו, כדי לספק בסיס ידע לשיפור מדיניות ושירותים. המחקר התבסס על נתוני תוכנית 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון, ונכללו בו 111,216 ילדים ובני נוער שהשתתפו בתוכנית בתקופה שבין ספטמבר 2022 לדצמבר 2023, מהם 16,802 ילדים עם מוגבלות.

ילדים עם מוגבלות חוו יותר הזנחה והתעללות מילדים בלי מוגבלות (באחוזים)

$p < .01$ **

ילדים עם מוגבלות חוו הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה יותר מילדים בלי מוגבלות (באחוזים)

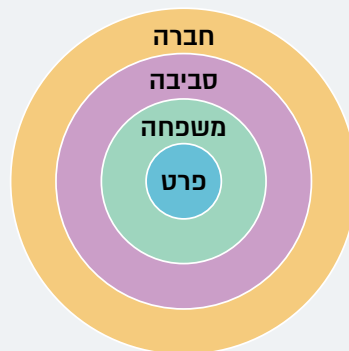

$p < .01$ **

המוגבלות כשהיא לעצמה אינה משתנה מסביר מרכזי בהבדלים בין הקבוצות בסיכון להזנחה ולהתעללות, אלא היא משתנה מעצים של גורמי סיכון אחרים. כלומר, הסיבה שילדים עם

מוגבלות חשופים יותר להתעללות והזנחה אינה המוגבלות עצמה אלא מאפייני הרקע של ילדים אלו, משפחתם וסביבתם:

מאפיינים המגבירים את הסיכון להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה

● ● מאפייני פרט ומשפחה:

עלייה בגיל הילד, הורים לא נשואים, הורים עם מוגבלות, מצוקה כלכלית

● ● מיומנויות אישיות תלויות משפחה וסביבה:

קושי לזהות מצבי סיכון בקרב כלל הילדים, קושי להתמודד במצבים מורכבים בקרב כלל הילדים וקושי לפנות לעזרה בקרב ילדים עם מוגבלות

● ● מאפייני סביבה וקהילה:

מאפייני הרשות המקומית, פריפריאליות ומעמד חברתי-כלכלי נמצאו קשורים לסיכון לפגיעה, בייחוד בקרב ילדים עם מוגבלות

● כל אלו תלויים בחברה, לדוגמה הקניית מיומנויות

תלויה בתפיסות תרבותיות, בנורמות ובציפיות ובנגישות למענים ולתמיכות

המלצות

1 לפתח ולהטמיע מנגנוני איתור, הערכה והתערבות לפי **גישה רב-ממדית**, המתייחסת למכלול גורמי הסיכון והחוסן **2** **להטמיע ידע** על דפוסי הפגיעה בילדים עם מוגבלות בתהליכי האיתור והטיפול, ולספק לאנשי המקצוע **כלים פרקטיים** לאבחון, לדיווח ולטיפול

3 **להתאים שירותים קיימים ולפתח שירותים חדשים** המותאמים לצרכים הייחודיים של ילדים עם מוגבלות, ובכלל זה התאמות פיזיות והתאמות של תוכן המענה

4 **להרחיב את התמיכה במשפחות**, ובייחוד במשפחות המתמודדות עם מצוקה כלכלית, הורות יחידנית או מוגבלות של אחד ההורים **5** לפתח ולהרחיב **שירותים ותוכניות בקהילה** המחזקים את התמיכה במשפחות ומקדמים סביבה מגינה לילדים עם מוגבלות

6 להמשיך באיסוף נתונים על ילדים עם מוגבלות כדי לשפר את היכולת לזהות מגמות סיכון ולפתח מענים מבוססי נתונים **7** להמשיך לחזק את **שיתוף הפעולה בין משרדי הממשלה** כדי לפתח מענים אינטגרטיביים המשלבים שירותי חינוך, בריאות ורווחה

רקע

התעללות בילדים והזנחתם נחשבות לבעיה כלל-עולמית בתחום בריאות הציבור בשל השפעותיהן החמורות על התפתחותם הבריאותית, הרגשית והחברתית של ילדים. על פי ארגון הבריאות העולמי, בהתעללות בילדים ובהזנחתם נכללים התעללות פיזית או רגשית, התעללות מינית, הזנחה וכן רשלנות וניצול, והן מתרחשות כשיש יחסי אחריות, אמן או כוח ומובילות לפגיעה או לסכנה לפגיעה בבריאותו, בהתפתחותו או בכבודו של הילד. בישראל ההגנה על ילדים מפני הזנחה והתעללות מעוגנת בחוק, באשרור אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד ובמדיניות לאיתור ילדים בסיכון ולהגנה עליהם.

מחקרים מן העולם ומישראל מראים בעקביות שילדים עם מוגבלות חשופים להזנחה ולהתעללות בשיעורים גבוהים יותר מילדים בלי מוגבלות. הסיכון הגבוה מיוחס לא רק למאפייני הילד או המוגבלות אלא גם לשילוב של מאפיינים אישיים, משפחתיים, קהילתיים וחברתיים, הפועלים יחד ומעצימים או ממתנים את הסיכון לפגיעה. לפי גישה זו, בחינת הסיכון להזנחה ולהתעללות מחייבת התייחסות למכלול גורמי הסיכון וליחסי הגומלין ביניהם.

אף על פי כן, בישראל חסרים נתונים עדכניים על שיעור הילדים עם מוגבלות נפגעי הזנחה והתעללות ועל הקשר בין מוגבלות ובין מצבי סיכון בכלל ולפי סוג הסיכון בפרט. לפיכך תוכנית 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון בשיתוף אגף החינוך המיוחד במשרד החינוך ומינהל מוגבלויות במשרד הרווחה הזמינו ממכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל מחקר שיספק תמונת מצב על התעללות בילדים עם מוגבלות והזנחתם ויסייע בטיוב שירותים ייעודיים לילדים עם מוגבלות ובפיתוח שירותים נוספים.

מטרות המחקר

1. הצגת תמונת מצב על הסיכון להזנחה והתעללות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות בישראל, לפי סוג הפגיעה וסוג הפוגע (בתוך המשפחה / מחוץ למשפחה)
2. בחינת המאפיינים הקשורים להזנחת ילדים עם מוגבלות ולהתעללות בהם

שיטה

המחקר התבסס על נתוני התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון שנאספו באמצעות שאלון התמ"י – כלי שממלאים אנשי מקצוע המכירים את הילדים ובני הנוער המשתתפים בתוכנית, והוא משמש להערכת מצבם של המשתתפים. במחקר נכללו נתונים על ילדים שהשתתפו

בתוכנית בתקופה שמספטמבר 2022 עד דצמבר 2023. נבחנו מדדים להזנחה, להתעללות פיזית, מינית ורגשית במשפחה, להתעללות מחוץ למשפחה וכן מדד מסכם של הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה. כדי להשוות בין הסיכון להזנחה ולהתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות ובין זה שבקרב ילדים בלי מוגבלות, בוצעה התאמה באמצעות ציון נטייה (PSM) ואחריה נערכו השוואות בין הקבוצות המותאמות. נוסף על כך בוצעו ניתוחי רגרסיה לוגיסטית לבחינת המאפיינים הקשורים לסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה.

ממצאים

ממצאי המחקר הראו ששיעור הילדים עם מוגבלות שחוו הזנחה והתעללות גבוה משיעור הילדים בלי מוגבלות, וכי הפגיעה מתרחשת בעצימות גבוהה יותר. עם זאת המוגבלות כשהיא לעצמה אינה משתנה מסביר מרכזי בהבדלים בין הקבוצות בסיכון להזנחה ולהתעללות, אלא הוא משתנה מעצים של גורמי סיכון אחרים. כלומר, הסיבה שילדים עם מוגבלות חשופים יותר להתעללות והזנחה אינה המוגבלות עצמה אלא מאפייני הרקע של ילדים אלו, משפחתם וסביבתם:

מאפייני כרט ומשפחה:

עלייה בגיל הילד, הורים לא נשואים, הורים עם מוגבלות, מצוקה כלכלית

מיומנויות אישיות תלויות משפחה וסביבה:

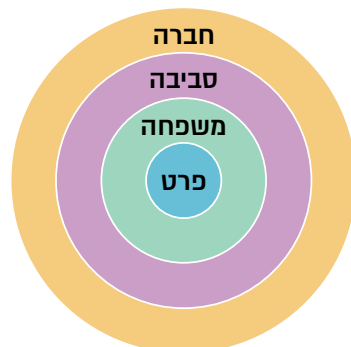
קושי לזהות מצבי סיכון בקרב כלל הילדים, קושי להתמודד במצבים מורכבים בקרב כלל הילדים וקושי לפנות לעזרה בקרב ילדים עם מוגבלות

מאפייני סביבה וקהילה:

מאפייני הרשות המקומית, פריפריאליות ומעמד חברתי-כלכלי נמצאו קשורים לסיכון לפגיעה, בייחוד בקרב ילדים עם מוגבלות

כל אלו תלויים בחברה, לדוגמה הקניית מיומנויות

תלויה בתפיסות תרבותיות, בנורמות ובציפיות ובנגישות למענים ולתמיכות

1 הסטת הזרקור אל ילדים עם מוגבלות לפי גישה רב-ממדית – לפתח ולהטמיע מנגנוני איתור, הערכה והתערבות המתייחסים למכלול גורמי הסיכון והחוסן.

2 הגברת הידע, הכלים והמיומנויות של אנשי מקצוע – להטמיע ידע על דפוסי הפגיעה בילדים עם מוגבלות בתהליכי האיתור והטיפול, ולספק לאנשי המקצוע כלים פרקטיים לאבחון, לדיווח ולטיפול.

3 פיתוח מענים מותאמים לילדים עם מוגבלות – להתאים שירותים קיימים ולפתח שירותים חדשים המותאמים לצרכים הייחודיים של ילדים עם מוגבלות, ובכלל זה התאמות פיזיות והתאמות של תוכן המענה.

4 חיזוק מענים למשפחות – להרחיב את התמיכה במשפחות, ובייחוד במשפחות המתמודדות עם מצוקה כלכלית, הורות יחידנית או מוגבלות של אחד ההורים.

5 חיזוק מענים קהילתיים – לפתח ולהרחיב שירותים ותוכניות בקהילה המחזקים את התמיכה במשפחות ומקדמים סביבה מגינה לילדים עם מוגבלות.

6 הרחבת הידע והנתונים – להמשיך באיסוף נתונים על ילדים עם מוגבלות כדי לשפר את היכולת לזהות מגמות סיכון ולפתח מענים מבוססי נתונים.

7 חיזוק שיתופי פעולה בין משרדים – להמשיך לחזק את שיתוף הפעולה בין משרדי הממשלה כדי לפתח מענים אינטגרטיביים המשלבים שירותי חינוך, בריאות ורווחה.

דברי תודה

אנו מודים לחברי וועדת ההיגוי שליוו מחקר זה על הייעוץ המקצועי באיסוף הנתונים ובכתיבת דוח המחקר:

מ-360° – התוכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון – לאחיה קמארה, מנהל; למימי אקרמן, סגנית מנהל; ולרננה תכלת, מנהלת תחום מידע מבוסס נתונים.

ממשרד החינוך, אגף א' חינוך מיוחד – לנאוה ניב, ממונה חינוך מיוחד; לעינת פולק, מדריכה מרכזת ארצית; ולרחל אלג'ים, ממונה חינוך מיוחד.

ממשרד הרווחה והביטחון החברתי, מינהל מוגבלויות – ליעל וייס, מנהלת אגף בכיר תוכנית ליישום חוק מוגבלויות; לנעמה שביט, מנהלת שירות השתתפות ושותפויות; ולענת גרינפר, מנהלת לילדים ולמתבגרים.

וכן אנו מודים לטל ארזי, חוקרת מומחית בכירה במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל, על הייעוץ המקצועי הן בתחום המחקר הן בתחום ילדים ובני נוער בסיכון.

תוכן עניינים

1. רקע	1
1.1 התעללות בילדים והזנחתם	1
1.2 התעללות בילדים עם מוגבלות והזנחתם	2
1.3 גורמי סיכון להתעללות בילדים ולהזנחתם	3
1.4 קידום מוגנות מפני הזנחה והתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות בישראל	11
2. מטרות	13
3. שיטה	14
3.1 בסיס הנתונים למחקר	14
3.2 אוכלוסיית המחקר	15
3.3 משתני תוצאה: הערכת הימצאות סיכון להזנחה ולהתעללות ועצימותו	16
3.4 משתנים מסבירים	20
3.5 ניתוחים סטטיסטיים	21
4. ילדים עם מוגבלות שאותרו בתוכנית הלאומית ומטופלים בה	25
5. ילדים עם מוגבלות המאותרים ומטופלים בתוכנית הלאומית בעקבות הזנחה והתעללות	30
5.1 חשיפה להזנחה ולהתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות	30
5.2 עצימות החשיפה להזנחה ולהתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות	34
6. מאפיינים המגבירים סיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה	38
6.1 שלב ראשון – הערכת הקשר בין מוגבלות לסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות	39
6.2 שלב שני – מאפיינים המגבירים את הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות	40
6.3 שלב שלישי – מאפיינים המגבירים את הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות	43
7. מגבלות המחקר	48
8. סיכום ודיון	50
9. המלצות	53
עוד פרסומים של המכון בנושא	55

56		מקורות
63		נספחים
63		נספח א: הערכת הקשר בין מוגבלות ובין הזנחה והתעללות בעצומות גבוהה
64		נספח ב: שיעור הילדים שחוו הזנחה והתעללות
65		נספח ג: ניבוי הזנחה והתעללות במדגם מתואם
70		נספח ד: ניבוי הזנחה והתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת
74		נספח ה: ניבוי הזנחה והתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת – הגדרה צרה

רשימת לוחות

16		לוח 1: מצבי סיכון וסמנים המעידים על הזנחה והתעללות בתוכנית הלאומית
19		לוח 2: הילדים שהשתתפו במחקר לפי מדד
25		לוח 3: שיעור הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית לפי סוג המוגבלות
27		לוח 4: שיעור הילדים עם מוגבלות הזכאים לשירותים בתוכנית הלאומית או במשרד החינוך לפי סוג המוגבלות
29		לוח 5: מאפיינים מרכזיים בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות באוכלוסיית המחקר
40		לוח 6: ממוצעים של הזנחה והתעללות בעצומות גבוהה בקרב ילדים עם מאפייני רקע דומים, לפי הימצאות מוגבלות
42		לוח 7: מאפיינים המנבאים את הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצומות גבוהה
45		לוח 8: מאפיינים המגבירים את הסיכוי להזנחה והתעללות בעצומות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת
47		לוח 9: מאפיינים המנבאים את הסיכוי להזנחה והתעללות בעצומות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת

רשימת לוחות בנספחים

63		לוח א-1: השוואת יחס הסיכון (RR) להתעללות והזנחה בעצומות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות לעומת ילדים בלי מוגבלות, לפי שיטת הניתוח
64		לוח ב-1: שיעור הילדים שחוו הזנחה והתעללות לפי הימצאות מוגבלות, תחום סיכון וסמן סיכון

65	לוח ג-1: גרסיה לוגיסטית רב-משתנית לניבוי הזנחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם
66	לוח ג-2: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם
67	לוח ג-3: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם
68	לוח ג-4: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם
69	לוח ג-5: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם
70	לוח ד-1: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי הזנחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת
71	לוח ד-2: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת
71	לוח ד-3: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת
72	לוח ד-4: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת
73	לוח ד-5: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת
74	לוח ה-1: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי הזנחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)
75	לוח ה-2: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)
76	לוח ה-3: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)
77	לוח ה-4: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)
78	לוח ה-5: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)

רשימת תרשימים

- תרשים 1: מיפוי גורמי סיכון מנבאי חשיפה להתעללות בילדים, בבני נוער ובבוגרים עם מוגבלות ... 5
- תרשים 2: שבעת תחומי החיים בתוכנית הלאומית 14
- תרשים 3: שיעור הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית 15
- תרשים 4: הבדלים ממוצעים מתוקננים בין ילדים עם ובלי מוגבלות, לפני ואחרי התאמה
באמצעות ציון נטייה 23
- תרשים 5: שיעור הילדים שחוו הזנחה והתעללות, לפי תחומי סיכון והימצאות מוגבלות
..... 30
- תרשים 6: שיעור הילדים שחוו הזנחה, לפי תחומי סיכון ולפי הימצאות מוגבלות 31
- תרשים 7: שיעור הילדים שחוו התעללות במשפחה, לפי תחומי סיכון והימצאות מוגבלות 32
- תרשים 8: שיעור הילדים שחוו התעללות במשפחה, לפי מספר פגיעות והימצאות מוגבלות ... 32
- תרשים 9: שיעור הילדים שחוו התעללות מחוץ למשפחה, לפי סמני הסיכון והימצאות מוגבלות ... 33
- תרשים 10: שיעור הילדים שחוו התעללות מחוץ למשפחה, לפי מספר פגיעות ולפי
הימצאות מוגבלות 33
- תרשים 11: שיעור הילדים שחוו הזנחה בעצימות גבוהה, לפי תחומי סיכון, סמן סיכון
והימצאות מוגבלות 34
- תרשים 12: שיעור הילדים שחוו התעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה, לפי סמן
סיכון והימצאות מוגבלות 35
- תרשים 13: שיעור הילדים שנחשפו להתעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה, לפי סמן
סיכון והימצאות מוגבלות 36
- תרשים 14: שיעור הילדים שנחשפו להתעללות רגשית בעצימות גבוהה, לפי סמן סיכון
והימצאות מוגבלות 36
- תרשים 15: שיעור הילדים שנחשפו להתעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה, לפי סמן
סיכון והימצאות מוגבלות 37
- תרשים 16: מאפיינים התורמים לסיכון להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה 52

1.1 התעללות בילדים והזנחתם

התופעה של **התעללות בילדים והזנחתם** נחשבת לבעיה כלל עולמית בתחום בריאות הציבור בשל השפעותיה החמורות על התפתחותם הבריאותית, הרגשית, והחברתית של ילדים (Legano et al., 2021; Winters et al., 2017). בשנת 1989 אימצה העצרת הכללית של האו"ם את **האמנה בדבר זכויות הילד**. סעיף 19 של האמנה מציג נקודת מבט רחבה על הגדרת תופעת האלימות כלפי ילדים, וקורא להגנה מפני כל צורות האלימות כלפי ילדים, ההזנחה שלהם וההתעללות בהם, ובכלל זה אלימות נפשית, אלימות פיזית, אלימות מינית, פגיעה וענישה גופנית (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2023). לפי ארגון הבריאות העולמי, בהתעללות בילדים והזנחתם נכללים התעללות פיזית או רגשית, התעללות מינית, הזנחה וכן רשלנות וניצול (מסחרי או אחר) המתרחשים כשיש יחסי אחריות, אמן או כוח ומובילים לפגיעה או לסכנה לפגיעה בבריאותו, הישרדותו, התפתחותו או כבודו של הילד (Word Health Organization, 2020). הזנחה והתעללות עשויות להיות מכוונות או לא מכוונות, ועל פי ההגדרות השונות נהוג לחלקן לחמישה תת-סוגים עיקריים: הזנחה, התעללות פיזית, התעללות רגשית, התעללות מינית ועדות לאלימות במשפחה (Clemens et al., 2018).

במדינת ישראל הגדיר חוק העונשין (תשל"ז-1977) את המצבים הנחשבים להזנחה ולהתעללות. בשנת 1991 מדינת ישראל אשררה את אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד. בשנת 2003 מינתה ממשל ישראל את **ועדת שמיד** שהתבקשה ללמוד על בעיית הילדים ובני הנוער (להלן: ילדים) שנתונים בסיכון ובמצוקה במדינת ישראל ולהמליץ על אמצעים לפתרונה. ההגדרה של **ילדים בסיכון** שגובשה בוועדת שמיד, התבססה על האמנה בדבר זכויות הילד ואושרה בישראל היא: ילדים שיש פגיעה ביכולתם לממש את זכויותיהם באחד או יותר משבעת תחומי החיים האלה: קיום פיזי, בריאות ואפשרות להתפתחות; השתייכות למשפחה; התפתחות ורכישת מיומנויות למידה; רווחה ובריאות רגשית; השתלבות חברתית; הגנה מפני אחרים; הגנה מפני התנהגויות סיכון. הסיכון למצבי סיכון אלו עלול להתעצם בשל מגוון מאפיינים, כגון מצבי משבר במשפחה, הגירה והשתייכות לקבוצת מיעוט (וייסבלאי, 2007).

1.1.1 הזנחה

להזנחה יכולים להיות ביטויים פיזיים ורגשיים (O'Sullivan et al., 2018), חינוכיים ורפואיים (ארזי ואח', 2017). היא מתבטאת באי-דאגה של הורה או אפוטרופוס לסיפוק הצרכים הבסיסיים של ילד שבאחריותו במידה הדרושה לשמירה על שלומו ובריאותו של הילד, כלומר יש סיכון ממשי לפגיעה בהתפתחותו וברווחתו. הצרכים הבסיסיים הם: אספקת מזון הולם, טיפול רפואי,

לבוש מתאים, הגנה פיזית, השגחה נאותה, חינוך ודיור ראוי. מצבים אלו הם חלק מרשימת הנזקקויות של משרד הרווחה והביטחון החברתי (להלן: משרד הרווחה) – רשימה של קשיים או בעיות שמשקפים את הצרכים של הפונים לשירותי הרווחה ועשויים להיות מוקד לשינוי ולהתערבות מטעם שירותי הרווחה. באשכול "נזקקויות פרט" נכלל תחום "היפגעות מאלימות, ניצול והזנחה" המתייחס להזנחה והתעללות בתוך המשפחה ומחוצה לה (משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2016).

1.1.2 התעללות

התעללות פיזית מתאפיינת בפעולות אלימות מצד בן משפחה או מבוגר האחראי לילד. ההתעללות עשויה להתרחש במישרין או בעקיפין, להיות מתמשכת או חד-פעמית, להתרחש דרך שגרה כענישה "חינוכית" או בשל התפרצויות זעם וקושי בריסון עצמי של ההורה. **התעללות מינית** מתבטאת במעורבות של ילד בפעילות מינית שאינו מבין אותה במלואה, אינו מסוגל לתת לה הסכמה מודעת או שהפעילות נוגדת את הנורמות החברתיות והחוקיות של החברה. הפעילות המינית יכולה לכלול מגע גופני, חשיפה לתכנים פורנוגרפיים, ניצול לצורכי פורנוגרפיה או שימוש בילד למטרות זנות. המאפיין המרכזי של התעללות מינית הוא ניצול פערי הכוח והסמכות בין המבוגר לילד ופגיעה בזכויותיו ובשלומם של הילד. **התעללות רגשית** מתבטאת לרוב בהתנהגות פוגענית ושיטתית מצד ההורה או המבוגר האחראי המזיקה להערכה העצמית של הילד ולתחושת הזהות האישית שלו. על פי החוק, התעללות רגשית כוללת כמה ממדים מרכזיים: דחייה או התעלמות מצד ההורה; הפחתת ערכו של הילד באמצעות ביקורת או לעג פוגעני; הפחדה באמצעות אימים; בידוד הילד מסביבתו; ניצול רגשי; הימנעות ממתן התייחסות רגשית חיונית, כגון אהבה ודאגה; חוסר עקביות בגישות ההוריות (מכון חרוב, א"ת).

1.2 התעללות בילדים עם מוגבלות והזנחה

במחקרים מן העולם נמצא כי ילדים ובני נוער עם מוגבלות חשופים להתעללות ולהזנחה פיזיות וחצי עד שלוש וחצי יותר מילדים ובני נוער בלי מוגבלות.

הזנחה היא הדפוס הנפוץ ביותר של פגיעה בילדים, והיא שכיחה יותר בקרב ילדים עם מוגבלויות מבקרב ילדים בלי מוגבלות, בין היתר בגלל הצרכים המוגברים של ילדים עם מוגבלויות (Stalker & McArthur, 2012; Sullivan & Knutson, 2000).

במטא-אנליזה של 17 מחקרים על אלימות נגד ילדים ובני נוער (בני 18 ופחות) נמצא כי הסיכון של ילדים עם מוגבלות להיחשף לאלימות הוא פי שלושה עד ארבעה יותר מזה של ילדים בלי מוגבלות. לפי ניתוח זה, יותר מ-20% מן הילדים עם מוגבלות חוו אלימות פיזית, 20% חוו התעללות נפשית ו-14% חוו פגיעה מינית. זאת ועוד, 27% מן הילדים עם מוגבלות חוו יותר מסוג אחד של התעללות בחייהם (Jones et al., 2012).

ככל הנראה הפער גדול אף יותר מזה שדווח, שכן יש קושי באיתור ובהערכת הסיכון ויש דיווח חסר על הזנחה והתעללות בקרב ילדים בכלל ובקרב ילדים עם מוגבלות בפרט (Stalker & McArthur, 2012). עוד נמצא כי ילדים עם מוגבלות סובלים מהתעללות חמורה יותר ומגיל צעיר יותר מילדים בלי מוגבלות (ברלב וקרן-אברהם, 2017; Helton & Cross, 2011).

נתונים בישראל הצביעו גם הם על מגמה דומה, ולפיה ילדים עם מוגבלות חשופים להזנחה ולהתעללות יותר מילדים בלי מוגבלות. נתונים מן השירות לחקירות ילדים וחקירות מיוחדות משנת 2023 הראו שלילדים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית או לילדים עם אוטיזם סיכוי גבוה פי 1.3 מילדים בלי מוגבלות להיחקר על ידי חוקרי ילדים על אירועים של התעללות או הזנחה.¹ זאת ועוד בשנת 2023 הסיכוי של ילדים עם מוגבלות להיות מופנים לעובד סוציאלי לחוק הנוער על רקע חשד להתעללות והזנחה היה גבוה פי 1.7 משיעורם באוכלוסייה². לפי נתוני 360⁰ – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון, בשנת 2015 25% מן הילדים בסיכון להיפגע מהזנחה והתעללות היו ילדים עם מוגבלות, אף על פי שהם היו רק 9% מכלל הילדים בישראל. מכאן כי הסיכון של ילדים עם מוגבלות להיפגע מהזנחה והתעללות גדול פי 2.8 משיעורם באוכלוסייה (ברלב וקרן-אברהם, 2017). חשוב לציין כי ילדים נפגעי הזנחה והתעללות המוכרים למשרדי הממשלה הם רק קצה הקרחון – רבים מן הקורבנות אינם מוכרים לרשויות, ועל כן סביר שהנתונים הידועים בישראל הם נתוני חסרים, כאמור (ארזי ואח', 2017).

1.3 גורמי סיכון להתעללות בילדים ולהזנחתם

חוקרים רבים ניסו להבין את הגורמים לסיכון המוגבר להתעללות בילדים ולהזנחתם ופרט להתעללות בילדים עם מוגבלות ולהזנחתם. במחקריהם עלתה מגמה של מעבר **ממודלים מוניסטיים**, המציגים בדרך כלל קשר סיבתי פשוט, **למודלים אינטגרטיביים מורכבים**, המציגים

¹ צוות המחקר חישב אומדן זה על בסיס הנתונים האלה: (1) מספר חקירות ילדים וחקירות מיוחדות בשנת 2023, לפי סוג מוגבלות, שהתקבל מן השירות לחקירות ילדים וחקירות מיוחדות. ילדים עם מוגבלות הם ילדים אשר זקוקים לתמיכות כדי להבין את הליך 19 בחקירה מסיבה כלשהי הקשורה למוגבלות, בין היתר בשל הנמכה קוגניטיבית או בשל לקויות למידה מורכבות. יש ילדים עם מוגבלות שאינם זקוקים להתאמות מיוחדות, למשל ילדים עם מוגבלות פיזית או לקות ראייה, והם נכללים בקבוצה המזהה בחקירות ילדים כילדים בלי מוגבלות; (2) מספר הילדים בני 4-14 עם מוגבלות שכלית התפתחותית שהתקבל ממשרד הרווחה והביטחון החברתי; (3) מספר הילדים שקיבלו קצבת נכות מביטוח לאומי על רקע אוטיזם ועל רקע הפרעה הנמצאת על רצף הספקטרום האוטיסטי בשנת 2023, לפי נתוני ביטוח לאומי; (4) מספר הילדים בני 4-14 בישראל לפי השנתון הסטטיסטי 2023, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

² צוות המחקר חישב אומדן זה על בסיס הנתונים האלה: (1) מספר המקרים שדווחו בקרב ילדים ובני נוער עם מוגבלות בשנת 2023, על רקע התעללות והזנחה (לא כולל דיווחים שאינם על רקע חשד לפגיעה: התמכרויות של קטין, נוער מעורב בפלילים, ניסיונות אובדניים, נדרש טיפול על פי חוק הנוער לאבחון, טיפול ואשפוז פסיכיאטרי או סבת דיווח אחרת) שהתקבלה מן השירות לילד ונוער במשרד הרווחה והביטחון החברתי; (2) שיעור הילדים עם מוגבלות באוכלוסייה התבסס על מחקר של ברלב ואח', 2021.

קשרים בין מאפיינים רבים המשפיעים זה על זה (ארזי וסבו-לאל, 2009, כפי שהוזכרו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010).

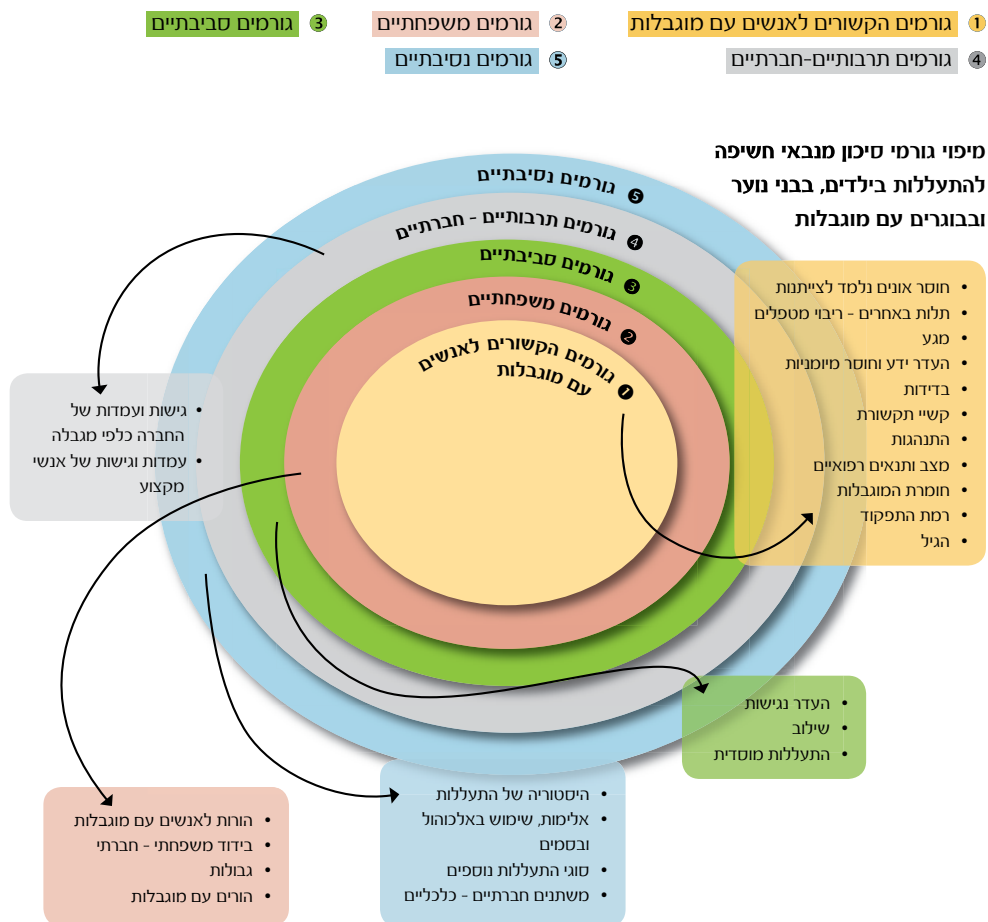
נהוג לחלק את המאפיינים הקשורים להתעללות בילדים ולהזנחתם לארבע רמות: (1) מאפייני הפרט של ההורה והילד (Ontogeny); (2) מאפייני המשפחה (Microsystem), (3) מאפייני הקהילה (Excosystem); (4) מאפייני חברה ותרבות (Belsky, 1993 Macrosystem). הנחת היסוד של המודלים האינטגרטיביים היא כי יש "רצף" השפעות אינטראקטיביות של גורמים ומשתנים ברמת הפרט (הורה/ילד), המשפחה, הקהילה והתרבות, המתקיימים בכל הורות, גם הורות תקינה, ואשר יחדיו, ובשילוב עם מאפייני האינטראקציה "הורה-ילד" על פני רצף ההתפתחות, מחריפים או ממתנים את הסיכון לפגיעה בילד או להזנחתו" (ארזי וסבו-לאל, 2009, כפי שצוטטו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010, עמ' 43).

המודלים האינטגרטיביים המורכבים מציעים מסגרת תאורטית לבחינת הסיכון המוגבר של ילדים עם מוגבלות באמצעות הפרספקטיבה של לימודי מוגבלות (Hollomotz, 2009; Thompson, 2006). חוקרים מתחום לימודי מוגבלות (Critical Disability Studies) בוחנים את רמת הסיכון לא רק לפי מאפייני הילד והמוגבלות אלא גם לפי סביבתו הקרובה (המשפחה והקהילה) ולפי גורמים חברתיים-תרבותיים. המודל הרפואי מציע הסברים אינדיווידואליים, פסיכולוגיים ורפואיים למוגבלות, ואילו מחקרים עדכניים מתמקדים בתהליכים חברתיים, תרבותיים, כלכליים ופוליטיים רחבים יותר. לכן חקר הסיכון המוגבר להתעללות בילדים עם מוגבלות ולהזנחתם מן ההיבט של לימודי מוגבלות, דורש בחינה של גורמי סיכון הקשורים לתרבות ולחברה (Flynn, 2020).

לדוגמה, הולמוץ (Hollomotz, 2009) הציע מודל אקולוגי לבחינת הסיכון להתעללות מינית בילדים עם לקות למידה. המודל כולל חמישה גורמי סיכון בתוך שלוש מערכות: (1) **מערכת המיקרו** ובה (א) הפרט (מאפיינים אישיים ומיומנויות הגנה עצמית) ו-(ב) הסביבה המיידית שלו (כגון משפחה ומסגרת מגורים חוץ-ביתית); (2) **מערכת הסביבה** ובה (ג) הסביבה שבה מתגורר הילד, לרבות השכונה והקהילה שלו, וכל הפעילויות הקהילתיות, כגון חינוך, פנאי, תעסוקה ומעונות יום; (3) **מערכת המאקרו** ובה (ד) השפעות תרבותיות ו-(ה) השפעות חברתיות.

מורבר (2009) מיפתה את גורמי הסיכון היכולים לנבא סיכון גבוה להתעללות באנשים עם מוגבלות וחילקה אותם לחמש רמות. כפי שממחיש המודל האינטגרטיבי של מורבר, בכל גורם סיכון יש מגוון רחב של מאפיינים (תרשים 1).

תרשים 1: מיפוי גורמי סיכון מנבאי חשיפה להתעללות בילדים, בבני נוער ובבוגרים עם מוגבלות

מקור: מורבר, 2009.

בסעיפים הבאים יוצגו מאפיינים מרכזיים שנמצאו בספרות המקצועית הקשורים להתעללות בילדים ולהזנחתם לפי מעגלי ההשפעה: מאפיינים אישיים, משפחה, סביבה וחברה ותרבות. חלק מן המאפיינים שמוצגים נכונים לכל הילדים (לדוגמה, גיל או מצב כלכלי) וחלקם ייחודיים לילדים עם מוגבלות (לדוגמה, סוג מוגבלות או תחושת עומס הנובעת מטיפול בילד עם מוגבלות). הפירוט ממחיש גם את הקשר בין המאפיינים בתוך המעגל ובינם למאפיינים במעגלים אחרים.

1.3.1 מאפיינים אישיים של ילדים עם מוגבלות

גורמי הסיכון הבולטים במעגל השפעה זה:

■ **גיל:** ככל שהילד צעיר יותר, כך גובר הסיכון שהוא יסבול מהזנחה ומהתעללות חמורות ונשנות. הפגיעות הרבה נובעת משילוב בין התלות הרבה במטפל, הרגישות הפיזיולוגית הגבוהה של תינוקות לפגיעה וחוסר היכולת שלהם להגן על עצמם (ארזי וסבו-לאל, 2009, כפי שהוזכרו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010).

■ **הימצאות מוגבלות וסוג המוגבלות:** הסיכון של ילדים עם סוגים מסוימים של מוגבלות לסבול מהזנחה ומהתעללות גבוה יותר מזה של ילדים אחרים (Stalker & McArthur, 2012). מסקירת הספרות המקצועית עלה כי ילדים עם ליקויים בתקשורת, הפרעות התנהגות, לקויות למידה וליקויים חושיים סובלים מאלומות ומהזנחה יותר מילדים בלי מוגבלות ומילדים עם מוגבלויות אחרות (Stalker & McArthur, 2012). לדוגמה, נמצא כי ילדים עם ליקויים בשפה ובדיבור חווים התעללות פי שלושה יותר מילדים בלי מוגבלות, ילדים עם ליקויי למידה חווים התעללות פי ארבעה יותר מילדים בלי מוגבלות, וילדים עם הפרעת התנהגות חווים התעללות פי חמישה וחצי יותר מילדים בלי מוגבלות (Sullivan & Knutson, 2000). גם לליקויים פיזיים נודעת השפעה רבה על הסיכון לחוות הזנחה והתעללות (Mencap et al., 2001). לילדים עם קשיים נפשיים סיכון גבוה יותר להזנחה ולהתעללות, אולם לא ברור אם הקשיים הנפשיים קדמו לסיכון והגבירו אותו או שמצב הסיכון תרם להתפתחותם (Kelly et al., 2012).

■ **מין:** בנות נפגעות מינית בתוך המשפחה יותר מבנים (רזניקובסקי-קוראס ואח', 2024) או מחוצה לה (שפירא ואח', 2023), אך אפשר שהתעללות מינית בבנים מדווחת פחות בשל סטיגמה ותפיסות חברתיות-תרבותיות. השכיחות של התעללות פיזית ורגשית בילדים והזנחתם משתנה מאוד לפי המאפיינים מין ואזור גאוגרפי. לדוגמה, בסקירה שיטתית של מחקרים שפורסמו בשנים 2000–2017 נמצא כי בנים באירופה ובאפריקה נחשפו יותר להתעללות פיזית מבנות ביבשות אלו, אך לא נמצאו הבדלים בין בנים לבנות באזורים גאוגרפיים אחרים (Moody et al., 2018). מינו של הילד, הימצאות מוגבלות וסוג הפגיעה מתווכים את הסבירות להתעללות (Miller & Brown, 2014; Stalker & McArthur, 2012). בנים עם מוגבלות דיווחו על פגיעה מינית עד פי שלושה מבנים בלי מוגבלות (Mueller-Johnson et al., 2014).

■ **היעדר מיומנויות אישיות** המאפשרות איכות חיים והכנה מפני הזנחה והתעללות, כגון קבלת החלטות, אסרטיביות, כישורי הגנה עצמית או כישורים מוטוריים היכולים לשמש להגנה (מורבר, 2009; Hollomotz, 2009). כאמור, המודלים האינטגרטיביים מדגישים קשר בין מאפיינים במעגלים השונים. מיומנויות אישיות תלויות במאפיינים תרבותיים-חברתיים, שכן הן מעוצבות ומפותחות באמצעות אינטראקציות חברתיות והזדמנויות ללמידה ולהתפתחות. כאשר מדובר בילדים עם מוגבלות, תפיסות בנוגע למוגבלות ולהשפעתה

על יכולותיו מועברות לילד ומשפיעות על ההתנסויות המתאפשרות לו ועל התפקידים שמצופה ממנו למלא. הערכת הסביבה את הילדים כבעלי מסוגלות ויכולות היא גורם חשוב בתקופת המעבר שלהם לחיי הבגרות, והיא עשויה להשפיע מאוד על השתלבותם העצמאית³ והאוטונומית⁴ בקהילה (נגר אידלמן ואח', 2024).

נוסף על המאפיינים של הילד **מאפייני ההורים** נמצאו גם הם קשורים לסיכון להתעללות בילדים ולהזנחה, ובהם גיל צעיר (הקשור אף ליכולותיהם ולמשאביהם של ההורים), השכלה נמוכה, היסטוריה של הזנחה והתעללות במשפחת המוצא (העברה בין-דורית), התמכרויות לסמים ולאכזריות ומאפייני אישיות (כגון ערך עצמי נמוך, חוסר אונים וסבילות נמוכה למצבי דחק). הסיכון אף עשוי לגבור במצבים של ריבוי משברים אישיים ובידוד חברתי (ארזי וסבו-לאל, 2009, כפי שהוזכרו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010).

המצב הכלכלי של הילד והוריו נמצא קשור אף הוא לסיכון מוגבר להזנחה ולהתעללות בו. עוני מגביר את הסיכון להזנחה ולהתעללות, בייחוד להזנחת הצרכים הפיזיים הבסיסיים דוגמת מזון, מחסה, גישה לטיפול רפואי וביגוד, בשל אי-יכולת או אי-רצון של הורה לספק צרכים אלו. מחסור במשאבים עשוי גם להוביל להזנחה המתבטאת בחוסר פיקוח הורי (Berger et al., 2010; Conger et al., 2013; Cancian et al., 2017; al.). מודל הלחץ המשפחתי של מצוקה כלכלית מצביע על הקשר בין קושי כלכלי, יחסי גומלין ודינמיקה בתוך המשפחה ובין סיכון להזנחה ולהתעללות: בעיות כלכליות חמורות עלולות לגרום לחץ להורים, להגביר עוינות מצידם ולשבש את תפקוד המשפחה ולכן להוביל להזנחה ולהתעללות בתוך המשפחה (Conger et al., 1994). משפחות שבהן אדם עם מוגבלות מתמודדות עם עומס כלכלי מכמה סיבות, כגון הוצאות כספיות שוטפות מיוחדות ואובדן הכנסה הנובעים מן הטיפול באדם עם המוגבלות (נגר אידלמן ואח', 2023; נמר-פורסטנברג ואח', 2023). לכן הימצאות מוגבלות וקושי כלכלי לצד מאפיינים אחרים הקשורים להזנחה והתעללות עשויים להגביר את הסיכון להן. זאת ועוד, מצב כלכלי נמצא קשור לוויכוח על טיפול רפואי בילדים עם מוגבלות (Mwangi et al., 2022). התוצאה יכולה להיות הזנחה בשל הימנעות מטיפול רפואי נחוץ.

1.3.2 מאפייני המשפחה

מאפיינים **מבניים-משפחתיים** מגוונים נמצאו קשורים למקרים של הזנחה והתעללות בילדים, ובהם היעדר אב ביולוגי, גבר זר שחי עם המשפחה, מערכות משפחתיות רב-דוריות סבוכות, הגרות תחת קורת גג אחת, ריבוי ילדים צעירים ומרווחים קטנים בין הלידות (ארזי וסבו-לאל, 2009, כפי שהוזכרו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010).

³ עצמאות היא חוסר תלות באחרים, כלומר היכולות לבצע פעולות לבד.

⁴ אוטונומיה היא יכולתו של פרט לקבל החלטות על חייו ולנתב את פעילותו. היא אינה זהה לעצמאות תפקודית, ולכן גם אדם שאינו עצמאי בביצוע פעולות יום-יומיות יכול לקבל החלטות.

מחקרים הראו **שהדינמיקה בתוך המשפחה**, ובכלל זה **יחסי הגומלין בין בני המשפחה**, עשויה להגביר את הסיכון להתעללות ולהזנחה. ריבוי קונפליקטים ומשברים במערכת הזוגית, היעדר תמיכה זוגית, יחסי קנאה ונקמנות בין ההורים או אלימות בין ההורים מעצימים את הסיכון להתנחת הילדים ולהתעללות בהם. אף על פי שהממצאים בנושא אינם אחידים, יש מאפיינים בולטים נוספים שנמצאו במחקרים וקשורים לסיכון להתעללות ולהזנחה, כגון אינטראקציה אינסטרומנטלית המאופיינת בהיעדר הנאה וחמימות, מעורבות מועטה של ההורים בחיי הילד ולעומתה מעורבות פולשנית וכופה בלי מתן אוטונומיה, הצבת ציפיות מוגזמות שאינן תואמות את היכולות האישיות וההתפתחותיות של הילדים, ביקורתיות רבה, ביטויי אגרסיביות מילולית כלפי הילדים ועוינות מופגנת (ארזי וסבו-לא, 2009, כפי שהוזכרו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010). במשפחות רבות נמצאו קשיים בהתמודדות עם המשימות ההוריות ועם התפקוד ההורי השוטף (Dixon et al., 2009).

טיפול לא-פורמלי⁵ בן משפחה עם מוגבלות עשוי להיות מקור לתרומה חיובית לבית ולמשפחה, כגון הגברת הלכידות ושיפור האינטימיות בקרב בני משפחה. מנגד הוא עלול להשפיע לרעה על איכות החיים בתא המשפחתי, לדוגמה להוביל למתח ולעיוותים בין בני זוג או לריחוק בין הורים לילדים או בין ההורה המטפל לשאר הילדים (Kim et al., 2021). מטפלים לא פורמליים רבים מדווחים על תחושת חוסר מסוגלות, כלומר שהם אינם מיומנים דיים בהתמודדות עם המתח ועם האתגרים הכרוכים במתן הטיפול (Rabinowitz et al., 2011). הם עשויים לחוש דאגה לאיכות חייהם ומצוקה פסיכולוגית, כגון חרדה ודיכאון (Hoffman & Rodrigues, 2010; del-Pino-Casado et al., 2021). תחושות עומס וחוסר מסוגלות בקרב מטפלים לא-פורמליים עלולות להגביר את הסיכון להתעללות ולהזנחה, כגון אי-מתן טיפול רפואי נדרש (Legano et al., 2021).

תחושות מתח ולחץ בקרב בני המשפחה עלולות להגביר את הסיכון להזנחה ולהתעללות (Flynn & McGregor, 2017; Sullivan & Knutson 2000). אומנם ליווי משפחתי של אדם עם מוגבלות מעורר תחושות חיוביות, כגון סיפוק, אחריות ומשמעות, אולם משפחות שבהן אדם עם מוגבלות מתמודדות גם עם קשיים ואתגרים, כגון תחושת עומס ודחק, פגיעה בחיים הפרטיים ופגיעה בתעסוקה. הטיפול דורש מבן המשפחה המטפל משאבים רגשיים, לוגיסטיים וכלכליים רבים, ולעיתים הוא פוגע ברווחת בני המשפחה כולם (Lindt et al., 2020; Johnson et al., 2011).

היעדר משאבים ותמיכה חברתית להורים עלולים להגביר את הסיכון להזנחה ולהתעללות (Kelly et al., 2012; Sullivan & Knutson, 2000). משפחות שיש בהן אדם עם מוגבלות סובלות

⁵ טיפול לא-פורמלי הוא תמיכה הניתנת לאדם על ידי בני משפחה, חברים או קרובים אחרים שאינם אנשי מקצוע בתחום הבריאות או הרווחה, ואינם מקבלים שכר או תגמול כספי עבור תמיכה זו.

לעיתים קרובות מבידוד חברתי, בין היתר בשל קושי להשתתף בפעילויות חברתיות קבועות ולטפח קשרים חברתיים או בשל הימצאות בן המשפחה עם המוגבלות במוסדות או במסגרות המרוחקים מסביבת המגורים והקהילה הקרובה (שגיב ואח', 2011; Sarman & Tuncay, 2024). בידוד משפחתי-חברתי הוא גורם סיכון להתעללות בתוך משפחות שיש בהן ילד עם מוגבלות, בייחוד כשלמאפיינים של הילד עם המוגבלות מתווספים מאפיינים משפחתיים וסביבתיים דוגמת מצב כלכלי קשה ותחושת עומס יתר של ההורים (Ammerman, 2014). הימצאות מוגבלות, תחושת לחץ בקרב בני משפחה ואי-תמיכה חברתית קשורות זו בזו: ביכולתה של תמיכה חברתית למתן תחושת דחק בקרב הורים לילדים עם מוגבלות, ואילו היעדרה מגביר את תחושת הדחק ואת תחושת עומס הטיפול (מורבר, 2009).

1.3.3 מאפייני הסביבה

מודלים אינטגרטיביים בחנו כיצד מאפייני סביבה מעצימים או מפחיתים את הסיכון להזנחה והתעללות. ארזי וסבו-לאל (2009, כפי שהוזכרו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010) הציגו בסקירת ספרות מקצועית מגוון מאפייני סיכון סביבתיים הקשורים להזנחה ולהתעללות הן כגורמי סיכון כשהם לעצמם הן כמאפיינים המעצימים גורמי סיכון ברמת הפרט והמשפחה, ובהם עוני רב וממושך, משברי אבטלה, לכידות חברתית נמוכה, מפגעים סביבתיים מרובים, חיים בקהילות מבודדות ומודרות חברתית והיעדר תשתיות ושירותים קהילתיים תומכים. הוכח כי עוני ברמת הפרט וברמת השכונה קשור לסיכון גבוה להתעללות בילדים ולהזנחתם. מנגנוני הגנה סביבתיים, כגון לכידות חברתית גבוהה, הפחיתו את הסיכון בקרב משפחות שהכנסתן גבוהה אך לא בקרב משפחות שהכנסתן נמוכה (Maguire-Jack & Font, 2017).

בשל הצרכים המורכבים של ילדים עם מוגבלות, ובכלל זה תרופות חיוניות וטיפולים הכרחיים ועוד צורכי רפואה מיוחדים וצורכי חינוך כגון שיבוץ מסוים, לפעמים **המענים אינם מתאימים די הצורך**. התוצאה עלולה להיות פגיעה ניכרת בהתפתחות הפיזית, בהתפתחות הרגשית ובהתפתחות החינוכית של הילד (Goudie et al., 2014). חוסן משפחתי של משפחות שיש בהן ילד עם מוגבלות מושפע מן היכולת של בני המשפחה **למצות את השירותים התומכים בקהילה**, בייחוד מסגרות חינוך, תעסוקה או פנאי המותאמות לאנשים עם מוגבלות. כאשר משפחה מתקשה למצות את זכויותיה ולהיעזר בשירותים בקהילה, עלולה להיפגע היכולת שלה לאזן בין שגרת מטלות לשגרת פנאי והיכולת לשמור על שגרת המשפחה ועל תפיסת עולם מקדמת, ולכן היא עלולה לחוש עומס רב וחוסר מסוגלות (נגר אידלמן ואח', 2025). במילים אחרות, סביר להניח כי יש קשר בין מאפייני המשפחה, בפרט מתח ולחץ משפחתי, ובין מאפייני סביבה הקשורים לשירותים בקהילה.

נגישות היא רכיב חיוני למימוש זכויות ולהשתתפות שוויונית, עצמאית ומכובדת בחברה. בחוקי שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות במדינות רבות, כמו באמנה הבין-לאומית לשוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, נגישות מוגדרת כזכות העומדת כשהיא לעצמה, והיא תנאי מקדים או

אמצעי למימוש זכויות אחרות (Mor, 2017). מחקרים אחדים התייחסו לקשר בין נגישות ובין היכולת של ילדים נפגעי הזנחה והתעללות לדווח או לקבל טיפול. לפי סטוקר ומקארטור (Stalker & McArthur, 2010), ליקויי תקשורת עלולים להקשות על ילדים עם מוגבלות לדווח על התעללות, וקשיי נייודות מקשים עליהם להתרחק מן הפוגע. לפי מורבר (2009), היעדר נגישות יכול להתבטא באי-היעזרות או בקושי להיעזר בשירותי טיפול מכמה סיבות: חוסר במענים ייעודיים לאנשים עם מוגבלות, חוסר באנשי מקצוע היודעים לתת טיפול מותאם, חוסר ידע בדרכי קבלת העזרה בכלל ובאמצעות תקשורת חלופית בפרט והיעדר נגישות פיזית במבנים שניתנים בהם ייעוץ וטיפול.

שהות במסגרת מוסדית נמצאה גם היא קשורה לסיכון מוגבר להתעללות גופנית, רגשית ופסיכולוגית ומינית או להזנחה המתרחשות בארגונים ובמוסדות, במסגרות חוץ-ביתיות ובמרכזים ציבוריים אחרים (הכהן-וולף ובן-דויד-ויטמן, 2013; מורבר, 2009). סביר להניח כי ילדים השוהים במוסדות לפי סוג לקות, עוני, אתניות או שיוך חברתי יפתחו מוגבלות או שמוגבלותם תוחרף בגלל אופי השיבוץ למוסד (משרד הרווחה והביטחון החברתי, 2023). לכן אפשר לצפות לקשר מורכב בין מוגבלות, מאפיינים אישיים ומאפייני סביבה ובין סיכון להתעללות בילד עם מוגבלות ולהזנחתו.

1.3.4 מאפייני חברה ותרבות

הקשר בין מאפייני תרבות ובין הזנחת ילדים והתעללות בהם תלוי בדרך כלל בקשרים עם גורמי סיכון נוספים בתרבויות אלו, בעיקר עוני, בידוד חברתי, משברי הגירה, אבטלה ומצבי דחק נוספים בשל הדרה חברתית (ארזי וסבו-לאל, 2009, כפי שהוזכרו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010; גולדשטיין ולאור, 2007; Shor, 2000; Fox, 2005). גורמי סיכון אלו, המאפיינים קבוצות מיעוטים, מגבירים את הסיכון לפגיעה בילדים או מקטינים את הסבירות שהיא תזוהה, תוכר או תטופל כראוי. הם מוחמרים בשילוב של גורמים חברתיים רחבים יותר, כגון קיומם של סטריאוטיפים, הבדלים תרבותיים בגישות למוגבלות ולגידול ילדים וקשיים במתן מענים מותאמים תרבותית (Webb et al., 2002).

גישת החברה למוגבלות מתבטאת בתפיסות ובעמדות כלפי אנשים עם מוגבלות והשתתפותם בחברה. מיתוסים ודעות קדומות הם מן הגורמים העיקריים לפגיעותם הרבה של אנשים עם מוגבלות. ילד עם מוגבלות עלול להיתפס בקרב פוגעים פוטנציאליים כחות מודע ובעל יכולת כחותה להתגונן או לדווח על הפגיעות שהוא חווה מילד בלי מוגבלות, ולכן פוגעים פוטנציאליים יעריכו שיש סיכוי גדול יותר להתחמק מעונש (Stalker & McArthur, 2010).

יש הבדלים ניכרים בהתייחסות של אנשי מקצוע לדיווחים על הזנחת ילדים והתעללות בהם באוכלוסיות מיעוטים, ככל הנראה בשל שוני בעמדות תרבותיות (ארזי וסבו-לאל, 2009, כפי שהוזכרו אצל הוועדה הבין-משרדית, 2010; Fox, 2005). מממצאים על ילדים עם מוגבלות עלה כי האמונים על מתן שירותים חברתיים אינם מודעים לפגיעות המוגברת של ילדים עם

מוגבלות להזנחתם ולהתעללות בהם, והם אף עשויים לחשוב שאיש לא יתעלל בילדים עם מוגבלות או שאין שירות שמסוגל לטפל בהם (Kelly et al., 2012). גם אנשי המקצוע בתחום הבריאות אינם מודעים תמיד לכגיעות המוגברת של ילדים עם מוגבלויות. לעיתים חסרים להם ידע ומיומנויות לאיתור ולזיהוי סימני הזנחה והתעללות בכלל ולמופעים הייחודיים לילדים עם מוגבלויות בפרט (Legano et al., 2021; Slingsby et al., 2024). ילדים עם מוגבלות פונים כחות מילדים בלי מוגבלות לסיוע מגורמים האמונים על הגנת הילד בשל סטיגמה ועמדות שליליות כלפי מוגבלויות בצד חסמים אחרים ברמת הפרט, הסביבה והחברה, כגון מצוקה כלכלית של הילד ומחסור בשירותים מותאמים ונגישים (Banks et al., 2017).

לסיכום, בפרק הומחש כיצד מאפיינים אישיים, משפחתיים, קהילתיים וחברתיים יכולים להצטרף זה לזה וליצור מערכת קשרים מורכבת המשפיעה על הסיכון להזנחת ילדים עם מוגבלות ולהתעללות בהם. יש מאפיינים המשפיעים הן על הסיכוי למוגבלות הן על הסיכוי להזנחה והתעללות, לדוגמה לילדים ממעמד כלכלי-חברתי נמוך יש סיכון מוגבר לעיכוב בהתפתחות ולהתפתחות של מוגבלות (Nicholson et al., 2012; Spencer & Strazdins, 2015; Emerson & Hatton, 2007) וכך גם ילדים שחווים הדרה מצד המערכת וחסמים בגישה לשירותי חינוך ובריאות (Birenbaum, 2002; Emerson, 2007; Kiling et al., 2018).

1.4 קידום מוגנות מפני הזנחה והתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות בישראל

לאחר שמדינת ישראל אשררה את אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד בשנת 1991, החלו משרדי ממשלה לנקוט צעדים כדי לשלב את האמנה ואת ערכיה בחקיקה, במדיניות ובפיתוח מענים (מורג, 2010; Morag, 2013). משרד הרווחה, משרד החינוך, משרד הבריאות, משרד הקליטה, משרד הכלכלה והתעשייה והמשרד לביטחון הפנים מפעילים מגנטים לאיתור ולזיהוי ילדים בסיכון בכלל ובסיכון להזנחה ולהתעללות בפרט ולטיפול בהם. [360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון](#) (להלן: התוכנית הלאומית) הוקמה [בהחלטת ממשלה מספר 3070](#) משנת 2008 בעקבות המלצות ועדת שמיד. זו תוכנית בין-משרדית שמוביל משרד הרווחה ושותפים בה משרד החינוך, משרד הבריאות, משרד העלייה והקליטה והמשרד לביטחון הפנים. התוכנית פועלת בשיתוף פעולה עם הג'וינט ומרכז השלטון המקומי כדי להפחית מצבי סיכון ולהגביר איתור של ילדים בסיכון באמצעות חיזוק השירותים בקהילה המיועדים להם והרחבתם. התוכנית פועלת ב-185 רשויות מקומיות מתוך 259 (71%) הרשויות המקומיות בישראל. היא פועלת ברשויות מקומיות שהן באשכול חברתי-כלכלי מ-1 עד 5 ובשכונות בעלות מאפיינים חברתיים-כלכליים נמוכים בערים גדולות שהן באשכול חברתי-כלכלי 6 ויותר.

מדינת ישראל גם אשררה את [האמנה הבין-לאומית לזכויות אנשים עם מוגבלות](#) בשנת 2012 ובכך התחייבה לנקוט "את כל האמצעים ההולמים למנוע כל צורה של ניצול, אלימות והתעללות,

בין השאר בכך שיבטיחו כי יהיו לאנשים עם מוגבלויות סוגים הולמים של סיוע ותמיכה, מותאמי מגדר וגיל, וכן לבני משפחותיהם ומטפליהם, לרבות במתן מידע והדרכה לגבי הדרכים להימנע, ממקרי ניצול, אלימות והתעללות, לזהותם ולדווח עליהם [...] שירותי ההגנה יהיו מותאמי גיל, מין ומוגבלות" (סעיף 16).

מגוון מענים ותוכניות מיושמים על ידי משרדי הממשלה לקידום המוגנות של ילדים עם מוגבלות. לדוגמה, האגף לחינוך מיוחד במשרד החינוך מפעיל תוכנית [מתאים במיוחד – איכות חיים-הכנה לחיים](#) כדי להתאים את הסביבה החינוכית לצורכיהם, לנטייתיהם ולרצונותיהם של התלמידים בחינוך המיוחד ולהכין אותם להשתלבות בקהילה כבוגרים. כך התוכנית מקדמת את מטרת העל של החינוך המיוחד בישראל – שכל אדם עם צרכים מיוחדים ישתלב בקהילה (נגר אידלמן ואח', 2024). מטרת העל באה לידי ביטוי בעשרה תחומי חיים הנכללים בתוכנית, ובכלל זה בריאות וביטחון ומיניות בריאה. על פי משרד החינוך (2022), חינוך לבריאות וביטחון מתמקד ב"הגברת המודעות והאחריות האישית לעשייה של הפרט למען שמירה על בריאותו הגופנית ורווחתו האישית מפני קשת רחבה של איומים בחיי היום-יום" (עמ' 74), ובכלל זה תיאום וקיום מפגש בטוח עם אדם מוכר, הימנעות מפגיעה, התנהגות בטוחה בקשרים חברתיים ואינטימיים, כגון ערנות לניצול כלכלי, רגשי או פיזי ודיווח לגורמי סיוע וחוק על אודות מגוון מצבי פגיעה וסיכון. מטרת החינוך למיניות בריאה היא "לאפשר ביטוי של מיניותם הטבעית באופן בריא ונכון להתפתחותם האישית של התלמידים ולסביבתם, לסייע להם ליצור קשרים חברתיים ואישיים משמעותיים, לממש חיים חברתיים ומיניים בריאים ומספקים המתאימים לגילם, לחברה ולתרבות שבה הם חיים" (עמ' 174). תהליך הלמידה בתחום זה כולל, בין היתר, "הגברת המודעות למצבי ניצול ופגיעה והעמקת הידע וההכרת גורמי מקצוע לתמיכה, פנייה לעזרה, דיווח וסיוע" (משרד החינוך, 2022, עמ' 174).

מינהל מוגבלויות במשרד הרווחה מחויב אף הוא לתת מענים לילדים ולבוגרים עם מוגבלות כדי לקדם חיים עצמאיים ואוטונומיים והשתתפות שוויונית ופעילה בחברה ובקהילה. [חוק שירותי רווחה לאנשים עם מוגבלות, התשפ"ב-2022](#) מעגן את חובתה של מדינת ישראל לתת שירותי רווחה "על בסיס רצונותיו, בחירותיו, צרכיו, יכולותיו, גילו וכישוריו של הזכאי, ובשיתופו בהליך בחירת השירותים המתאימים לו על פי התחומים המנויים בתוספת, ובהתאם לרמת התמיכה שנקבעה לו, וכן יינתנו לשם שמירה על זכויותיו וביטחונו האישי" (פרק ב, סעיף 3א). ההכרה בזכויותיהם של ילדים עם מוגבלות והצורך למנוע ניצול ופגיעה הובילו לפיתוח מגוון תוכניות. לדוגמה, מינהל מוגבלויות מפעיל מרכזי הדרכה, חינוך, ייעוץ וטיפול בתחום המיני ובמצבי משבר וטראומה לאנשים עם מוגבלות. השירות פועל בפריסה ארצית ומיועד לאנשים עם מוגבלות בכל הגילים ורמות התפקוד, לבני משפחותיהם ולצוותים במסגרות המספקות מענים לאנשים עם מוגבלות. המענה הניתן במרכזי הטיפול הוא ממוקד-אדם ומתייחס למכלול צרכיו וסביבות חייו בתחומים האלה: מוגנות (עבור פוגע/נפגע)/ ייעוץ / חינוך מיני-זוגי וטיפול במצבים של קושי בתפקוד מיני וקשיים בתפקוד זוגי-משפחתי.

כדי להמשיך לפעול לקידום מוגנותם של ילדים עם מוגבלות, נדרשים נתונים עדכניים על שיעור הילדים עם מוגבלות נפגעי הזנחה והתעללות וכן נתונים על הקשר בין מוגבלות ובין מצבי סיכון בכלל ולפי סוג הסיכון בפרט. אחד מעקרונות הפעולה של התוכנית הלאומית הוא עבודה על פי עקרונות החשיבה תוצאתית, כלומר עבודה מתוכננת, מנומקת ושיטתית וקבלת החלטות על בסיס איסוף נתונים וניתוחם (אלנבוגן-פרנקוביץ' ואייזק, 2018; סרבר ואח', 2024). לכן הזמינו התוכנית הלאומית עם אגף חינוך מיוחד במשרד החינוך ומינהל מוגבלויות במשרד הרווחה מחקר שיספק תמונת מצב על התעללות בילדים עם מוגבלות והזנחתם ויסייע בטיוב שירותים ייעודיים לילדים עם מוגבלות ובפיתוח שירותים נוספים.

2. מטרות

1. הצגת תמונת מצב על הסיכון להזנחה והתעללות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות בישראל, לפי סוג הפגיעה וסוג הפוגע (בתוך המשפחה / מחוץ למשפחה)
2. בחינת המאפיינים הקשורים להזנחת ילדים עם מוגבלות ולהתעללות בהם

3. שיטה

3.1 בסיס הנתונים למחקר

התוכנית הלאומית אוספת נתונים על מאפייני הילדים המשתתפים בה, על צורכיהם ועל יישום התוכנית לפי יישוב במערכת התמ"י – תשתית מידע יישובית. מן המידע שנאסף נבנה מאגר נתונים רחב ועשיר על אודות הילדים בתוכנית, ובאמצעותו אפשר להעריך את מצב הילדים במגוון תחומי חיים ואת רמת הסיכון שהם נתונים בו לפי מאפיינים של הילד, של משפחתו ושל סביבתו שהם בעלי ערך רב לפיתוח שירותים ייעודיים לילדים עם מוגבלות, לטיוב השירותים ולהתאמתם. המידע כולל גם נתונים על מוגבלות, ולכן אפשר להתבסס עליו כדי לבחון את הקשר בין מוגבלות ובין מצבי סיכון של ילדים בישראל, לפי סוג הסיכון.

שאלון תמ"י הוא כלי המשמש להערכת המצב של הילדים ובני הנוער המשתתפים בתוכנית, ובאמצעותו נמדדות גם תוצאותיה בקרב המשתתפים. את השאלון ממלאים אנשי מקצוע המכירים את הילדים ובני הנוער, שכן הם עובדים במענים ובשירותים שמפעילה התוכנית הלאומית, כגון גננת או מורה, יועצת חינוכית, אשת צוות ממקצועות הבריאות (פרה-רפואי), פסיכולוגית, עובדת סוציאלית, קצינת ביקור סדיר ואף מורה-חייל או מתנדבת בשירות.

בשאלון יש שאלות לאיסוף מידע על הילדים ובני הנוער, והוא מחולק לשלושה חלקים: (1) מידע דמוגרפי ומאפיינים נוספים של הילדים וההורים, לרבות מוגבלות; (2) צרכי הילדים בשבעה תחומי חיים, מצבי הסיכון והאינדיקטורים לזיהויים; (3) זיהוי כוחות. שבעת תחומי החיים נגזרים מאמנת האו"ם בדבר זכויות הילד ומייצגים את ההסכמות הבין-משרדיות להגדרת ילדים ובני נוער בסיכון בישראל (**תרשים 2**).

תרשים 2: שבעת תחומי החיים בתוכנית הלאומית

מקור: כלי העזר למילוי שאלון התמ"י, התוכנית הלאומית, משרד הרווחה.

3.2 אוכלוסיית המחקר

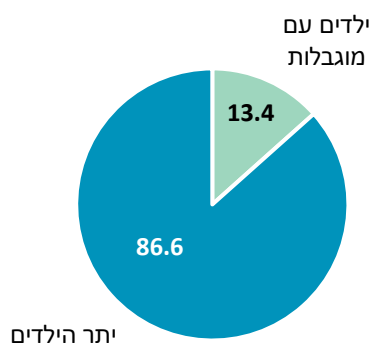
ילדים עם מוגבלות. איש המקצוע מתבקש להשיב בשאלון התמ"י לשאלה: "האם הילד אובחן כפורמלית כבעל לקות / מוגבלות כלשהי?". אם הוא סימן "כן", הוא מתבקש לסמן את סוג המוגבלות. מספטמבר 2022 עד דצמבר 2023 השתתפו בתוכנית הלאומית 16,802 ילדים עם מוגבלות, לפי תשובות אנשי המקצוע (13.4% מתוך כלל הילדים בתוכנית).

נוסף על כך איש המקצוע יכול לסמן בשאלון אם להערכתו האישית יש לילד מוגבלות שאינה מאובחנת. מספטמבר 2022 עד דצמבר 2023 השתתפו בתוכנית הלאומית 14,548 ילדים שאיש מקצוע העריך שיש להם מוגבלות (11.6% מתוך כלל הילדים בתוכנית). ילדים אלו לא הוגדרו במחקר כילדים עם מוגבלות שכן אי אפשר להכריע בוודאות אם השאלה מאתרת קשיים שבסבירות גבוהה יאובחנו על ידי אנשי מקצוע כמוגבלות או שאלו קשיים מורכבים שאינם קשורים לגיל הילד, ואינם נובעים בהכרח ממוגבלות, בייחוד לנוכח השונות הרבה ברקע המקצועי של ממלאי שאלון התמ"י (לפירוט נוסף ראו **פרק 7** מגבלות המחקר).

ילדים בלי מוגבלות. מספטמבר 2022 עד דצמבר 2023 השתתפו בתוכנית הלאומית 94,414 ילדים שאיש מקצוע לא סימן שיש להם מוגבלות מאובחנת או מוגבלות לא מאובחנת (75.0% מתוך כלל הילדים בתוכנית).

תרשים 3 מציג את שיעור הילדים עם מוגבלות מאובחנת מתוך כלל הילדים בתוכנית.

תרשים 3: שיעור הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית (באחוזים; $N = 125,764$)

הערה: בקטגוריה יתר הילדים נכללים 94,414 ילדים בלי מוגבלות ו-14,548 ילדים שלא ידוע בוודאות אם יש להם מוגבלות או לא.

3.3 משתני תוצאה: הערכת הימצאות סיכון להזנחה ולהתעללות ועצימותו

בכל תחום חיים נכללים מצבי סיכון אחדים. מצבי סיכון מסוג הזנחה והתעללות נבחנים בשני תחומי חיים: (1) קיום פיזי, בריאות ואפשרות להתפתחות; (2) הגנה מפני אחרים. תחומי חיים אלו כוללים תשעה מצבי סיכון המעידים על הזנחה והתעללות, ובהם עשרים סמנים (אינדיקטורים).

על איש המקצוע להעריך בשאלון את מצב הסיכון של הילד. אם הוא מעריך שיש סיכון, תיפתח אפשרות לסימון הסמנים הרלוונטיים בכל תחום סיכון, והוא יתבקש להעריך את מידת החשיפה לסיכון (בסולם המודד תדירות מ"אין בעיה" ל"תמיד" או בסולם המודד חשד מ"חשד נמוך" ל"חשד גבוה").

צוות המחקר בנה **חמישה מדדים להזנחה והתעללות** ובהם הסמנים הרלוונטיים בכל מדד: הזנחה, התעללות פיזית במשפחה, התעללות מינית במשפחה, התעללות רגשית במשפחה והתעללות מחוץ למשפחה (פיזית, מינית או רגשית או כלכלית; **לוח 1**). ילד הוגדר כחשופ להזנחה או להתעללות אם איש מקצוע סימן כי הילד חשופ לסיכון באחד או יותר מן הסמנים המרכיבים את המדד.

לוח 1: מצבי סיכון וסמנים המעידים על הזנחה והתעללות בתוכנית הלאומית

מצב סיכון	סמנים	מדד	סוג סולם
טיפול פיזי לא מתאים	הילד לא מביא אוכל לבית הספר ו/או מתלונן על רעב	הזנחה	תדירות
	הילד לבוש בבגדים שאינם מתאימים לעונה ו/או למידותיו	הזנחה	תדירות
אי-היענות להנחיות אנשי המקצוע	הילד חי בבית שבו תנאי התברואה והתחזוקה מסכנים אותו או אינם תקינים	הזנחה	תדירות
	הורי הילד אינם נענים להנחיות אנשי המקצוע הנוגעות לטיפול בילד: הילד לא נלקח לבדיקות סדירות לפי גילו / לטיפול רגשי, התפתחותי או שיקומי-בריאותי; הורי הילד עצמם אינם מגיעים לקבל הדרכה או טיפול הנוגעים לילדם; הילד לא מקבל עזרים שיקומיים נלווים (כגון מכשירי שמיעה, כיסא גלגלים, עזרי שמיעה, מקל נחייה)	הזנחה	תדירות
השגחה לא מספקת	הילד נמצא שעות רבות בלא השגחה מתאימה: אין סידור של מבוגר משגיח, נמצא אצל מבוגרים רבים לא קבועים, נשאר עם אח או אחות או מבוגרים שאינם יכולים להיות אחראים לו	הזנחה	תדירות
	הילד משוטט שעות רבות בחוץ בלי השגחה על פי גילו	הזנחה	תדירות
	הילד מעורב בתאונות בית / סביבה רבות, יותר מן המקובל בגילו	הזנחה	תדירות

מצב סיכון	סמנים	מדד	סוג סולם
עדות להתנהגויות מסוכנות	הילד חשוף לאלימות במשפחה כלכיו / בין ההורים	התעללות תדירות פיזית	
	הילד חשוף בסביבתו הקרובה להתנהגות מינית בלתי הולמת (עד לקיום יחסי מין, לצפייה בפורנו וכדומה)	התעללות מינית במשפחה	
נפגע או עד לפגיעות מיניות במשפחה	הילד עבר או עובר התעללות מינית במסגרת המשפחה: כפייה של מגע מיני, מגע מיני בלא כפייה, צילום או חשיפה של הילד לתכנים מיניים לא מותאמים, פורנוגרפיה או שידול לזנות	התעללות חשד מינית לפגיעה במשפחה	
	הילד עד לפגיעות מיניות בבני משפחה אחרים	התעללות חשד מינית לפגיעה במשפחה	
התעללות פיזית או רגשית במשפחה	הילד חשוף להתעללות פיזית במשפחה (יצירת כאב על ידי צביטות, מכות, שריטות, כוויות, חניקה)	התעללות חשד פיזית לפגיעה	
	הוריו של הילד מענישים אותו ענישה קשה או משפילים אותו (מענישים בחומרה גם על מעידות קטנות / נועלים בשירותים או בארון / מונעים מזון או מרחיקים מן הבית)	התעללות תדירות רגשית במשפחה	
	הורי הילד תוקפניים כלכיו / מעליבים אותו / אומרים לו שאינו שווה	התעללות תדירות רגשית במשפחה	
	הורי הילד מערבים אותו במריבות ביניהם או בינם ובין מבוגרים אחרים	התעללות תדירות רגשית במשפחה	
פגיעה מינית מחוץ למשפחה	הילד עבר או עובר התעללות מינית מצד אדם מחוץ למשפחה (כפייה של מגע מיני, מגע מיני בלי כפייה, חשיפה של הילד לפורנוגרפיה או שידול לזנות)	התעללות חשד מחוץ למשפחה	
התעללות פיזית מחוץ למשפחה	הילד חשוף להתעללות פיזית מצד מבוגרים ממנו (במסגרת חינוכית / טיפולית או בקהילה)	התעללות חשד מחוץ לפגיעה למשפחה	
פגיעה רגשית / ניצול כלכלי מחוץ למשפחה	הילד חשוף להתעללות רגשית / לניצול כלכלי מצד מבוגרים ממנו מחוץ למשפחה (במסגרת חינוכית / טיפולית או בקהילה)	התעללות חשד מחוץ לפגיעה למשפחה	

מקרא:

סולם תדירות: אין בעיה – לעיתים רחוקות – לעיתים קרובות – תמיד. התשובות "לעיתים רחוקות", "לעיתים קרובות" ו"תמיד" העידו על פגיעה בילד.

סולם חשד לפגיעה: אין חשד – חשד נמוך – חשד גבוה – יש פגיעה. תשובות מ"חשד נמוך" ויותר העידו על פגיעה בילד.

נוסף על כך בנה צוות המחקר **מדד מסכם של הזנחה והתעללות** ובו כל הסמנים. ילד הוגדר כחשוף להזנחה והתעללות אם איש מקצוע סימן סמן אחד לפחות במצב סיכון אחד לפחות. צוות המחקר גם בנה **חמישה מדדים של הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה**. ילד חווה הזנחה או התעללות בעצימות גבוהה אם איש מקצוע סימן מידת חשיפה גבוהה באחד מן הסמנים במדד לפחות (לעיתים קרובות / תמיד או חשד גבוה / יש פגיעה). לבסוף בנה צוות המחקר **מדד מסכם להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה** ובו כל הסמנים. ילד חווה הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה אם איש מקצוע סימן מידת חשיפה גבוהה בסמן אחד לפחות במצב סיכון אחד לפחות.

לוח 2 מסכם את מספר הילדים בכל אחד מן המדדים במחקר.

לוח 2: הילדים שהשתתפו במחקר לפי מדד (במספרים)

שם מדד	ילדים עם מוגבלות	ילדים בלי מוגבלות	כל הילדים (N)
סך הילדים בתוכנית הלאומית	16,802	94,414	111,216
מדד מסכם של הזנחה והתעללות	5,338	25,369	30,707
הזנחה	4,048	19,108	23,156
אי-היענות להנחיות אנשי המקצוע	1,965	10,229	12,194
טיפול פיזי לא מתאים	1,624	7,893	9,517
השגחה לא מספקת	2,159	10,521	12,680
התעללות במשפחה			
פיזית	1,431	6,280	7,711
מינית	470	2,102	2,572
רגשית	1,127	4,334	5,461
התעללות מחוץ למשפחה	1,408	6,685	8,093
פיזית	771	4,219	4,990
מינית	860	4,234	5,094
רגשית או כלכלית	822	4,506	5,328
מדד מסכם להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה	3,378	13,978	17,356
הזנחה בעצימות גבוהה	2,680	11,102	11,102
אי-היענות להנחיות אנשי המקצוע	1,083	4,774	5,857
טיפול פיזי לא מתאים	913	3,970	4,883
השגחה לא מספקת	1,389	5,808	7,197
התעללות במשפחה בעצימות גבוהה	1,276	5,021	6,297
פיזית	716	2,930	3,646
מינית	207	800	1,007
התעללות רגשית	705	2,718	3,423
התעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה	336	1,436	1,772
פיזית	108	608	716
מינית	179	757	936
רגשית או כלכלית	150	679	829

הערות:

- 3,478 (32.9%) מן הילדים עם מוגבלות שחוו הזנחה או התעללות, חוו יותר מסוג פגיעה אחד.
- 7,854 (31.0%) מן הילדים בלי מוגבלות שחוו הזנחה או התעללות, חוו יותר מסוג פגיעה אחד.
- 1,604 (24.0%) מן הילדים עם מוגבלות שחוו הזנחה או התעללות בעצימות גבוהה, חוו יותר מסוג פגיעה אחד.
- 3,375 (24.1%) מן הילדים בלי מוגבלות שחוו הזנחה או התעללות בעצימות גבוהה, חוו יותר מסוג פגיעה אחד.

3.4 משתנים מסבירים

נוסף על מדדי התוצאה – המדדים להערכה של הזנחה והתעללות שתוארו לעיל – נכללו במחקר מאפיינים רבים של הילד, של המשפחה ושל הקהילה.

מאפיינים של הילד כללו מין (בנים לעומת בנות), גיל (משתנה רציף), מצוקה כלכלית (כן / לא), וקבוצה באוכלוסייה (יהודים לעומת ערבים; יהודים חרדים לעומת יהודים שאינם חרדים). מאפיינים נוספים של הילד כללו שלושה מדדים למיומנויות אישיות נרכשות, לפי הערכת אנשי מקצוע במסגרת התוכנית הלאומית: (1) התמודדות במצבים מורכבים: "הילד / הנער מתמודד במצבים מורכבים / במצבי לחץ, מצליח להתאושש ולתפקד בהתאם"; (ב) זיהוי מצבי סיכון: "הילד / הנער מצליח לזהות מצבים מסוכנים ולהימנע מלהיכנס אליהם / מסוגל להתרחק מאנשים שעלולים לסבך אותו"; (ג) פנייה לעזרה: "הילד / הנער פונה לקבלת עזרה בעת צרה, חושף את קשייו בפני חברים או מבוגר אחראי, מגייס תמיכה כדי לסייע לו בפתרון בעיות אישיות". כל אחד ממדדי המיומנויות דורג במקור באמצעות ארבע קטגוריות תגובה. לצורכי הניתוח קודדו כ-0 התשובות "אין בעיה", "לעיתים קרובות" ו"תמיד", ואילו התשובה "לעיתים רחוקות" קודדה כ-1.

מאפייני המשפחה כללו מצב משפחתי של ההורים (נשואים לעומת לא נשואים, לרבות גרושים, פרודים, אלמנים ומשפחות חד-הוריות), מוגבלות הורית (כן / לא) ומצב התעסוקה של ההורים (אב מועסק / אינו מועסק; אם מועסקת / אינה מועסקת).

מאפייני הקהילה כללו שני מדדים רשמיים שפרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, וכן מדד נוסף של חוסן קהילתי. המדד הראשון הוא מעמד חברתי-כלכלי (SES) – דירוג הרשות המקומית לפי רמת החיים והמצב הכלכלי-חברתי של התושבים בו. האשכול נקבע לפי מאפייני האוכלוסייה בתחומים האלה: הרכב דמוגרפי, השכלה וחינוך, רמת חיים, תעסוקה וגמלאות (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2024). המדד במחקר הוא בסולם שבין 1 (הרמה החברתית-כלכלית הנמוכה ביותר) ל-8 (הרמה הגבוהה ביותר), וערכים גבוהים יותר מצביעים על מצב חברתי-כלכלי חזק יותר של הרשות המקומית. המדד השני הוא מדד פריפריאליות. אזור פריפריאלי מוגדר כאזור מרוחק מאפשרויות (כגון שווקים, מקומות תעסוקה ושירותי בריאות), מפעילויות (כגון עבודה, לימודים, קניות ופנאי) או מנכסים. מדד הפריפריאליות מאפיין את הרשויות המקומיות לפי מיקומן הגאוגרפי בטווח שבין הפריפריאלי ביותר ובין המרכזי ביותר (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2023). המדד במחקר זה הוא בסולם שבין 1 (פריפריאליות נמוכה ביותר) ל-10 (פריפריאליות גבוהה ביותר), וערכים גבוהים יותר משקפים ריחוק גאוגרפי רב יותר ממרכזים כלכליים וממרכזי שירותים. מאפיין נוסף של הקהילה היה מדד החוסן הקהילתי של היישוב, שפותח במכון לחקר הביטחון האישי והחוסן הקהילתי (המכללה האקדמית גליל מערבי, 2025). מדד זה משקף את יכולתה של רשות מקומית להתמודד עם משבר ולהתאושש ממנו, ולכן רמת החוסן חושבה על בסיס שינויים במדד החולשה היישובי לפני (2019) ואחרי

משבר הקורונה (2021). המדד קודד כמשתנה בינארי: 1 = חסינות קהילתית נמוכה, כלומר מדד החולשה היישובי גדל; 0 = חסינות קהילתית גבוהה, כלומר מדד החולשה העירוני אינו גדל.

3.5 ניתוחים סטטיסטיים

צוות המחקר ערך את הניתוחים שלהלן:

תמונת מצב של ילדים עם מוגבלות המאותרים ומטופלים בתוכנית הלאומית: בניתוח הנתונים נכללו חישובים של שכיחויות, של אחוזים ושל ממוצעי גיל במאפיינים הדמוגרפיים, המשפחתיים והקהילתיים של הילדים. ייצוגם של ילדים עם מוגבלות בתוכנית הושווה לייצוגם באוכלוסיית הילדים בישראל באמצעות נתוני הזכאות לשירותי חינוך מיוחד של משרד החינוך. הנתונים נותחו ניתוח כמותי-סטטיסטי בתוכנת SPSS-28.

שיעורי הילדים עם מוגבלות המאותרים ומטופלים בתוכנית על רקע הזנחה והתעללות לעומת ילדים בלי מוגבלות: חושבו שיעורי החשיפה הכלליים להזנחה ולהתעללות בעצמות גבוהה. כדי להשוות בין ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות, נבחנו הבדלים בשכיחויות בין הקבוצות, ומשמעות סטטיסטית נבדקה באמצעות מבחני χ^2 למשתנים קטגוריאליים ומבחן t להשוואת גיל. הנתונים נותחו ניתוח כמותי-סטטיסטי בתוכנת SPSS-28.

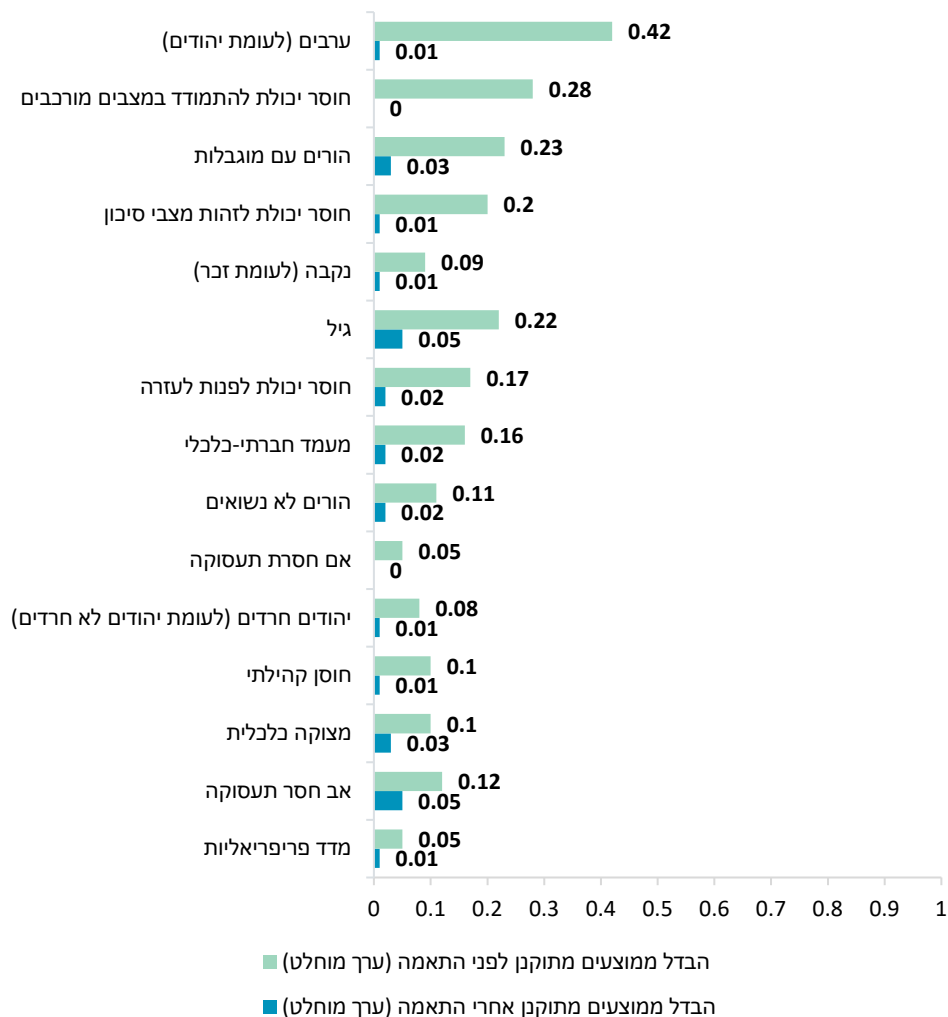
התרומה של מוגבלות ושל משתנים מסבירים נוספים לסיכון להזנחה ולהתעללות בעצמות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות: לצורך הערכת הקשר בין הימצאות מוגבלות ובין הזנחה והתעללות בעצמות גבוהה, ננקטה אסטרטגיית ניתוח דו-שלבית. בשלב הראשון בוצעה התאמה בין ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות באמצעות ציון נטייה (Propensity Score Matching; PSM), ובשלב השני נערכו השוואות שיטתיות בין הקבוצות המותאמות במידת החשיפה להזנחה ולהתעללות בעצמות גבוהה, ולבסוף נעשו ניתוחי רגרסיה רבת-משתנים.

התאמה באמצעות ציון נטייה (PSM) היא שיטה סטטיסטית שפותחה לניתוח מחקרי תצפית, שבהם הקצאת הטיפול או החשיפה אינן אקראיות, ולכן קבוצות ההשוואה עשויות להיות שונות זו מזו במאפייני הרקע שלהן (Rosenbaum & Rubin, 1983). במצבים אלו השוואה ישירה בין קבוצות עשויה לשקף הבדלים במאפייני רקע נלווים ולא קשר בין החשיפה הנבחנת ובין התוצאה. ציון הנטייה מוגדר כהסתברות של פרט להשתייך לקבוצת החשיפה, על פי אוסף של משתני רקע נצפים. כלומר, לכל ילד מחושב ציון המסכם את מאפייניו האישיים, המשפחתיים והקהילתיים ומשקף עד כמה הוא דומה במאפייני הרקע לילד מקבוצת החשיפה או מקבוצת הביקורת. התאמה על פי ציון הנטייה מאפשרת ליצור קבוצות השוואה שבהן ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות דומים זה לזה במאפייני הרקע שלהם, גם אם ההקצאה לקבוצות לא הייתה אקראית. רוזנבאום ורובין (Rosenbaum & Rubin, 1983) הראו כי כאשר ההתאמה נעשית לפי ציון הנטייה, ההתפלגות של משתני הרקע הנצפים נעשית דומה בין קבוצות החשיפה והביקורת, ולכן התאמה על פי ציון הנטייה מספיקה לשליטה בהטיות הנובעות ממשתנים

נצפים. מחקרים הראו שהתאמה באמצעות ציון נטייה מכחיתה מאוד חוסר איזון במשתני רקע נצפים ומשפרת את יכולת הפרשנות של השוואות בין קבוצות (Austin, 2011; Stuart, 2010).

מאחר שהימצאות מוגבלות קשורה בשיטתיות למאפיינים אישיים, משפחתיים וקהילתיים, וגם הם משפיעים על ההסתברות לחשיפה להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה, השוואות שאינן מותאמות עלולות לשקף הבדלים במאפייני הרקע ולא את הקשר בין הימצאות מוגבלות ובין החשיפה לפגיעה. לפיכך נבחרה שיטת ההתאמה באמצעות ציון נטייה (PSM) לצמצום חוסר האיזון במאפייני הבקרה הנצפים ולבניית קבוצות בנות-השוואה של ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות טרם ניתוח התוצאות. תחילה נלקחה דגימה מקרית של כ-20% מקובץ משתתפי התוכנית הלאומית בחודשים ספטמבר 2022-דצמבר 2023. לאחר מכן בוצעה התאמה בין הקבוצות. ציוני הנטייה הוערכו באמצעות מודל רגרסיה לוגיסטית שכלל מאפיינים של הילד, של המשפחה ושל הקהילה. ההתאמה בוצעה ביחס של 1:1, בלא החזרה, באמצעות שימוש ב-logit of the propensity score ובאלגוריתם KDTREE. לאחר ההתאמה נכללו במדגם הניתוח 2,447 ילדים עם מוגבלות ו-2,447 ילדים בלי מוגבלות ($n = 4,894$). איזון משתני הבקרה נבחן באמצעות הבדלים ממוצעים מתוקנים (Standardized Mean Differences; SMD) – ערכים הנמוכים מ-0.10 נחשבו לאיזון מספק. לפני ההתאמה נמצא חוסר איזון ניכר בכמה מאפייני בקרה, שערכי SMD בהם הגיעו עד 0.42. לאחר ההתאמה חל שיפור ניכר באיזון בכל משתני הבקרה, וכל המשתנים עמדו בקריטריון $SMD < 0.10$, וערך SMD המוחלט המרבי לאחר ההתאמה היה 0.05 והעיד על איזון מצוין בין הקבוצות המותאמות (**תרשים 4**).

תרשים 4: הבדלים ממוצעים מתוקננים[^] בין ילדים עם ובלי מוגבלות, לפני ואחרי התאמה באמצעות ציון נטייה (n = 4,894)

Standardized Mean Differences [^]

לאחר ביצוע ההתאמה חושבו רמות הממוצע של כל אחד ממדדי החשיפה להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בנפרד עבור ילדים עם מוגבלות וילדים בלי מוגבלות במדגם המותאם. ההבדלים בין הקבוצות בחשיפה להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה כומתו באמצעות הפרשי סיכון (Risk Differences) ויחסי סיכון (Risk Ratios) עם רווחי סמך של 95%, והמובהקות הסטטיסטית של ההבדלים נבחנה באמצעות מבחני Wald. בהמשך נאמדו מודלים של רגרסיה לוגיסטית

רבת-משתנים לבחינת הקשרים בין מאפייני הרקע ובין ההסתברות להזנחה ולהתעללות בעצמות גבוהה חוץ מהימצאותה של מוגבלות. ריבוי תלות (multicollinearity) בין המשתנים המסבירים נבחן באמצעות גורמי ניפוח שונות (Variance Inflation Factors; VIF) במדגם המותאם. בכל המשתנים נמצאו רמות נמוכות של ריבוי תלות (VIF: 1.02–1.80) הנמוכות במידה ניכרת מן הספים המקובלים, ולא נמצאה עדות לבעיית ריבוי תלות. כל הניתוחים בוצעו בשפת Python (Anaconda) ושימוש בחבילת psmpry לביצוע התאמה באמצעות ציון נטייה ובחבילת statsmodels לניתוחי רגרסיה לוגיסטית.

כדי לבחון את יציבות הממצאים, בדק צוות המחקר שתי גישות אנליטיות נוספות (בדיקות רגישות): התאמת ציון נטייה (PSM) במדגם אקראי גדול יותר שכלל 30% ממשותפי התוכנית ושקלול חפיפה שהוחל על כלל מדגם המחקר (Overlap Weighting). כמו בניתוח הראשי, לאחר ההתאמות עמדו כל 15 משתני הבקרה בקריטריון האיזון המקובל של הבדלים ממוצעים מתוקננים (SMD) הנמוכים מ-0.10. בערכם המוחלט. התוצאה מעידה על איזון מספק בין הקבוצות. דפוס התוצאות הכללי נותר דומה לזה שנמצא בניתוח הראשי (ר' נספח א), ובדיקות הרגישות תמכו בממצא המרכזי של המחקר שלפיו ההבדלים בין ילדים עם מוגבלות לבין ילדים ללא מוגבלות היו בדרך כלל מצומצמים בהיקפם.

ניבוי הסיכון להזנחה או להתעללות בעצמות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות: כדי לבדוק אילו גורמים משפיעים על הסיכון להזנחה או להתעללות בעצמות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות, בוצעו רגרסיות לוגיסטיות בשני שלבים. בשלב הראשון נבדקו מאפייני רקע בסיסיים: מגדר, גיל וקבוצה באוכלוסייה (יהודים לא חרדים, חרדים וערבים). בשלב השני נוספו מאפיינים שיכולים להשפיע על הסיכון, כגון מצוקה כלכלית, מצב תעסוקה של ההורים ומוגבלות של אחד ההורים. המשתנה התלוי בכל המודלים היה אם הילד חווה הזנחה או התעללות בעצמות גבוהה לעומת ילד שלא חווה הזנחה או התעללות בעצמות גבוהה. כדי לוודא שהמשתנים במודל אינם חופפים זה לזה, נבדק ריבוי תלות (multicollinearity) באמצעות מדדי Tolerance ו-VIF. בבדיקת המודלים התקבלו ערכי Tolerance בטווח שבין 0.46 ל-0.96 וערכי VIF בטווח שבין 1.01 ל-1.79, ולכן נמצאה עדות לרב-קוליאריות בין המשתנים, וכל המאפיינים נכללו במודלים הסופיים. כל הניתוחים הסטטיסטיים בוצעו בתוכנת SPSS-28.

4. ילדים עם מוגבלות שאותרו בתוכנית הלאומית ומטופלים בה

13.4% מן הילדים ובני הנוער (להלן: הילדים) שהשתתפו בתוכנית הלאומית הם ילדים עם מוגבלות, לפי אבחון רשמי. בקרב ילדים עם מוגבלות שהשתתפו בתוכנית הלאומית, המוגבלות השכיחה ביותר היא לקות למידה (בינונית או חמורה) והפרעת קשב וריכוז (48.6%). 26.4% מן הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית הם ילדים עם עיכוב התפתחותי, 8.3% הם ילדים עם אוטיזם, 4.3% הם ילדים עם מוגבלות חושית, 3.1% הם ילדים עם מוגבלות פיזית, 2.9% הם ילדים עם מוגבלות נפשית, 2.6% הם ילדים עם מוגבלות כרונית ו-2.2% הם ילדים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (לוח 3).

לוח 3: שיעור הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית לפי סוג המוגבלות (באחוזים)

שיעור מכל הילדים בתוכנית הלאומית	שיעור מן הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית	N	
13.4	100.0	16,802	מוגבלות
6.5	48.6	8,164	לקות למידה או הפרעת קשב וריכוז
3.5	26.4	4,429	עיכוב התפתחותי
1.1	8.3	1,399	אוטיזם
0.6	4.3	727	מוגבלות בראייה ו/או בשמיעה
0.4	3.1	515	מוגבלות פיזית
0.4	2.9	492	מוגבלות נפשית או קושי רגשי משמעותי
0.3	2.6	430	מחלה כרונית
0.3	2.2	363	מוגבלות שכלית התפתחותית
1.4	10.4	1,742	אחר / לא יודע

הערות:

1. ל-1,294 ילדים יש יותר ממוגבלות מאובחנת אחת (7.7% מן הילדים עם מוגבלות).
2. לקות למידה מאובחנת היא לקות למידה במידה בינונית עד חמורה; לא מבוצעת הבחנה בין רמות החומרה של הפרעת הקשב והריכוז.
3. מוגבלות שכלית התפתחותית כוללת מוגבלות שכלית גבולית.

שיעור הילדים עם מוגבלות שמאותרים ומטופלים בתוכנית הלאומית דומה לשיעור הילדים עם מוגבלות באוכלוסייה, כפי שנמדד לפי מספר התלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחד במשרד החינוך בשל מוגבלות מסוימת. ברוב סוגי המוגבלות נצפתה התאמה גבוהה בין

ייצוג הילדים בתוכנית ובין ייצוגם באוכלוסייה – שיעור הילדים עם אוטיזם, מוגבלות ראייה או שמיעה, מוגבלות פיזית, מחלה או מוגבלות שכלית התפתחותית כמעט זהה לשיעורם באוכלוסייה (יש פערים זניחים של 0 עד 0.2 נקודות אחוז בלבד). עם זאת יש הבדלים בשני סוגים של מוגבלות: (א) לקות למידה או הפרעת קשב וריכוז – שיעור הילדים בתוכנית גבוה ב-1.6 נקודות האחוז בערך משיעורם באוכלוסייה. ככל הנראה כי רק תלמיד עם לקות קשב וריכוז חמורה זכאי לשירותי חינוך מיוחד, ואילו בתוכנית הלאומית אין הבחנה בין הילדים לפי חומרת הפרעת הקשב וריכוז; (ב) עיכוב התפתחותי – שיעור הילדים בתוכנית גבוה ב-1.4 נקודות האחוז בערך משיעורם באוכלוסייה, אך יש לזכור שתלמידים זכאים לשירותי חינוך מיוחד מגיל שלוש, ואילו התוכנית הלאומית נותנת מענה לילדים מגיל לידה, והגיל הממוצע של משתתפי התוכנית עם מוגבלות הוא רק 8.6. **לוח 4** מציג את שיעור הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית ובאוכלוסייה בישראל.

לסיכום, תמונת המצב על סוגי המוגבלות של ילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית תואמת את תמונת המצב מן הנתונים הרשמיים של החינוך המיוחד והמאפיינים של משתתפי התוכנית (לדוגמה: ילדים צעירים יותר והתייחסות להפרעת קשב וריכוז בלי קשר לחומרתה).

לוח 4: שיעור הילדים עם מוגבלות הזכאים לשירותים בתוכנית הלאומית או במשרד החינוך לפי סוג המוגבלות (באחוזים)

תלמידי חינוך מיוחד			התוכנית הלאומית			
שיעור מן הילדים עם מוגבלות ^{^^}	שיעור מכלל הילדים [^]	N	שיעור מן הילדים עם מוגבלות	שיעור מכלל הילדים	N	
100.0	11.5	288,257	100.0	13.4	16,802	סך הכול ילדים
42.9	4.9	123,574	48.6	6.5	8,164	לקות למידה או הפרעת קשב וריכוז ^{^^^}
17.9	2.1	51,727	26.4	3.5	4,429	עיכוב התפתחותי ^{^^^^}
10.9	1.3	31,397	8.3	1.1	1,399	אוטיזם
3.4	0.4	9,877	4.3	0.6	727	מוגבלות בראייה ו/או בשמיעה
1.4	0.2	4,062	3.1	0.4	515	מוגבלות פיזית
--	--	--	2.9	0.4	492	מוגבלות נפשית או קושי רגשי ניכר
14.6	1.7	42,035	--	--	--	הפרעות התנהגות / רגשיות והתנהגותיות [#]
1.5	0.2	4,212	2.6	0.3	430	מחלה כרונית ^{##}
2.8	0.3	8,161	2.2	0.3	363	מוגבלות שכלית התפתחותית

[^] מספר התלמידים בבתי הספר ובגני הילדים בשנת התשפ"ג היה 2.502 אלף ([משרד החינוך, 2023](#)).

^{^^} לפי נתונים משנת 2020 שנמסרו ממשרד החינוך (משרד החינוך, תקשורת אישית, 2025).

^{^^^} לקות למידה מאובחנת היא לקות למידה במידה בינונית עד חמורה; תלמידי הזכאים לשירותי חינוך מיוחד הם תלמידים עם הפרעת קשב וריכוז ניכרת, אך בתוכנית הלאומית אין הבחנה בין ילדים לפי חומרת ההפרעה.

^{^^^^} מוגבלות המתחילה לפני גיל 18. היא לרוב מאובחנת בגילים צעירים, לדוגמה, בשנת 2024 70% מן התלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחד ממשרד החינוך בשל מוגבלות שכלית התפתחותית היו בני 4-12 (לפי נתונים שנמסרו ממשרד החינוך, 2025).

[#] בתוכנית הלאומית אין אפשרות לסמן הפרעת התנהגות כמוגבלות.

^{##} תלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחד בשל מחלה או תסמונת נדירה.

מבדיקת המאפיינים המרכזיים של הילדים שהשתתפו בתוכנית הלאומית בתקופה שמחודש ספטמבר 2022 עד חודש דצמבר 2023 עלו **הבדלים בין ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות שהשתתפו בתוכנית הלאומית (לוח 5):**

- בקרב הילדים עם מוגבלות שיעור גבוה של **בנים** לעומת בקרב ילדים בלי מוגבלות (63.9% לעומת 54.7%). ואכן 62% מן הילדים עם מוגבלות עד גיל 18 בישראל הם בנים (נגר אידלמן וברלב, 2025).
- **הגיל הממוצע** של ילדים עם מוגבלות גבוה מזה של ילדים בלי מוגבלות בתוכנית (8.6 לעומת 7.9), ושיעור הילדים בני 0-6 עם מוגבלות נמוך משיעור הילדים בני אותו גיל בלי מוגבלות (43.7% לעומת 53.0%).
- שיעור הילדים **החרדים** עם מוגבלות גבוה משיעור הילדים החרדים בלי מוגבלות (21.0% לעומת 17.3%), ואילו שיעור הילדים הערבים עם מוגבלות נמוך משיעור הילדים הערבים בלי מוגבלות (24.8% לעומת 45.7%).
- שיעור הילדים עם מוגבלות שיש להם **קושי כלכלי** גבוה משיעור הילדים בלי מוגבלות עם קושי דומה (40.6% לעומת 37.1%), אף על פי ששיעור הילדים עם מוגבלות שלפחות אחד מהוריהם אינו עובד נמוך מזה שבקרב ילדים בלי מוגבלות (42.4% לעומת 46.4%).
- בקרב הילדים שהשתתפו בתוכנית הלאומית ליותר ילדים עם מוגבלות יש לפחות **הורה אחד עם מוגבלות** מלילדים בלי מוגבלות (12.1% לעומת 5.7%), וליותר ילדים עם מוגבלות **יש הורים לא נשואים** מלילדים בלי מוגבלות (20.2% לעומת 16.4%).
- לילדים עם מוגבלות היו פחות **מיומנויות אישיות נרכשות** – שיעור הילדים עם מוגבלות היה גבוה משיעור הילדים בלי מוגבלות שלהם קושי לזהות מצבי סיכון (45.1% לעומת 34.6%), קושי להתמודד במצבים מורכבים (65.1% לעומת 49.0%) או קושי לפנות לעזרה (50.9% לעומת 45.4%).

לוח 5: מאפיינים מרכזיים בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות באוכלוסיית המחקר

ילדים עם מוגבלות (N = 16,802)	ילדים בלי מוגבלות (N = 94,414)	
מין (%) **		
63.9	54.7	זכר
36.1	45.3	נקבה
קבוצת גיל (%) **		
43.7	53.0	גיל רך (0-6)
35.5	24.9	יסודי (7-11)
20.7	22.1	בני נוער (12-18)
8.6	7.8	גיל (M) **
קבוצה באוכלוסייה (%) **		
54.2	37.0	יהודי לא חרדי
21.0	17.3	יהודי חרדי
24.8	45.7	ערבי
12.1	5.7	מוגבלות הורים (%) **
מצב משפחתי (%) **		
20.2	16.4	הורים לא נשואים
מצב כלכלי (%)		
40.6	37.1	יש מצוקה כלכלית **
26.0	32.0	אם לא עובדת **
16.4	14.4	אב לא עובד **
מיומנויות נרכשות (%)		
45.1	34.6	קושי לזהות מצבי סיכון **
65.1	49.0	קושי להתמודד במצבים מורכבים **
50.9	45.4	קושי לפנות לעזרה **

** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

5. ילדים עם מוגבלות המאותרים ומטופלים בתוכנית הלאומית בעקבות הזנחה והתעללות

ילדים בסיכון בגלל הזנחה והתעללות המאותרים ומטופלים בתוכנית הלאומית הם בני 0-18. על פי הערכת איש מקצוע הם נתונים במצב סיכון אחד לפחות המעיד על התעללות או על הזנחה (ראו פרק **שיטה**). בפרק זה יוצגו שיעורי הילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות שחוו הזנחה והתעללות, לפי סוג הפגיעה.

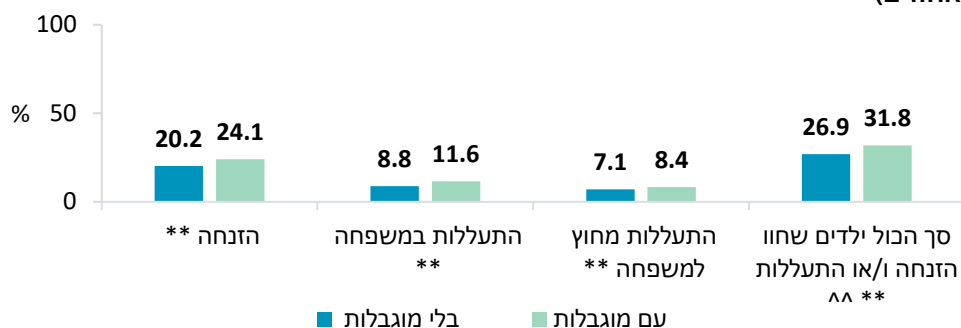
ככלל הממצאים הראו שילדים עם מוגבלות סבלו מהזנחה, מהתעללות פיזית, רגשית או מינית במשפחה ומהתעללות מינית מחוץ למשפחה יותר מילדים בלי מוגבלות. כאשר התרחשה פגיעה, היא הייתה חמורה יותר בקרב ילדים עם מוגבלות מבקרב ילדים בלי מוגבלות.

5.1 חשיפה להזנחה ולהתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות

שיעור הילדים עם מוגבלות שסבלו מהזנחה ומהתעללות גבוה משיעור הילדים בלי מוגבלות. כלומר, הסיכוי של ילדים עם מוגבלות בתוכנית להיות מאותרים בגלל סיכון להתעללות ולהזנחה גבוה מזה של ילדים בלי מוגבלות בתוכנית. 5,388 ילדים עם מוגבלות (לרבות לקות למידה או הפרעת קשב וריכוז) חוו הזנחה והתעללות, לפי הערכת איש מקצוע, והם 31.8% מן הילדים עם מוגבלות שאותרו לתוכנית הלאומית וטופלו בה. 25,369 ילדים בלי מוגבלות חוו הזנחה והתעללות, לפי הערכת איש מקצוע, והם 26.9% מן הילדים בלי מוגבלות שהשתתפו בתוכנית הלאומית.

יש שיעור גבוה יותר של ילדים עם מוגבלות משיעור של ילדים בלי מוגבלות שחוו הזנחה והתעללות בכל הסוגים שנבחנו: הזנחה (24.1% לעומת 20.2%), התעללות במשפחה (11.6% לעומת 8.8%) והתעללות מחוץ למשפחה (8.4% לעומת 7.1%). (**תרשים 5**).

תרשים 5: שיעור הילדים שחוו הזנחה והתעללות, לפי תחומי סיכון והמצאות מוגבלות (באחוזים)

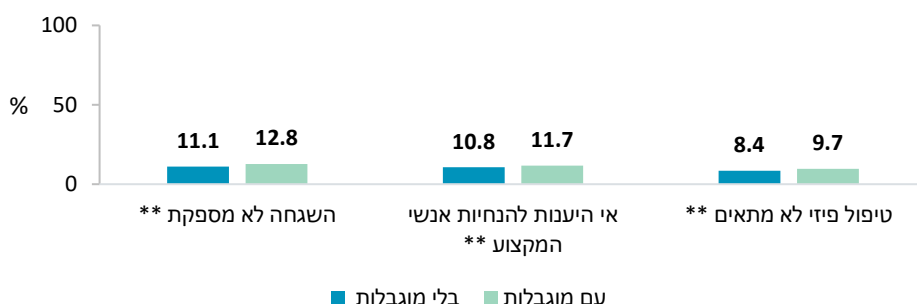

** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

5.1.1 הזנחה

הזנחה כוללת שלושה היבטים: קושי בהשגחה, חוסר היענות להנחיות על טיפול נחוץ וקושי בטיפול פיזי. יותר ילדים עם מוגבלות חוו הזנחה בכל ההיבטים האלה מילדים בלי מוגבלות. ילדים עם מוגבלות סבלו מהשגחה לא מספקת יותר מילדים בלי מוגבלות (12.8% לעומת 11.1%), והיא התבטאה בהימצאות שעות רבות בלא השגחה מתאימה, בשוטטות שעות רבות מחוץ לבית בלא השגחה או במעורבות בתאונות רבות. 11.7% מן הילדים עם מוגבלות לא קיבלו טיפול נחוץ לעומת 10.8% מן הילדים בלי מוגבלות. חוסר היענות של ההורה להנחיות אנשי המקצוע על טיפול נחוץ התבטא באי-הספקת טיפול רפואי, שיקומי או התפתחותי שהומלץ עבור הילד, לרבות קבלת עזרים שיקומיים נלווים, כגון מכשירי שמיעה, כיסא גלגלים, עזרי שמיעה ומקל נחייה. יתרה מזו, ילדים עם מוגבלות חוו טיפול פיזי לא מתאים יותר מילדים בלי מוגבלות (9.7% לעומת 8.4%), והוא התבטא בחוסר באוכל, בביגוד שאינו מתאים לעונה או למידת הילד או בתנאי מגורים לא תקינים (תרשים 6).

תרשים 6: שיעור הילדים שחוו הזנחה, לפי תחומי סיכון[^] ולפי הימצאות מוגבלות (באחוזים)

** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

[^] לפירוט לפי סמני הסיכון ראו נספח ב.

5.1.2 התעללות במשפחה

ילדים עם מוגבלות חוו התעללות במשפחה מכל הסוגים יותר מילדים בלי מוגבלות: 8.5% מן הילדים עם מוגבלות חוו אלימות פיזית במשפחה לעומת 6.7% מן הילדים בלי מוגבלות; 2.8% מן הילדים עם מוגבלות חוו אלימות מינית במשפחה, לעומת 2.2% מן הילדים בלי מוגבלות; 6.7% מן הילדים עם מוגבלות חוו אלימות רגשית במשפחה, לעומת 4.6% מן הילדים בלי מוגבלות (תרשים 7).

תרשים 7: שיעור הילדים שחוו התעללות במשפחה, לפי תחומי סיכון[^] והימצאות מוגבלות (באחוזים)

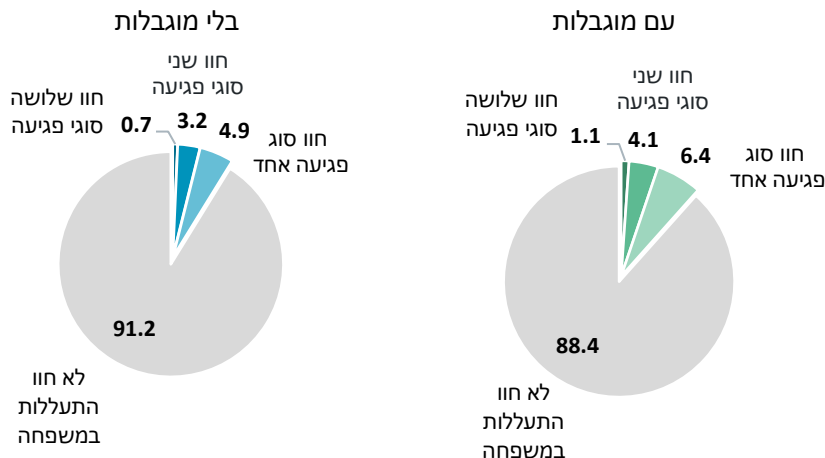

** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

[^] לפירוט לפי סמני הסיכון ראו **נספח ב**.

5.2% מן הילדים עם מוגבלות חוו יותר מסוג אחד של התעללות במשפחה לעומת 3.9% מן הילדים בלי מוגבלות (תרשים 8).

תרשים 8: שיעור הילדים שחוו התעללות במשפחה, לפי מספר פגיעות והימצאות מוגבלות (באחוזים)**

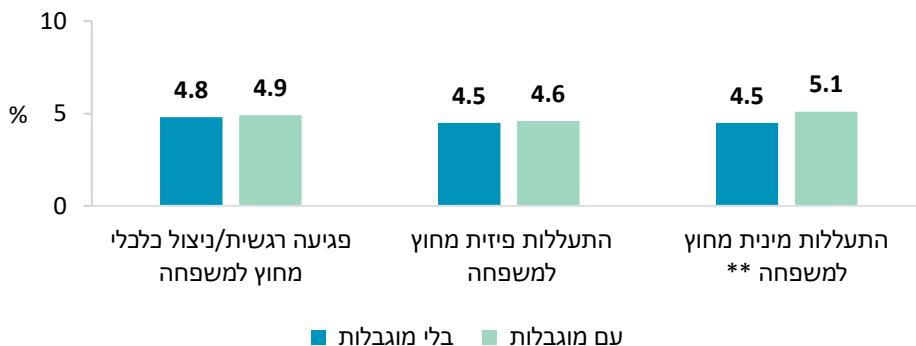
** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

5.1.3 התעללות מחוץ למשפחה

ילדים עם מוגבלות חוו התעללות מינית מחוץ למשפחה יותר מילדים בלי מוגבלות. 5.1% מן הילדים עם מוגבלות חוו אלימות מינית מחוץ למשפחה לעומת 4.5% מן הילדים בלי מוגבלות.

לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות שחוו התעללות פיזית או ניצול כספי מחוץ למשפחה, כלומר הם היו חשופים להתעללות מסוגים אלו באותה המידה (תרשים 9).

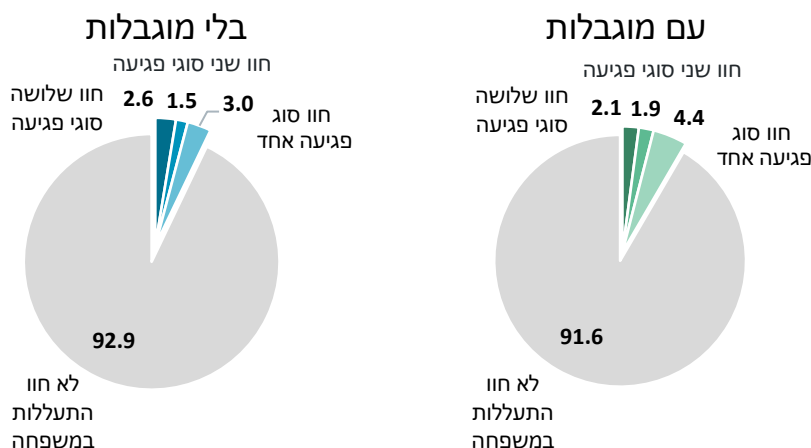
תרשים 9: שיעור הילדים שחוו התעללות מחוץ למשפחה, לפי סמני הסיכון והימצאות מוגבלות (באחוזים)

** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

4.0% מן הילדים עם מוגבלות ו-4.1% מן הילדים בלי מוגבלות חוו יותר מסוג אחת של התעללות מחוץ למשפחה. יותר ילדים עם מוגבלות מילדים בלי מוגבלות חוו שני סוגים של פגיעה (1.9% לעומת 1.5%), אך כחות מהם חוו שלושה סוגים של פגיעות (2.1% לעומת 2.6%; תרשים 10).

תרשים 10: שיעור הילדים שחוו התעללות מחוץ למשפחה, לפי מספר פגיעות ולפי הימצאות מוגבלות (באחוזים) **

** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

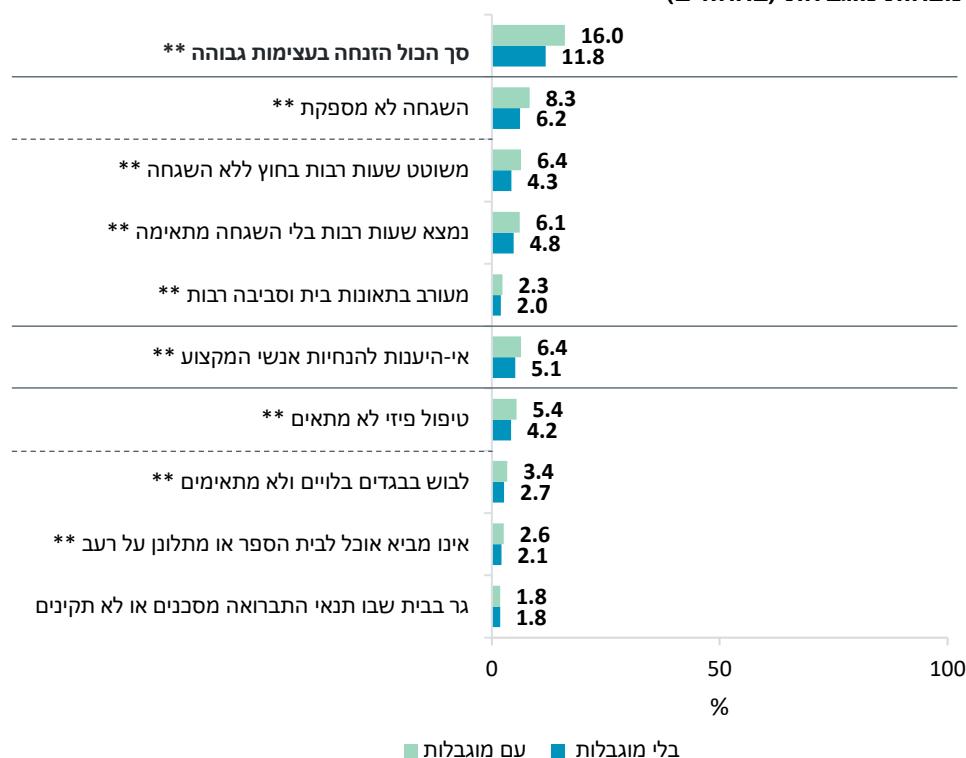
5.2 עצימות החשיפה להזנחה ולהתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות

חוץ מתיעוד של סוג הפגיעה בנתוני התוכנית, איש המקצוע גם מסמן את מידת החשיפה לפגיעה. כפי שפורט בפרק השיטה (ראו פרק 3.2), בנה צוות המחקר מדדים המעידים על עוצמת החשיפה להתעללות והזנחה. שיעור הילדים עם מוגבלות המטופלים בתוכנית הלאומית וחוו הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה גבוה משיעור הילדים בלי מוגבלות שהשתתפו בתוכנית וחוו הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה.

5.2.1 הזנחה

ילדים עם מוגבלות חוו הזנחה בעצימות גבוהה יותר מילדים בלי מוגבלות (16.0% לעומת 11.8%). כך בכל תחומי הסיכון – קושי בהשגחה, חוסר היענות להנחיות בדבר טיפול נחוץ וקושי בטיפול פיזי – וברוב סמני הסיכון. לדוגמה, יותר ילדים עם מוגבלות מילדים בלי מוגבלות חוו השגחה לא מספקת בעצימות גבוהה (8.3% לעומת 6.2%) וביטוייה: שוטטות שעות רבות בחוץ ללא השגחה (6.4% לעומת 4.3%), הימצאות שעות רבות בלא השגחה מתאימה (6.1% לעומת 4.8%), מעורבות בתאונות רבות (2.3% לעומת 2.0%) (תרשים 11).

תרשים 11: שיעור הילדים שחוו הזנחה בעצימות גבוהה, לפי תחומי סיכון, סמן סיכון והימצאות מוגבלות (באחוזים)

** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

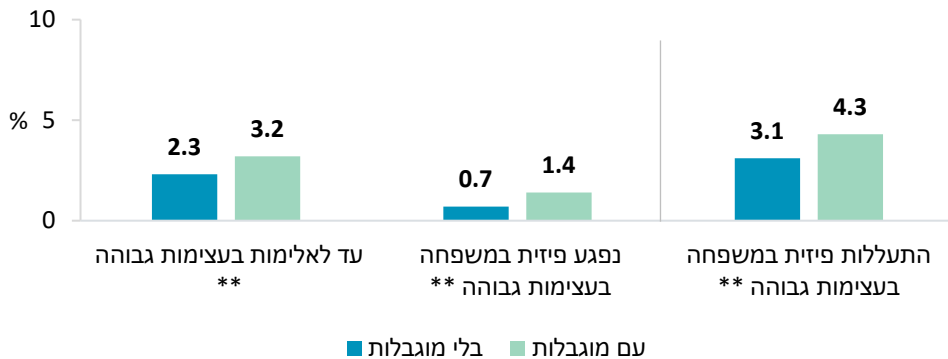
5.2.2 התעללות במשפחה

7.6% מן הילדים עם המוגבלות חוו התעללות במשפחה בעצימות גבוהה (מסוג אחד או יותר) לעומת 5.3% מן הילדים בלי מוגבלות. כך בנוגע לכל סוגי ההתעללות במשפחה – פיזית, מינית ורגשית.

התעללות פיזית במשפחה

4.3% מן הילדים עם המוגבלות חוו התעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה לעומת 3.1% מן הילדים בלי מוגבלות: הם חוו פגיעה פיזית בעצימות גבוהה יותר מילדים בלי מוגבלות (1.4% לעומת 0.7%) או היו עדים לאלימות בתדירות גבוהה (3.2% לעומת 2.3%; **תרשים 12**).

תרשים 12: שיעור הילדים שחוו התעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה, לפי סמן סיכון והימצאות מוגבלות (באחוזים)

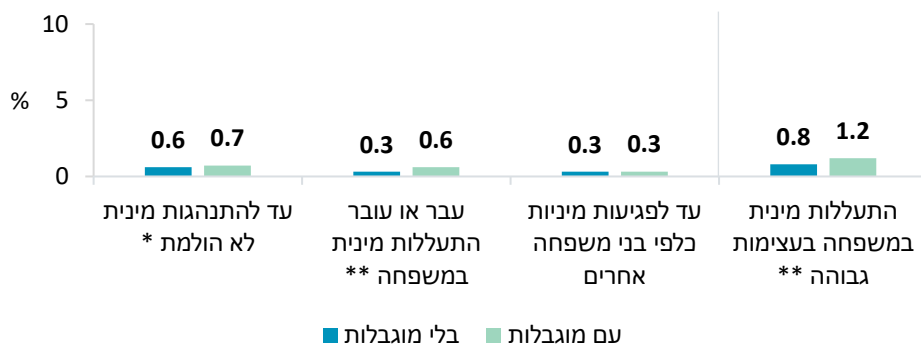

** $p < 0.01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

התעללות מינית במשפחה

1.2% מן הילדים עם המוגבלות חוו התעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה לעומת 0.8% מן הילדים בלי מוגבלות. נמצאו הבדלים קטנים אך מובהקים בשיעור הילדים עם מוגבלות שחוו התעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה (0.6% לעומת 0.3%) או היו עדים להתנהגות מינית שאינה הולמת בעצימות גבוהה (0.7% לעומת 0.6%; **תרשים 13**).

תרשים 13: שיעור הילדים שנחשפו להתעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה, לפי סמן סיכון והימצאות מוגבלות (באחוזים)

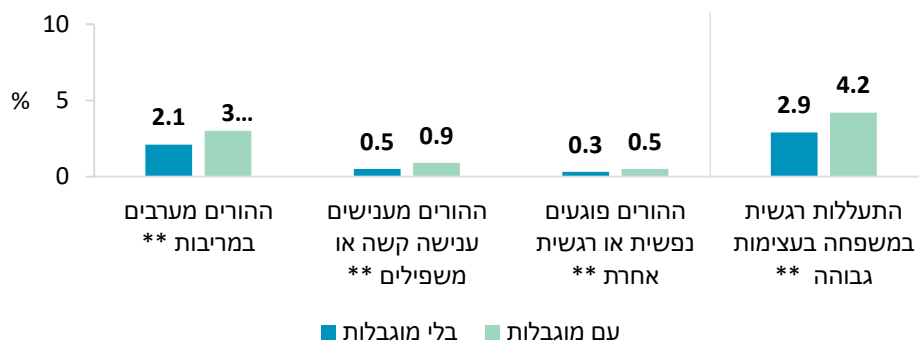

* $p < .05$ ** $p < .01$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

התעללות רגשית במשפחה

4.2% מן הילדים עם המוגבלות חוו התעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה לעומת 2.9% מן הילדים בלי מוגבלות. הבדלים קטנים אך מובהקים סטטיסטית נמצאו בכל סמני הסיכון (תרשים 14).

תרשים 14: שיעור הילדים שנחשפו להתעללות רגשית בעצימות גבוהה, לפי סמן סיכון והימצאות מוגבלות (באחוזים)

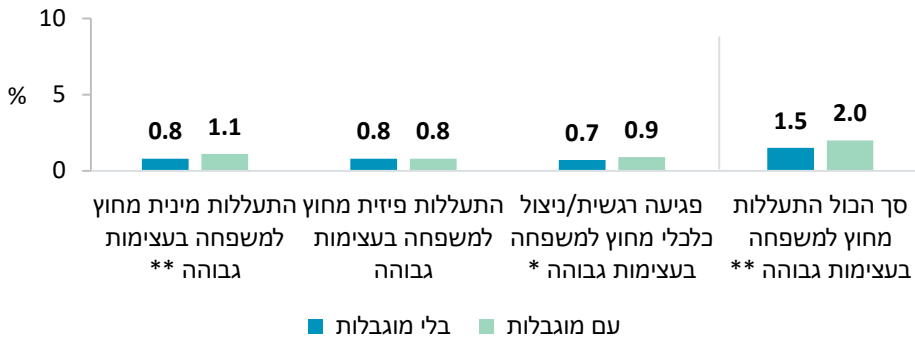

* $p < .01$ ** (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

5.2.3 התעללות מחוץ למשפחה

1.1% מן הילדים עם מוגבלות חוו התעללות מינית מחוץ למשפחה בעצמות גבוהה לעומת 0.8% בלבד מן הילדים בלי מוגבלות, ו-0.9% מהם חוו פגיעה רגשית או ניצול כלכלי מחוץ למשפחה בעצמות גבוהה לעומת 0.7% מן הילדים בלי מוגבלות (תרשים 15).

תרשים 15: שיעור הילדים שנחשפו להתעללות מחוץ למשפחה בעצמות גבוהה, לפי סמן סיכון והימצאות מוגבלות (באחוזים)

** $p < .01$ * $p < .05$ (הבדל בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות)

6. מאפיינים המגבירים סיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה

צוות המחקר בחן את מידת ההשפעה של מוגבלות מאובחנת ומגוון גורמי סיכון במאפייני הפרט, המשפחה, הסביבה והחברה על הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה. הבדיקה נערכה בקרב ילדים שהשתתפו בתוכנית הלאומית בשלושה שלבים:

1. הערכת הקשר בין המוגבלות לסיכון להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה
2. בחינת הקשר של מגוון מאפיינים לניבוי עצימות גבוהה של הזנחה והתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות
3. זיהוי המאפיינים הקשורים לסיכון מוגבר להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת

כפי שיפורט בפרק זה בהרחבה, אלו המאפיינים מגבירי הסיכון שאותרו:

הימצאות מוגבלות

מוגבלות קשורה לעלייה זניחה ברמת הסיכון להתעללות מחוץ למשפחה.

מאפייני פרט ומשפחה

עלייה בגיל הילד, הורים לא נשואים, הורים עם מוגבלות ומצוקה כלכלית הגבירו את הסיכון להזנחה ולהתעללות בתוך המשפחה בעצימות גבוהה.

חסר במיומנויות אישיות נרכשות

קושי לזהות מצבי סיכון הגביר את הסיכון לעצימות גבוהה של כל סוגי הפגיעה בקרב כלל הילדים | **קושי להתמודד במצבים מורכבים** הגביר את הסיכון לעצימות גבוהה של מגוון סוגי פגיעה בקרב כלל הילדים ובקרב ילדים עם מוגבלות | **קושי לפנות לעזרה** הגביר את עצימות הסיכון של הזנחה בקרב ילדים עם מוגבלות.

הרשות המקומית שבה הילד גר

מעמד פריפריאלי נמוך של הרשות המקומית הגביר במעט את הסיכון להזנחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות, אך מגורים ברשות מקומית שאינה פריפריאלית הגבירו את הסיכוי שאנשי המקצוע יעריכו התעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה בקרב כל הילדים | **מעמד חברתי-כלכלי נמוך של הרשות המקומית** מגביר את הסיכון לעצימות גבוהה של התעללות פיזית, רגשית ומחוץ למשפחה בקרב ילדים עם מוגבלות, מלבד לקות למידה או קשיי קשב וריכוז.

6.1 שלב ראשון – הערכת הקשר בין מוגבלות לסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות

כאמור, בשלב הראשון בדק צוות המחקר אם ועד כמה **הימצאות מוגבלות** קשורה לחשיפה להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה. לשם כך גובשו שתי קבוצות להשוואה: ילדים עם מוגבלות וילדים בלי מוגבלות המשתתפים בתוכנית הלאומית. הקבוצות הותאמו זו לזו ככל האפשר במאפייני הרקע של הילדים.

ההתאמה נעשתה בשיטה סטטיסטית שמאפשרת להשוות בין ילדים שמאפייניהם דומים (שיטת ההתאמה לפי ציון נטייה – PSM). באמצעות השיטה נוצרו זוגות של ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות הדומים זה לזה במאפיינים מרכזיים, וההבדל העיקרי ביניהם היה המוגבלות. ההתאמה התבססה על מאפייני הילד – כגון מגדר, גיל, מצוקה כלכלית ומיומנויות אישיות – מאפייני המשפחה – כגון מצב משפחתי של ההורים והימצאות מוגבלות בהורים – וכן מאפייני סביבה וקהילה – כגון קבוצה באוכלוסייה, מעמד חברתי-כלכלי, רמת פריפריאליות ורמת החוסן הקהילתי של הרשות המקומית שבה מתגורר הילד. לאחר ביצוע ההתאמה נבדק אם שתי הקבוצות אכן דומות זו לזו במאפיינים אלו, ונמצא כי הושג איזון טוב בין הקבוצות. לאחר צמצום ההשפעה של מאפיינים אחרים שאינם קשורים ישירות למוגבלות, אפשר להעריך את הקשר בין מוגבלות ובין להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה (ראו פרק **שיטה**).

צוות המחקר השווה בין שיעור הילדים במדגם שחוו הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה לילדים בלי מוגבלות שחוו זאת. במרבית ההבדלים בין הקבוצות לא התקבלה רמת המובהקות הסטטיסטית המקובלת ($p < .05$). עם זאת שכיחותה של התעללות מחוץ למשפחה הייתה מובהקת יותר בקרב ילדים עם מוגבלות ($RR = 1.45$; $p = .04$), אם כי הפער בין הקבוצות היה קטן מאוד (הפרש ממוצעים = 0.01; **לוח 6**).

לסיכום, לא נמצאו הבדלים מהותיים בסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בין ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות שנבחרו למדגם המותאם (כלומר, ילדים הדומים זה לזה במאפייני הרקע שלהם). ממצאים אלו מראים שכאשר משווים בין ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות הדומים זה לזה במאפייני הרקע שלהם, המוגבלות כשהיא לעצמה אינה מאפיין מרכזי המסביר את הבדלים בסיכון להזנחה ולהתעללות, ומאפיינים אחרים תורמים במידה רבה יותר להבנת הסיכון של ילדים עם מוגבלות.

לוח 6: ממוצעים של הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מאפייני רקע דומים, לפי הימצאות מוגבלות ($n = 4,894$)

סוג ההתעללות בעצימות גבוהה	ממוצע בקרב ילדים עם מוגבלות	ממוצע בקרב ילדים בלי מוגבלות	פער הממוצעים	יחס סיכון (RR)	מידת המובהקות הסטטיסטית של ההבדל (ערך p)
הזנחה	0.18	0.16	0.02	1.10	0.113
התעללות פיזית במשפחה	0.05	0.04	0.01	1.23	0.116
התעללות מינית במשפחה	0.01	0.01	0.00	1.21	0.451
התעללות רגשית במשפחה	0.05	0.04	0.01	1.26	0.080
התעללות מחוץ למשפחה	0.03	0.02	0.01	1.45	0.038

הערה: בכל אחד מן המדדים להזנחה והתעללות סימל ערך 1 הזנחה או התעללות בעצימות גבוהה וערך 0 שלא, ולכן הם מייצגים את שיעור הילדים שחוו כל סוג של הזנחה או התעללות.

6.2 שלב שני – מאפיינים המגבירים את הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות

כאמור בשלב השני בוצע ניתוח שמטרתו לבדוק **אילו מאפיינים מלבד הימצאות מוגבלות קשורים לסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה**. הניתוח התבסס על המדגם שכבר הותאם בשלב הראשון, ונבדק בו הקשר בין כל מאפיין לחשיפה להזנחה או להתעללות בעצימות גבוהה, לפי הערכת אנשי מקצוע.

אחד המאפיינים המרכזיים והעקביים ביותר שהשפיע על הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה הוא **מצוקה כלכלית**. לילדים הגדלים במשפחות שנתונות במצוקה כלכלית היו סיכויים גבוהים יותר מילדים ממשפחות שאינן במצוקה כלכלית להיחשף בעצימות גבוהה להזנחה (פי 2.66), להתעללות פיזית בתוך המשפחה (פי 2.99), להתעללות רגשית בתוך המשפחה (פי 2.29) ולהתעללות מינית בתוך המשפחה (פי 2.70).

במודל נבחנה גם ההשפעה של חוסר במיומנויות אישיות נרכשות בקרב ילדים בתוכנית הלאומית. **לילדים עם קושי לזהות מצבי סיכון** היו סיכויים גבוהים יותר מלאחרים להיחשף בעצימות גבוהה להזנחה (פי 2.10), להתעללות פיזית בתוך המשפחה (פי 1.95), להתעללות מינית בתוך המשפחה (פי 1.88), להתעללות רגשית בתוך המשפחה (פי 2.19) ולהתעללות

מחוץ למשפחה (פי 2.18). לילדים עם **קושי להתמודד במצבים מורכבים** היו סיכויים גבוהים יותר להיחשף להזנחה (פי 1.31), להתעללות רגשית בתוך המשפחה (פי 1.46) ולהתעללות מחוץ למשפחה (פי 2.31). קושי לפנות לעזרה לא נמצא כמנבא מובהק בקרב כלל הילדים בתוכנית הלאומית, אם כי, כפי שיפורט בפרק הבא, מיומנות נרכשת זו משמעותית בקרב ילדים עם מוגבלות.

ככל שהילד **מבוגר יותר** (ככל שהגיל עולה), כך גובר מעט הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצמות גבוהה במשפחה ומחוצה לה. העלייה בסיכון עם הגיל הייתה מתונה, בטווח שבין פי 1.1 לפי 1.2, על פי סוג הפגיעה.

אשר ל**מין** הילד, נמצא כי לבנות היה סיכון נמוך יותר מלבנים לסבול מהזנחה בעצמות גבוהה (פי 0.83). לא נמצאו הבדלים מובהקים בין בנות לבנים בשאר סוגי הפגיעה.

אשר ל**קבוצות באוכלוסייה**, אנשי המקצוע העריכו כי לילדים ערבים סיכון נמוך יותר לסבול מהתעללות מינית בתוך המשפחה בעצמות גבוהה מלילדים יהודים (פי 0.35). לא נמצאו הבדלים מובהקים בהערכה של אנשי המקצוע בדבר הסיכון להזנחה או לסוגי התעללות אחרים בעצמות גבוהה. אשר לילדים יהודים חרדים, לא נמצאו הבדלים מובהקים בהערכה של אנשי מקצוע בדבר הסיכון להזנחה או התעללות לעומת ילדים יהודים לא חרדים.

מאפייני ההורים נמצא גם הוא קשור לסיכון להזנחה והתעללות בעצמות גבוהה: לילדים להורים שאינם נשואים יש סיכון גבוה יותר מלילדים להורים נשואים לחוות בעצמות גבוהה הזנחה (פי 1.42), התעללות פיזית בתוך המשפחה (פי 1.59), התעללות מינית בתוך המשפחה (פי 2.23) והתעללות רגשית בתוך המשפחה (פי 3.64). לילדים להורים עם מוגבלות יש סיכון גבוה יותר מלילדים להורים בלי מוגבלות לחוות בעצמות גבוהה הזנחה (פי 1.43), התעללות פיזית בתוך המשפחה (פי 2.28), התעללות מינית בתוך המשפחה (פי 2.33), התעללות רגשית בתוך המשפחה (פי 2.35) והתעללות מחוץ למשפחה (פי 1.91).

אשר למאפייני הסביבה והקהילה, אנשי המקצוע העריכו כי **מגורים ברשות מקומית שאינה פריפריאלית** מגבירים את הסיכון להתעללות מחוץ למשפחה בעצמות גבוהה (פי 1.12). ממצא זה עשוי לשקף נגישות גבוהה יותר של שירותים מקצועיים ויכולת טובה יותר לזהות ולדווח על פגיעות מסוג זה. לא נמצא קשר מובהק בין רמת החוסן הקהילתי של הרשות המקומית והמעמד החברתי-כלכלי שלה להזנחה או להתעללות בעצמות גבוהה.

לוח 7 מציג את הסיכון של ילדים לסבול מהזנחה והתעללות בעצמות גבוהה לפי מגוון מאפיינים. בלוח מוצגים רק הבדלים שנמצאו מובהקים סטטיסטית (ללוחות הרגרסיה המלאים ראו **נספח ג**).

לוח 7: מאפיינים המנבאים את הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה^א (n = 4,894)

עצימות גבוהה (פי כמה גובר הסיכון)					
מאפיין	ההזנחה	התעללות פיזית בתוך המשפחה	התעללות מינית בתוך המשפחה	התעללות רגשית בתוך המשפחה	התעללות מחוץ למשפחה
קושי לזהות מצבי סיכון	2.1	2.0	1.9	2.2	2.2
הורים עם מוגבלות (לעומת הורים בלי מוגבלות)	1.4	2.3	2.3	2.3	1.9
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה כלכלית)	2.7	3.0	2.7	2.3	—
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	1.4	1.6	2.2	3.6	—
ככל שהגיל עולה	1.1	1.1	1.2	—	1.2
קושי להתמודד במצבים מורכבים	1.3	—	—	1.5	2.3
ערבים (לעומת יהודים)	—	—	0.4	—	—
בנות (לעומת בנים)	0.8	—	—	—	—
מעמד פריפריאלי	—	—	—	—	1.1

^א בקרב ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות עם מאפייני רקע דומים. הערות:

1. מוצגים רק מקדמי יחס סיכויים (Odds Ratios) מובהקים סטטיסטית. קו מפריד (–) מצוין קשר שאינו מובהק.
2. ערכים גדולים מ-1 מצביעים על סיכוי גבוה יותר להתעללות והזנחה בעצימות גבוהה, וערכים קטנים מ-1 מצביעים על סיכוי נמוך יותר.
3. המשתנים האלה נכללו במודלים רבי-משתנים אך לא נמצאו מובהקים סטטיסטית באף סוג מסוגי הפגיעה, ולכן הם אינם מופיעים בלוח: תעסוקת האם, תעסוקת האב, המעמד החברתי-כלכלי של הרשות המקומית, רמת החוסן הקהילתי של הרשות המקומית.

אף על פי שהימצאות מוגבלות מגבירה רק במעט את הסיכון להזנחה ולהתעללות, שיעור הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית שהיו להם מאפיינים המגבירים את הסיכון גבוה מזה של ילדים בלי מוגבלות בתוכנית. לפיכך המקור לסיכון המוגבר של ילדים עם מוגבלות להתעללות והזנחה נעוץ במאפיינים שלהם, של משפחתם ושל סביבתם ופחות בהימצאות המוגבלות עצמה. שיעור הילדים עם מוגבלות שלהוריהם יש קושי כלכלי או מוגבלות או שאינם נשואים גבוה משיעור הילדים בלי מוגבלות שלהוריהם מאפיינים אלו. זאת ועוד, שיעור הילדים עם מוגבלות שגילו קושי בזיהוי מצבי סיכון ובהתמודדות עם מצבים מורכבים היה גבוה יותר משל ילדים בלי מוגבלות (ראו פרק 4).

6.3 שלב שלישי – מאפיינים המגבירים את הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות

צוות המחקר בחן גם את המאפיינים שהגבירו את הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה רק בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת. בניתוח נבדק הקשר בין כל מאפיין לחשיפה להזנחה או להתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות, לפי הערכת אנשי מקצוע.

המאפיין שנמצא כמנבא החזק ביותר של סיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה הוא **חוסר במיומנויות אישיות נרכשות** של הילדים עם מוגבלות בתוכנית הלאומית. קושי לזהות מצבי סיכון היה המאפיין החזק ביותר, והוא הגביר את הסיכון להזנחה ולהתעללות במשפחה מכל הסוגים בעצימות גבוהה – הזנחה (פי 2.5 מילדים עם מוגבלות חסרי מיומנות זו), התעללות פיזית במשפחה (פי 2.6), התעללות מינית במשפחה (פי 3.1), התעללות רגשית במשפחה (פי 2.1) והתעללות מחוץ למשפחה (פי 2.6). קושי להתמודד במצבים מורכבים הגביר הסיכון לעצימות הפגיעה בתחומי הסיכון האלה – הזנחה (פי 1.2), התעללות פיזית במשפחה (פי 1.6), התעללות מינית במשפחה (פי 1.9) והתעללות מינית מחוץ למשפחה (פי 2.2). קושי לפנות לעזרה הגביר במעט את הסיכון להזנחה בעצימות גבוהה (פי 1.3), אך הוא לא נמצא קשור להתעללות מסוגים אחרים.

נמצא כי לילדים עם מוגבלות **במצוקה כלכלית** סיכון גבוה יותר מילדים עם מוגבלות שאינם במצוקה כלכלית להזנחה בעצימות גבוהה (פי 1.9), להתעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה (פי 2.7) ולהתעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה (פי 1.9). עוד נמצא כי לילדים עם מוגבלות מאובחנת שאינם אינה עובדת סיכון להזנחה בעצימות גבוהה שהוא גבוה פי 1.3 מזה של ילדים עם מוגבלות מאובחנת שאינם עובדת ופי 1.4 להתעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה. אולם נמצא כי הסיכון של ילדים עם מוגבלות מאובחנת שאביהם אינו עובד סיכון נמוך פי 0.7 להתעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה מזה של ילדים עם מוגבלות מאובחנת שאביהם עובד.

זאת ועוד, נמצא כי עלייה **בגיל** הילד קשורה בעלייה מתונה אך עקבית בסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה (יחסי סיכויים בטווח שבין 1.0 ל-1.2).

אנשי המקצוע העריכו **שלבנות** עם מוגבלות סיכון גבוה פי 1.5 להתעללות פיזית מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה מזה של בנים עם מוגבלות.

אשר **לקבוצות באוכלוסייה**, אנשי המקצוע העריכו שהסיכון של ילדים ערבים עם מוגבלות להתעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה גבוה פי 1.4 מזה של ילדים יהודים עם מוגבלות, והסיכון להתעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה גבוה פי 2.6. אנשי המקצוע גם העריכו

שהסיכון של ילדים חרדים להזנחה בעצימות גבוהה פי 1.3 מזה של ילדים לא חרדים, פי 2.1 להתעללות מינית בעצימות גבוהה ופי 1.9 להתעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה. עוד נמצא כי הסיכון של ילדים עם **ריבוי מוגבלויות** להתעללות פיזית במשפחה גבוה פי 1.9 מזה של ילדים עם מוגבלות אחת.

נמצא גם כי **מאפייני המשפחה** השפיעו על הסיכון של ילדים עם מוגבלות להזנחה ולהתעללות במשפחה בעצימות גבוהה: הסיכון של ילדים עם מוגבלות שהוריהם **אינם נשואים** גבוה יותר מזה של ילדים עם מוגבלות שהוריהם נשואים, ובפרט הסיכון להתעללות רגשית (פי 4.1) או מינית (פי 3.0) במשפחה. נוסף על כך אם **לאחד מן ההורים יש מוגבלות**, גובר הסיכון להתעללות בעצימות גבוהה: התעללות פיזית במשפחה (פי 1.4), התעללות רגשית במשפחה (פי 2.4) והתעללות מחוץ למשפחה (פי 1.9).

הסיכון של ילדים עם מוגבלות **שגרו ברשויות פריפריאליות** היה מעט גבוה יותר להזנחה בעצימות גבוהה (פי 1.1).

לוח 8 מציג את הסיכוי של ילדים עם מוגבלות מאובחנת בהגדרתה הרחבה (בכלל זה ילדים עם לקות למידה או קשיי קשב וריכוז) לחוות כל סוג התעללות עצימה לפי מגוון מאפיינים חברתיים מסבירים. בלוח מוצגים רק הבדלים שנמצאו מובהקים סטטיסטית (לכל התוצאות ראו **נספח ד**).

לוח 8: מאפיינים המגבירים את הסיכוי להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת ($N = 16,802$)

עצימות גבוהה (פי כמה גובר הסיכון)					
מאפיינים	התעללות פיזית במשפחה	התעללות מינית במשפחה	התעללות רגשית במשפחה	התעללות מחוץ למשפחה	הזנחה
קושי לזהות מצבי סיכון	2.5	2.6	3.1	2.1	2.6
ככל שהגיל עולה	1.1	1.04	1.2	1.04	1.2
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	1.4	1.9	3.0	4.1	—
קושי להתמודד במצבים מורכבים	1.2	1.6	1.9	—	2.2
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה כלכלית)	1.9	2.7	—	1.9	—
הורים עם מוגבלות (לעומת הורים בלי מוגבלות)	—	1.4	—	2.4	1.9
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	1.3	—	2.1	—	1.9
ערבים (לעומת יהודים)	—	—	—	1.4	2.6
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	1.3	1.4	—	—	—
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	—	1.9	—	—	—
בנות (לעומת בנים)	—	—	—	—	1.5
קושי לפנות לעזרה	1.3	—	—	—	—
גר ברשות מקומית בפריפריה	1.1	—	—	—	—
רמת חוסן קהילתי נמוכה	—	0.72	—	—	—
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	—	—	—	0.7	—

הערות:

- מוצגים רק מקדמי יחס סיכויים (Odds Ratios) מובהקים סטטיסטית. קו מכריד (-) מציין קשר שאינו מובהק.
- ערכים גדולים מ-1 מצביעים על סיכוי גבוה יותר להתעללות והזנחה בעצימות גבוהה, וערכים קטנים מ-1 מצביעים על סיכוי נמוך יותר.
- המשתנה "שנת לידה" הוגדר במודלים הסטטיסטיים ביחס הפוך – עלייה בערך מייצגת גיל צעיר יותר. לצורכי הצגה ופרשנות בדוח, הוצג המשתנה בכיוון גיל (מבוגרים יותר) באמצעות היפוך מקדם הרגרסיה ויחס הסיכויים ($B' = -B$, $OR' = 1/OR$). רמות המובהקות נותרו בלא שינוי.

צוות המחקר בחן גם את המאפיינים שהגבירו את הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצמות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת, מלבד ילדים עם לקות למידה או קשיי קשב וריכוז.

המאפיין שנמצא כמנבא החזק ביותר של הסיכון להזנחה ולהתעללות בעצמות גבוהה הוא **חוסר במיומנויות אישיות נרכשות** של הילדים עם מוגבלות המשתתפים בתוכנית הלאומית: קושי לזהות מצבי סיכון הגביר את הסיכון להזנחה (פי 2.4), להתעללות פיזית במשפחה (פי 2.9), להתעללות מינית במשפחה (פי 5.2) ולהתעללות מחוץ למשפחה (פי 2.2). נוסף על כך קושי להתמודד במצבים מורכבים הגביר הסיכון להתעללות מחוץ למשפחה בעצמות גבוהה (פי 2.5).

נמצא כי לילדים עם מוגבלות **במצוקה כלכלית** סיכון גבוה יותר להזנחה בעצמות גבוהה מלילדים עם מוגבלות שאינם במצוקה כלכלית (פי 1.9), להתעללות פיזית במשפחה בעצמות גבוהה (פי 1.8) או להתעללות רגשית במשפחה בעצמות גבוהה (פי 1.9). עוד נמצא כי לילדים עם מוגבלות שאביהם אינו עובד סיכון גבוה פי 2.6 להתעללות מינית במשפחה בעצמות גבוהה מזה של ילדים עם מוגבלות שאביהם עובד.

זאת ועוד, נמצא כי לילדים עם מוגבלות **שהוריהם אינם נשואים** סיכון גבוה יותר מלילדים עם מוגבלות שהוריהם נשואים להתעללות פיזית או רגשית במשפחה בעצמות גבוהה (פי 1.8 ו-3.4 בהתאמה). נוסף על כך אם **לאחד מן ההורים יש מוגבלות**, גובר הסיכון להתעללות רגשית במשפחה בעצמות גבוהה (פי 1.8).

נמצא כי **ככל שהילד מבוגר יותר**, כך גובר הסיכון שיחווה התעללות מינית, התעללות רגשית או התעללות מחוץ למשפחה בעצמות גבוהה יותר. להערכת אנשי מקצוע, לבנות סיכון גבוה פי 1.8 מבנים להתעללות מחוץ למשפחה בעצמות גבוהה.

נמצא כי הסיכון של ילדים עם **ריבוי מוגבלויות** הוא פי 1.4 להזנחה בעצמות גבוהה ופי 2.1 להתעללות פיזית במשפחה בעצמות גבוהה לעומת ילדים עם מוגבלות אחת.

להערכת אנשי המקצוע, **לילדים חרדים** עם מוגבלות סיכון נמוך פי 0.4 להתעללות רגשית במשפחה בעצמות גבוהה לעומת ילדים יהודים לא חרדים עם מוגבלות.

אשר להשפעת הסביבה שבה הילד גר, נמצא כי **רמה נמוכה יותר של המעמד החברתי-כלכלי של הרשות המקומית** קשורה לעלייה בסיכון להתעללות פיזית או רגשית במשפחה בעצמות גבוהה וכן לעלייה בסיכון להתעללות מחוץ למשפחה בעצמות גבוהה (פי 0.84, פי 0.81 ופי 0.78, בהתאמה).

לוח 9 מציג את הסיכוי של ילדים עם מוגבלות מאובחנת בהגדרתה הצרה (בלי ילדים עם לקות למידה או קשיי קשב וריכוז) לחוות כל סוג של הזנחה והתעללות לפי מגוון מאפיינים חברתיים מסבירים. בלוח מוצגים רק הבדלים שנמצאו מובהקים סטטיסטית (לתוצאות המלאות ראו **נספח ה**).

לוח 9: מאפיינים המנבאים את הסיכוי להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת^א (N = 9,326)

עצימות גבוהה (כי כמה גובר הסיכון)					
התעללות פיזית במשפחה	התעללות מינית במשפחה	התעללות רגשית במשפחה	התעללות מחוץ למשפחה	התעללות הזנחה	
2.4	2.9	5.2	—	2.2	קושי לזהות מצבי סיכון
1.9	1.8	—	1.9	—	יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה כלכלית)
—	—	1.1	1.1	1.2	ככל שהגיל עולה
—	1.8	—	3.4	—	הורים לא נשואים (לעומת נשואים)
1.4	2.1	—	—	—	ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)
—	—	2.6	—	—	אב לא עובד (לעומת אב לא עובד)
—	—	—	—	2.5	קושי להתמודד במצבים מורכבים
—	—	—	1.8	—	הורים עם מוגבלות (לעומת הורים בלי מוגבלות)
—	0.84	—	0.81	0.78	מעמד חברתי-כלכלי
—	—	—	—	1.8	בנות (לעומת בנים)
—	—	—	0.4	—	יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)

^א לא כולל לקות למידה או קשיי קשב וריכוז.

הערות:

1. מוצגים רק מקדמי יחס סיכויים (Odds Ratios) מובהקים סטטיסטית. קו מפריד (—) מציין קשר שאינו מובהק.
2. ערכים גדולים מ-1 מצביעים על סיכוי גבוה יותר להתעללות והזנחה בעצימות גבוהה, וערכים קטנים מ-1 מצביעים על סיכוי נמוך יותר.
3. המשתנה "שנת לידה" הוגדר במודלים הסטטיסטיים ביחס הפוך – עלייה בערך מייצגת גיל צעיר יותר. לצורכי הצגה ופרשנות בדוח, הוצג המשתנה בכיוון גיל (מבוגרים יותר) באמצעות היפוך מקדם הרגרסיה ויחס הסיכויים ($B' = -B$, $OR' = 1/OR$). רמות המובהקות נותרו בלא שינוי.

7. מגבלות המחקר

- הנתונים בדוח זה הם על ילדים בסיכון שאותרו וטופלו במענים של התוכנית הלאומית ברשויות המקומיות שבהן היא פועלת; עד כתיבת דוח זה היו 185 רשויות מקומיות באשכולות חברתיים-כלכליים 1 עד 5 ובשכונות בעלות מאפיינים חברתיים-כלכליים נמוכים בערים גדולות באשכול חברתי-כלכלי 6 ויותר. לכן המדגם אינו מייצג את כלל הילדים בישראל, וייתכן שיש עוד ילדים שחווים הזנחה או התעללות בעצימות גבוהה. כלומר, ייתכן שדפוסי הסיכון שנמצאו במחקר זה אינם משקפים במלואם את היקף התופעה או את מאפייניה בקרב ילדים שאינם מאותרים או שאינם באים במגע עם שירותי התוכנית.
- מאגר הנתונים אינו כולל משתנה שיטתי המעיד על רמת צורכי התמיכה של הילד, ולכן אי אפשר לוודא ייצוג מלא של כלל רמות התמיכה בקרב ילדים עם מוגבלות. עם זאת בתוכנית הלאומית יש מערך תוכניות ייעודיות לילדים עם מוגבלות, ובפועל היא משרתת אוכלוסייה רחבה ומגוונת של ילדים עם צרכים מורכבים. סביר להניח כי המדגם כולל ילדים ממגוון רחב של רמות תמיכה, גם אם אי אפשר לכמת זאת במדויק בנתונים שהובאו.
- המחקר התבסס על משתנים ועל הגדרות מדידה הנאספים דרך שגרה במערכות המידע של התוכנית הלאומית. לכן הניתוחים הוגבלו למשתנים האופרטיביים ולהגדרות שבמאגר הנתונים. מאפיינים חשובים אחרים שנמצאו בספרות המקצועית ותורמים לסיכון להזנחה ולהתעללות, כגון בדידות, עומס טיפולי ועמדות חברתיות רחבות כלפי מוגבלות, לא היו זמינים בנתונים ולא נבחנו. "התעללות והזנחה בעצימות גבוהה" הוגדרו באמצעות ספי דירוג עליונים בסולמות ההערכה של התוכנית. אף על פי שהגדרה זו נועדה ללכוד חשיפה חמורה או מתמשכת על פי האופרציונליזציה הנהוגה בתוכנית, שימוש בהגדרות חלופיות, כגון ציונים רציפים או נקודות חיתוך אחרות, יכול להניב אומדנים שונים במידת מה.
- מדדי ההזנחה וההתעללות התבססו על הערכות אנשי מקצוע, כפי שתועדו במערכת המנהלית של התוכנית. לכן הממצאים עשויים לשקף גם הבדלים בין רשויות, מסגרות ואנשי מקצוע בפרקטיקות של איתור, של דיווח ושל שיקול דעת מקצועי.
- כאמור, באפשרות איש מקצוע לסמן בשאלון התמ"י אם להערכתו האישית לילד יש מוגבלות שאינה מאובחנת. בוועדה המקצועית שליוותה את המחקר ובהיועצויות עם אנשי קשר מן התוכנית הלאומית עלתה השאלה: מה מאפיין את קבוצת הילדים שהוערכו עם מוגבלות? האם מדובר בקשיים שבסבירות גבוהה יאובחנו כך על ידי אנשי מקצוע או שאלו קשיים מורכבים שאינם תואמי גיל ואינם נובעים בהכרח ממוגבלות? לנוכח ההבדלים הרבים בין בעלי התפקידים שממלאים את שאלון התמ"י, עלה חשש שהערכה של מוגבלות לא מאובחנת יכולה לנבוע גם מתפיסות לא עדכניות של מוגבלות. לכן הוחלט במחקר זה שלא לכלול ילדים שאיש המקצוע העריך מוגבלות אך אין להם אבחון רשמי. ניתוח סטטיסטי העלה

כי הקבוצה המאותרת באמצעות השאלה על מוגבלות לא מאובחנת נמצאת בקצה רצף הסיכון – סיכון מוגבר לחשיפה להתעללות ולהזנחה ובעצימות גבוהה – וכן כי יש הבדלים במאפייני הרקע שלהם לעומת הקבוצה "ילדים בלי מוגבלות". לכן ילדים אלו לא נכללו במחקר זה בקבוצת הילדים בלי מוגבלות אלא הוסרו מקבוצת ההשוואה. אפיון הילדים בקבוצה זו דורש התעמקות ומחקר המשך. מומלץ לעדכן את שאלון התמ"י כדי לדייק את המידע על ילדים אלו.

8. סיכום ודין

אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, שמדינת ישראל אשררה בשנת 1991, דורשת מן המדינות החתומות לנקוט צעדים כדי להגן על ילדים מפני כל צורות האלימות הפיזית והנפשית. במצבי הסיכון של ילדים נכללים דפוסים מגוונים של הזנחת ילדים והתעללות בהם. לאחר אשרור האמנה, החלו משרדי ממשלה לנקוט צעדים לעיגון עקרונותיה וערכיה בחקיקה ולשלבה במדיניות וביוזמות של הממשלה (מורג, 2010; Morag, 2013). [360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון](#) פועלת כדי לצמצם את הסיכון ולהגביר את האיתור של ילדים בסיכון באמצעות חיזוק השירותים בקהילה המיועדים להם והרחבתם.

מחקרים שנעשו ברחבי העולם מראים כי ילדים עם מוגבלות חשופים להתעללות ולהזנחה יותר מילדים בלי מוגבלות. נתונים בישראל משנת 2016 הצביעו גם הם על מגמה דומה (ברלב וקרן-אברהם, 2017). אולם לא נבדקו גורמי הסיכון וחסרה הבנה מעמיקה בסיכון המוגבר של ילדים עם מוגבלות לחוות התעללות והזנחה.

ממצאי המחקר הצביעו על כך ששיעור הילדים עם מוגבלות שחשופים גבוה משיעור הילדים בלי מוגבלות וכי החשיפה להזנחה והתעללות מתרחשת בעצימות גבוהה יותר:

■ **הזנחה:** 24.1% מן הילדים עם מוגבלות חוו הזנחה (16.0% בעצימות גבוהה) לעומת 20.2% מן הילדים בלי מוגבלות (11.8% בעצימות גבוהה). חשיפה להזנחה ועצימות ההזנחה הייתה גבוהה יותר בקרב ילדים עם מוגבלות מבקרב ילדים בלי מוגבלות בכל היבטי הזנחה: השגחה לא מספקת, אי-היענות להנחיות אנשי מקצוע וטיפול פיזי לא מתאים.

■ **התעללות פיזית במשפחה:** 8.5% מן הילדים עם מוגבלות היו חשופים לאלימות פיזית במשפחה לעומת 6.7% מן הילדים בלי מוגבלות וכן עצימותה הייתה גבוהה יותר (4.3% לעומת 3.1%).

■ **התעללות מינית במשפחה:** 2.8% מן הילדים עם מוגבלות היו חשופים לאלימות מינית במשפחה לעומת 2.2% מן הילדים בלי מוגבלות ועצימותה הייתה גבוהה יותר (1.2% לעומת 0.8%).

■ **התעללות רגשית במשפחה:** 6.7% מן הילדים עם מוגבלות היו חשופים לאלימות רגשית במשפחה לעומת 4.6% מן הילדים בלי מוגבלות ועצימותה הייתה גבוהה יותר (4.2% לעומת 2.9%).

■ **התעללות מחוץ למשפחה:** 5.1% ילדים עם מוגבלות היו חשופים להתעללות מינית מחוץ למשפחה לעומת 4.5% מן הילדים בלי מוגבלות, ועצימותה הייתה גבוהה יותר (1.1% לעומת 0.8%). לא נמצאו הבדלים סטטיסטיים מובהקים בשיעורי החשיפה של ילדים עם מוגבלות ובלי מוגבלות להתעללות פיזית מחוץ למשפחה ובחשיפה לפגיעה רגשית או ניצול כלכלי מחוץ למשפחה, אך עצימותה הייתה מעט גבוהה יותר בקרב ילדים עם מוגבלות.

הכרת המאפיינים המגבירים את הסיכון להזנחה והתעללות חשובה לפיתוח מענים התומכים באיתור ובמוגנות. חוקרים מתחום לימודי המוגבלות (Critical Disability Studies) קראו לאמץ מודלים אינטגרטיביים מורכבים לבחינת רמת הסיכון לא רק על פי מאפייני הילד והמוגבלות אלא גם על פי מאפייני סביבתו הקרובה (המשפחה והקהילה) ומאפייני חברה ותרבות. זאת ברוח המעבר מן המודל הרפואי, שמתמקד במאפיינים רפואיים ברמת הפרט, למודל החברתי, שמתמקד בתהליכים תרבותיים וחברתיים.

במחקר זה נמצא כי **מוגבלות** כשהיא לעצמה הגבירה במעט את הסיכון רק להתעללות מחוץ למשפחה. כלומר, הסיבה שילדים עם מוגבלות חשופים יותר להתעללות והזנחה אינו נעוץ במוגבלות עצמה אלא במאפייני הרקע של ילדים אלו, במשפחתם ובסביבתם. כמו במחקרים מן העולם, גם במחקר זה נמצאו מגוון **מאפיינים של הפרט ושל המשפחה** המשפיעים על הסיכון להזנחה ולהתעללות מסוג אחד או יותר בעצימות גבוהה בקרב כלל הילדים: הורים לא נשואים, הורים עם מוגבלות ומצוקה כלכלית וכן מאפיין בקרב ילדים עם מוגבלות – אם לא עובדת. היעדר **מיומנויות נרכשות** הגביר גם הוא את עצימות הסיכון להזנחה ולהתעללות: קושי לזהות מצבי סיכון הגביר את הסיכון לעצימות גבוהה של כל סוגי הפגיעה בקרב כלל הילדים, קושי להתמודד במצבים מורכבים הגביר את הסיכון לעצימות גבוהה של מגוון סוגי פגיעה בקרב כלל הילדים, קושי לפנות לעזרה הגביר את עצימות הסיכון של הזנחה בקרב ילדים עם מוגבלות.

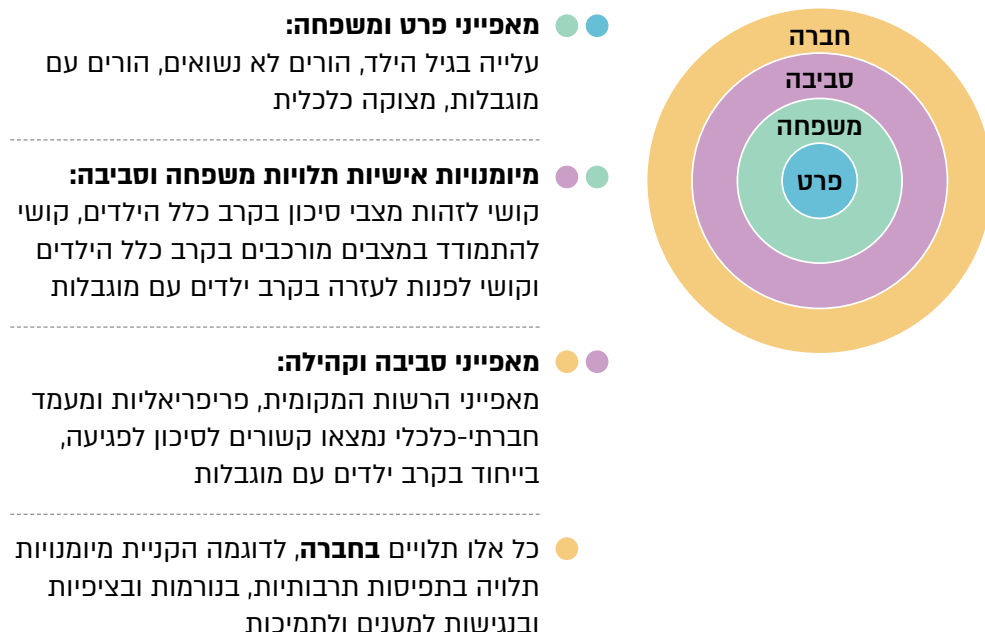
כל אלו **תלויים במאפייני תרבות וחברה**. מצוקה כלכלית תלויה, בין היתר, ביכולת של משפחות לממש תמיכות, מענים וזכויות. משפחות שבהן ילד עם מוגבלות מתמודדות עם אתגרים במימוש זכויות, ובהם חוסר בהנגשת מידע ובתיאום טיפול ומגוון חסמים בצריכת שירותים. עומס הטיפול לצד אתגרים במימוש מענים וזכויות עשויים להשפיע על החוסן המשפחתי ועל יחסי הגומלין והדינמיקה של היחסים בתוך המשפחה ואף להוביל לפרדה של ההורים או לגירושין. מיומנויות נרכשות של ילדים עם מוגבלות ושל הורים עם מוגבלות תלויות בתפיסות תרבותיות כלפי אנשים עם מוגבלות ובהזדמנויות לרכישת מיומנויות.

זאת ועוד, נמצא קשר מובהק בין שני מאפיינים הקשורים **לסביבתו של הילד** ובין סיכון מוגבר לפגיעה לפי הערכת אנשי המקצוע: **מגורים ברשות מקומית פריפריאלית** הגבירו במעט את הסיכון בקרב ילדים עם מוגבלות להזנחה בעצימות גבוהה, ובקרב כלל הילדים מגורים ברשות מקומית שאינה פריפריאלית הגבירו את הסיכון להתעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה. ממצא זה עשוי לשקף נגישות גבוהה יותר של שירותים מקצועיים ויכולת טובה יותר לזהות פגיעות מסוג זה ולדווח עליהן. נמצא כי **מעמד חברתי-כלכלי נמוך של הרשות המקומית** מגביר את הסיכון לעצימות גבוהה של התעללות פיזית, רגשית ומחוץ למשפחה בקרב ילדים עם מוגבלות (חוץ מילדים עם לקות למידה או קשיי קשב וריכוז). הסביבה המקומית אינה פועלת בחלל ריק, היא משקפת ומגלמת תהליכים חברתיים רחבים. קהילות המאופיינות במשאבים מוגבלים, במערכות תמיכה קהילתיות מוחלשות ובמצוקה חברתית-כלכלית מתמשכת חוות

לעיתים קרובות תהליכים של הדרה מערכתית וחסמים בגישה לשירותים. בתנאים אלו נוצרת מערכת חברתית שמתקשה לאתר סיכונים, לפרוס רשתות הגנה ולהפעיל התערבויות יעילות – ובכך מתעצם החשש שילדים ייפגעו (Birenbaum, 2002; Emerson, 2007; Kiling et al., 2018; Maguire-Jack & Font, 2017).

תרשים 16: מאפיינים התורמים לסיכון להזנחה והתעללות בעצימות גבוהה

המוגבלות כשהיא לעצמה אינה מאפיין מרכזי להסבר הבדלים בסיכון להזנחה ולהתעללות, אלא מאפיין מעצים של גורמי סיכון אחרים:

1

הסטת הזרקור אל ילדים עם מוגבלות לפי גישה רב-ממדית: מוגבלות כשהיא לעצמה אינה מספיקה כדי להסביר חשיפה להזנחה ולהתעללות בעצמות גבוהה. הסיכון מתעצב מתוך צבר של מאפיינים חברתיים, כלכליים, משפחתיים ואישיים שלעיתים קרובות מתקיימים יחד בקרב ילדים עם מוגבלות. לפיכך יש לפתח ולהטמיע מנגנוני איתור, הערכה והתערבות המתייחסים למכלול גורמי הסיכון והחוסן, ולא להסתפק בזיהוי קטגוריאלי של מוגבלות. יישום ההמלצה מחייב שימוש בכלי הערכה דיפרנציאליים, הכשרה ייעודית לאנשי מקצוע והתאמת מענים למצבי תלות, לקשיי תקשורת, לקשיי נגישות ולמאפייני המשפחה והקהילה של הילד.

2

הגברת הידע, הכלים והמיומנויות של אנשי מקצוע: חשוב להעלות את המודעות לדפוסי הפגיעה בילדים עם מוגבלות ולמאפיינים המגבירים את הסיכון ולהטמיע ידע זה בתהליכי האיתור והטיפול, כגון תוכניות הכשרה ושאלון איתותים לילדים ובני נוער (כלי עזר המיועד לאנשי מקצוע ומטרתו לסייע באיתור והערכה של מצבי סכנה). חוסר מודעות או היעדר הכשרה מספקת עלולים לגרום לכך שמצבי סיכון חמורים לא יזוהו ויחמירו עם הזמן יש לתת לאנשי המקצוע כלים פרקטיים לאבחון, לדיווח ולטיפול, ובכלל זה כלים לזיהוי מופעים ייחודיים של הזנחה והתעללות, כגון הפרעות התנהגות, עיכובים בהתפתחות או מצבים פיזיים שאפשר לבלבלם עם תסמינים של המוגבלות. הגברת הידע, הכלים והמיומנויות של אנשי המקצוע יאפשרו להם לזהות ביתר קלות התעללות והזנחה בקרב ילדים עם מוגבלות ולספק טיפול מותאם לילדים עם מוגבלות.

3

פיתוח מענים מותאמים לילדים עם מוגבלות: יש להתאים שירותים קיימים לילדים עם מוגבלות ולהקים שירותים חדשים המספקים מענה לצרכים הייחודיים שלהם. התאמת השירותים צריכה להביא בחשבון הן התאמות פיזיות (כגון הנגשת השירות) הן התאמות של תוכן המענה (כגון התאמת השפה לילדים עם מוגבלות שכלית התפתחותית). התאמות אלו יבטיחו שהשירותים לא רק נגישים אלא גם יעילים במניעת פגיעות ובהתמודדות עם מצבי סיכון.

4

חיזוק מענים משפחתיים: הממצאים מלמדים כי מצוקה כלכלית של המשפחה היא המנבא החזק ביותר של הסיכון לחשיפה להזנחה והתעללות, וכי משפחות שיש בהן ילד עם מוגבלות סובלות יותר ממצוקה כלכלית ממשפחות שאין בהן ילד עם מוגבלות. יש לנסות ולסייע למשפחות בהיבט הכלכלי על ידי הפנייתן למקורות תמיכה מן הממשלה והקהילה כדי למנוע מצבי סיכון הקשורים להזנחה. חשוב לשים לב גם למשפחות שההורים אינם נשואים או שיש להם מוגבלות – הממצאים הראו כי לילדים עם מוגבלות שהורים לא נשואים או עם מוגבלות יש סיכון גבוה יותר לחשיפה להתעללות והזנחה. חשוב לחזק את המענים והתמיכה עבור משפחות אלו.

5

חיזוק מענים קהילתיים וחיזוק המעורבות החברתית: קהילות יכולות לשמש רשת תמיכה חיונית למשפחות ולילדים עם מוגבלות. יש לפתח מענים בקהילה, כגון מרכזי יום, מרכזים למשפחה ומפגשי הורים-ילדים כדי לתמוך במשפחות ולצמצם את תחושת הבדידות. חיזוק המעורבות של הקהילה ייצור סביבה מגינה שתמנע מקרים של הזנחה והתעללות.

6

הרחבת הידע על ילדים עם מוגבלות: יש להמשיך ולאסוף נתונים על ילדים עם מוגבלות כדי לקבל תמונת מצב שוטפת עליהם וכן לבחון קיומם של מאפיינים וצרכים נוספים שיכולים לתרום להבנת המאפיינים האישיים והמשפחתיים המגבירים חשיפה של ילדים עם מוגבלות להזנחה ולהתעללות. הרחבת בסיס המידע תאפשר זיהוי מוקדם של מגמות סיכון ופיתוח מענים מבוססי נתונים.

7

שיפור שיתופי פעולה בין-משרדיים: מחקר זה התאפשר הודות לשיתוף פעולה בין משרדים. חשוב להמשיך ולשפר את שיתופי הפעולה בין משרדי הממשלה. שיתוף הפעולה יאפשר פיתוח מענים אינטגרטיביים המשלבים שירותי בריאות, חינוך ורווחה. גישה רב-מערכתית תסייע לתת מענה כוללני לצרכים המורכבים של ילדים עם מוגבלות ותאפשר מניעת פגיעות ביעילות.

עוד פרסומים של המכון בנושא

נגר אידלמן, ר., גדג', נ. וקורן, י. (2025). מענים למשפחות שבהן אדם עם מוגבלות שייעודם קידום חוסן משפחתי ושימורו. דמ-25-034.

נגר אידלמן, ר. וברלב ל. (ספטמבר 2025). ילדים ובני נוער עם מוגבלות נפגעי התעללות והזנחה [הרצאה ביום עיון]. מפגשי למידה בנושא ילדים ואנשים עם מוגבלות בהליכי החקירה והמשפט, מכון חרוב, משטרת ישראל, משרד הרווחה והביטחון החברתי – השירות לחקירות ילדים וחקירות מיוחדות ומשרד המשפטים – פרקליטות המדינה.

נגר אידלמן, ר., קורן, י. וגורבט, א. (2023). שירותים חברתיים בתחום ליווי אישי בקהילה.

נמר-פורסטנברג, ר., ברלב, ל., גדג', נ. ואיילי, ת. (2023). שירותים לילדים עם מוגבלות ולהוריהם: איתור צרכים, חסמים ומשאבים משפחתיים. דמ-23-951.

ברלב, ל. וקורן אברהם, י. (2017). ילדים ובני נוער עם מוגבלות נפגעי הזנחה והתעללות: אומדן היקף התופעה בישראל.

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון: brookdale.jdc.org.il

אלנבוגן-פרנקוביץ', ש. ואייזיק, ע. (2018). 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון לומדת מהצלחות: סיפורי הצלחה בעבודה עם אוכלוסייה בדואית. דמ-782-18. מכון מאירס-

ג'וינט-ברוקדייל.

האמנה בדבר זכויות הילד. (1989). מדינת ישראל. חוק העונשין, תשל"ז-1977.

ארזי, ט., סבו-לאר, ר. ובן סימון, ב. (2017). אינדקס לאומי למדידת התעללות בילדים והזנחתם

בישראל: תהליך הפיתוח. דמ-742-17. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

ברודסקי, ג., רזניצקי, ש. וסיטרון, ד. (2011). בחינת סוגיות בטיפולם של בני משפחה בזקנים:

מאפייני הטיפול, עומס ותוכניות לסיוע ולתמיכה. דמ-11-508. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

ברלב, ל. וקרן אברהם, י. (2017). ילדים ובני נוער עם מוגבלות נכגעי הזנחה והתעללות: אומדן

היקף התופעה בישראל. דמ-751-17. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

ברלב, ל., נמר-פורסטנברג, ר. וגדג', נ. (2021). ילדים עם מוגבלות בישראל: מחקר ארצי.

דמ-885-21. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

גולדשטיין, ש. ולאור, ר. (2007). היבטים בין-תרבותיים בחובת הדיווח ובאיתורם של ילדים

נכגעי התעללות. בתוך ד. הורוביץ, י. בן יהודה ומ. חובב (עורכים), הזנחה והתעללות של ילדים

בישראל (עמ' 858-889). עמותת אשלים.

הכהן-וולף, ח. ובן-דוד-ויטמן, ת. (2013). מרכז ייעוץ וטיפול לאוכלוסייה בעלת צרכים מיוחדים

נכגעי אלימות או פוגעים ובני משפחותיהם (מפעלים מיוחדים מס' 153). המוסד לביטוח לאומי,

מינהל המחקר והתכנון והאגף לפיתוח שירותים.

הוועדה הבין-משרדית. (2010). איתור קטינים הנמצאים במצבי סכנה והתוויית רשת ביטחון

להגנה בקהילה – דוח הוועדה הבין-משרדית. משרד הרווחה והשירותים החברתיים, משרד

החינוך, משרד הבריאות ומשרד התעשייה המסחר והתעסוקה.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2023). מדד כריפריאליות של יישובים ושל רשויות מקומיות,

2020.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2024). אפיון יחידות גאוגרפיות וסיווגן לפי הרמה החברתית-

כלכלית של האוכלוסייה בשנת 2021 (הודעה לתקשורת).

המועצה הלאומית לשלום הילד. (2023). יישום זכויות הילד והילדה בישראל: מבט לעתיד

מתוך אתגרי ההווה.

המכללה האקדמית גליל מערבי. המכון לחקר הביטחון האישי והחוסן הקהילתי (2025). דירוג

רמת החוסן של יישובים בישראל בתקופת הקורונה.

משרד החינוך. (2023). נתונים תשפ"ד [מצגת]. מינהל כלכלה ותקציבים, משרד החינוך. [🔗](#)

וייסבלאי, א. (2007). הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה: המלצות הוועדה ותהליך יישומן. הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

חוק שירותי רווחה לאנשים עם מוגבלות, התשפ"ב-2022. [🔗](#)

מורבר, מ. (2009). איתור ילדים, צעירים ובוגרים, בעלי מוגבלות המצויים בסיכון להתעללות (גופנית, רגשית, פסיכולוגית ומינית) ולהזנחה – מהלכה למעשה. משרד החינוך, אגף הפרסומים. [🔗](#)

מורג, ת. (2010). עשרים שנה אחרי: תפיסת זכויות הילד על פי-האמנה בדבר זכויות הילד. בתוך ת. מורג (עורכת), זכויות הילד והמשפט הישראלי (עמ' 15–62). הוצאת רמות.

מכון חרוב. (א"ת). סיכומים כלליים על תופעת התעללות בילדים והזנחתם. [🔗](#)

משרד הרווחה והביטחון החברתי. (2022). מרכזי חירום לילדים. [🔗](#)

משרד הרווחה והשירותים החברתיים. (2016). נזקקות ומאפיינים בקובץ נתוני יסוד: רשימה ומקרא (מהדורה שנייה). [🔗](#)

משרד הרווחה והביטחון החברתי. (2023). דין וחשבון הוועדה לבחינה ולהבניית דרכי ניהול והפעלה של מסגרות דיור חוץ ביתיות לאנשים עם מוגבלויות. [🔗](#)

נגר אידלמן, ר., גדג', נ. וקורן, י. (2025). מענים למשפחות שבהן אדם עם מוגבלות שייעודם קידום חוסן משפחתי ושימורו. דמ-25-034. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. [🔗](#)

נגר אידלמן, ר., גולובניץ, א. ונמר פורסטנברג, ר. (2024). 'איכות חיים-הכנה לחיים' במסגרות החינוך המיוחד: תפיסת המושג מנקודת מבטם של צוותי החינוך והורים. דמ-24-003. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. [🔗](#)

נגר אידלמן, ר., קורן, י. וגורבט, א. (2023). שירותים חברתיים בתחום ליווי אישי בקהילה. דמ-23-961. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. [🔗](#)

נמר-פורסטנברג, ר., ברלב, ל., גדג', נ. ואילי, ת. (2023). שירותים לילדים עם מוגבלות ולהוריהם: איתור צרכים, חסמים ומשאבים משפחתיים. דמ-23-951. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. [🔗](#)

סרבר, מ. ארזי, ט. טפר, י. ואקרמן, מ. (2024). מדריך תכנון מכוון תוצאות למערך שירותים מיטבי לילדים ולנוער בסיכון ברשויות המקומיות. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. [🔗](#)

רזניקובסקי-קוראס, א., שפירא, ה. וארזי, ט. (2024). פנימיות לילדים ובני נוער בסיכון 2023: ממצאי הערכת מצב ותכנון התערבות (TO). מ-24-228. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל.

שגיב, נ., מילשטיין, א. ובן, א. (2011). מרכזים למשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים. דמ-11-581. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. [🔗](#)

שפירא, ה., בכר, י. וארזי, ט. (2023). מסגרות רשות חסות הנוער: סיכום ממצאי מדידת T-0. דת-948-23. מכון מאיר-סג'ווינט-ברוקדייל. [🔗](#)

Ammerman, R. T. (2014). Physical abuse and childhood disability: Risk and treatment factors. In S. B. Sorenson & P. K. Lundberg-Love (Eds.), *Violence and sexual abuse at home: Current issues in spousal battering and child maltreatment* (pp. 207–224). Routledge. [🔗](#)

Austin, P. C. (2011). An introduction to propensity score methods for reducing the effects of confounding in observational studies. *Multivariate Behavioral Research*, 46(3), 399–424. [🔗](#)

Banks, L. M., Kelly, S. A., Kyegombe, N., Kuper, H., & Devries, K. (2017). "If he could speak, he would be able to point out who does those things to him": Experiences of violence and access to child protection among children with disabilities in Uganda and Malawi. *PLOS ONE*, 12(9), e0183736. [🔗](#)

Belsky, J. (1993). Etiology of child maltreatment: A developmental-ecological analysis. *Psychological Bulletin*, 114(3), 413–434.

Birenbaum, A. (2002). Poverty, welfare reform, and disproportionate rates of disability among children. *Mental Retardation*, 40(3), 212–218. [🔗](#)

Berger, L. M., Font, S. A., Slack, K. S., & Waldfogel, J. (2017). Income and child maltreatment in unmarried families: Evidence from the earned income tax credit. *Review of Economics of the Household*, 15, 1345–1372. [🔗](#)

Cancian, M., Yang, M. Y., & Slack, K. S. (2013). The effect of additional child support income on the risk of child maltreatment. *Social Service Review*, 87(3), 417–437. [🔗](#)

Conger, R. D., Elder, G. H., Jr., Lorenz, F. O., Simons, R. L., & Whitbeck, L. B. (1994). *Families in troubled times: Adapting to change in rural America*. Aldine de Gruyter.

Conger, R. D., Conger, K. J., & Martin, M. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685–704. [🔗](#)

Clemens, V., Huber-Lang, M., Plener, P. L., Brähler, E., Brown, R. C., & Fegert, J. M. (2018). Association of child maltreatment subtypes and long-term physical health in a German representative sample. *European Journal of Psychotraumatology*, 9(1), 1510278. [🔗](#)

Dixon, L., Browne, K., & Hamilton-Giachritsis, C. (2009). Patterns of risk and protective factors in the intergenerational cycle of maltreatment. *Journal of Family*, 24(2), 111–122. [🔗](#)

Emerson, E. (2007). Poverty and people with intellectual disabilities. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 13(2), 107–113. [🔗](#)

Emerson, E., & Hatton, C. (2007). Contribution of socioeconomic position to health inequalities of British children and adolescents with intellectual disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 112(2), 140–150. [🔗](#)

Flynn, S. (2020). Theorizing disability in child protection: Applying critical disability studies to the elevated risk of abuse for disabled children. *Disability & Society*, 35(6), 949–971. [🔗](#)

Flynn, S., & McGregor, C. (2017). *Disabled Children and Child Protection: Learning from Literature Through a Non-Tragedy Lens*. *Child Care in Practice*, 23(3), 258–274. [🔗](#)

Fox, K. (2005). Cultural aspects. In A. P. Giardino & R. Alexander (Eds.), *Child Maltreatment: A clinical guide and reference* (3rd ed., pp. 557–572). G.W. Medical Publishing, Inc.

Goudie, A., Narcisse, M. R., Hall, D. E., & Kuo, D. Z. (2014). Financial and psychological stressors associated with caring for children with disability. *Families, Systems, & Health*, 32(3), 280–290. [🔗](#)

Hollomotz, A. (2009). Beyond 'vulnerability': An ecological model approach to conceptualizing risk of sexual violence against people with learning difficulties. *The British Journal of Social Work*, 39(1), 99–112. [🔗](#)

Helton, J. J., & Cross, T. P. (2011). The relationship of child functioning to parental physical assault: Linear and curvilinear models. *Child Maltreatment*, 16(2), 126–136. [🔗](#)

Johnson, N., Frenn, M., Feetham, S., & Simpson, P. (2011). Autism spectrum disorder: Parenting stress, family functioning, and health-related quality of life. *Families, Systems, & Health*, 29(3), 232–240. [🔗](#)

Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., Bates, G., Mikton, C., Shakespeare, T., & Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: A systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet*, 380(9845), 899–907. [🔗](#)

Kelly, B., Dowling, S., & Winter, K. (2012). *Disabled children and young people who are looked after: A literature review*. Queen's University Belfast. [🔗](#)

- Kiling, I., Due, C., Li, D., & Turnbull, D. (2018). Perceptions of disability, environmental risk factors, and available services among local leaders and parents of young children with disabilities in West Timor, Indonesia. *Disability and Rehabilitation*, 41(20), 2421–2432. [🔗](#)
- Kim, J., Kim, H., Park, S., Yoo, J., & Gelegjamts, D. (2021). Mediating effects of family functioning on the relationship between care burden and family quality of life of caregivers of children with intellectual disabilities in Mongolia. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 34(2), 507–515. [🔗](#)
- Lindt, N., van Berkel, J., & Mulder, B. C. (2020). Determinants of overburdening among informal carers: A systematic review. *BMC Geriatrics*, 20(1), 1–12. [🔗](#)
- Legano, L. A., Desch, L. W., Messner, S. A., Idzerda, S., & Flaherty, E. G. (2021). Maltreatment of children with disabilities. *AAP Council on Child Abuse and Neglect, AAP Council on Children with Disabilities Pediatrics*, 147(5), e2021050920. [🔗](#)
- Maguire-Jack, K., & Font, S. A. (2017). Community and individual risk factors for physical child abuse and child neglect: Variations by poverty status. *Child Maltreatment*, 22(3), 215–226. [🔗](#)
- Mencap, Respond, & Voice UK. (2001). *Behind closed doors: Preventing sexual abuse against adults with learning difficulties*. Mencap.
- Miller, D., & Brown, J. (2014). *We have the right to be safe: Protecting disabled children from abuse*. NSPCC. [🔗](#)
- Moody, G., Cannings-John, R., Hood, K., Kemp, A., & Robling, M. (2018). Establishing the international prevalence of self-reported child maltreatment: a systematic review by maltreatment type and gender. *BMC public health*, 18, 1-15. [🔗](#)
- Mor, S. (2017). With access and justice for all. *Cardozo Law Review*, 39, 612–638. [🔗](#)
- Morag, T. (2013). The Principles of the UN Convention on the Rights of the Child and Their Influence on Israeli Law. *Michigan State International Law Review*, 22(2), 531–562. [🔗](#)
- Mueller-Johnson, K., Eisner, M. P., & Obsuth, I. (2014). Sexual victimization of youth with a physical disability: An examination of prevalence rates, and risk and protective factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(17), 3180–3206. [🔗](#)

Mwangi, L. W., Abuga, J. A., Cottrell, E., Kariuki, S. M., Kinyanjui, S. M., & Newton, C. R. (2022). Barriers to access and utilization of healthcare by children with neurological impairments and disabilities in low- and middle-income countries: A systematic review. *Wellcome Open Research*, 6, 61. [🔗](#)

Nicholson, J. M., Lucas, N., Berthelsen, D., & Wake, M. (2012). Socioeconomic inequality profiles in physical and developmental health from 0–7 years: Australian national study. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 66(1), 81–87. [🔗](#)

O'Sullivan, D., Watts, J., & Shenk, C. (2018). Child maltreatment severity, chronic substance abuse, and disability status. *Rehabilitation Psychology*, 63(2), 313–323. [🔗](#)

del-Pino-Casado, R., Priego-Cubero, E., López-Martínez, C., & Orgeta, V. (2021). Subjective caregiver burden and anxiety in informal caregivers: A systematic review and meta-analysis. *PLOS ONE*, 16(3), e0247143. [🔗](#)

Rabinowitz, Y. G., Saenz, E. C., Thompson, L. W., & Gallagher-Thompson, D. (2011). Understanding caregiver health behaviors: Depressive symptoms mediate caregiver self-efficacy and health behavior patterns. *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias*, 26(4), 310–316. [🔗](#)

Rosenbaum, P. R., & Rubin, D. B. (1983). The central role of the propensity score in observational studies for causal effects. *Biometrika*, 70(1), 41–55. [🔗](#)

Sarman, A., & Tuncay, S. (2024). Problems experienced by families of children with disabilities and nursing approaches. In G. Bennett & E. Goodall (Eds.), *The Palgrave Encyclopedia of Disability* (pp. 1–13). Springer Nature. doi: 10.1007/978-3-031-40858-8_69-1

Slingsby, B., Bachim, A., Leslie, L. K., & Moffatt, M. E. (2024). Child health needs and the child abuse pediatrics workforce: 2020–2040. *Pediatrics*, 153(Suppl 2), e2023063678F. [🔗](#)

Shor, R. (2000). Jewish immigrant parents from the former Soviet Union: A method for studying their views of how to respond to children's misbehavior. *Child Abuse & Neglect*, 24(3), 353–362. [🔗](#)

Spencer, N., & Strazdins, L. (2015). Socioeconomic disadvantage and onset of childhood chronic disabling conditions: A cohort study. *Archives of Disease in Childhood*, 100(4), 317–322. [🔗](#)

Stuart, E. A. (2010). Matching methods for causal inference: A review and a look forward. *Statistical Science*, 25(1), 1–21. [🔗](#)

Sullivan, P. M., & Knutson, J. F. (2000). Maltreatment and disabilities: A population-based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect*, 24(10), 1257–1273. [🔗](#)

Stalker, K., & McArthur, K. (2012). Child abuse, child protection and disabled children: A review of recent research. *Child Abuse Review*, 21(1), 24–40. [🔗](#)

Thompson, N. (2006). *Anti-discriminatory practice* (4th ed.). Palgrave Macmillan.

Webb, E., Maddocks, A., & Bongilli, J. (2002). Effectively protecting Black and minority ethnic children from harm: Overcoming barriers to the child protection process. *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, 11(6), 394–410. [🔗](#)

Winters, N., Langer, L., & Geniets, A. (2017). Physical, psychological, sexual, and systemic abuse of children with disabilities in East Africa: Mapping the evidence. *PLOS ONE*, 12(9), e0184541. [🔗](#)

World Health Organization. (2020). *Global status report on preventing violence against children*. [🔗](#)

נספח א: הערכת הקשר בין מוגבלות ובין הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה

נמצא דפוס תוצאות עקבי בכל שיטות המחקר. הממצאים עבור הזנחה היו יציבים במיוחד עם אומדני סיכון דומים והבדלים מוחלטים דומים בין הקבוצות בכל הניתוחים. אף על פי שבמדגמים הגדולים יותר התקבלה מובהקות סטטיסטית, גודל האפקט נותר יציב. התוצאה חיזקה את הביטחון שהממצא אינו תלוי בשיטת הניתוח שנבחרה. גם ביתר סוגי הפגיעה בתוך המשפחה (פיזית, מינית ורגשית) ההבדלים בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות היו קטנים מאוד ולא מובהקים סטטיסטית לאחר ההתאמה למאפייני הרקע. לעומת זאת, הממצא בנוגע להתעללות מחוץ למשפחה היה יציב כחות: גודל האפקט הצטמצם בניתוחי הרגישות, ולא נמצא קשר מובהק סטטיסטית בגישות החלופיות. לנוכח השכיחות הנמוכה של תוצאה זו וההבדלים המוחלטים הקטנים בין הקבוצות, יש לפרש ממצא זה בזהירות. בסיכומי של דבר, ניתוחי הרגישות תמכו במסקנה המרכזית של המחקר שההבדלים בין ילדים עם מוגבלות לילדים בלי מוגבלות היו בדרך כלל קטנים בהיקפם.

לוח א-1: השוואת יחס הסיכון (RR) להתעללות והזנחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות לעומת ילדים בלי מוגבלות, לפי שיטת הניתוח

סוג ניתוח	PSM 20% (n = 4,894) RR (95% CI)	PSM 30% (n = 7,284) RR (95% CI)	OW (N = 125,764) RR (95% CI)
הזנחה	1.1 (0.98–1.25)	1.1 (1.00–1.22) *	1.1 (1.03–1.17) *
התעללות פיזית במשפחה	1.3 (0.97–1.62)	1.0 (0.81–1.22)	1.1 (0.93–1.20)
התעללות מינית במשפחה	1.2 (0.74–1.97)	1.1 (0.75–1.66)	1.0 (0.80–1.31)
התעללות רגשית במשפחה	1.2 (0.95–1.59)	1.0 (0.82–1.23)	1.1 (0.95–1.25)
התעללות מחוץ למשפחה	1.5 (1.02–2.06) *	1.1 (0.86–1.52)	1.1 (0.87–1.27)

* $P < 0.05$

הערות:

1. $PSM =$ Propensity Score Matching; $OW =$ Overlap Weighting; $RR =$ Risk Ratio
 $CI =$ Confidence Interval

2. ניתוח ה-PSM הראשי בוצע במדגם מותאם של 4,894 ילדים (2,447 ילדים עם מוגבלות ו-2,447 ילדים ללא מוגבלות). ניתוח הרגישות באמצעות PSM בוצע במדגם מותאם של 7,284 ילדים (3,642 בכל קבוצה). ניתוח ה-OW בוצע על כלל המדגם האנליטי (N = 125,764).

נספח ב: שיעור הילדים שחוו הזנחה והתעללות

לוח ב-1: שיעור הילדים שחוו הזנחה והתעללות לפי הימצאות מוגבלות, תחום סיכון וסמן סיכון (באחוזים)

תחום סיכון	סמני סיכון	עם מוגבלות בלי מוגבלות (N = 16,802) (N = 94,414)
הזנחה **		24.1 20.2
אי-היענות להנחיות אנשי המקצוע **		11.7 10.8
טיפול פיזי לא מתאים	גר בבית שבו תנאי התברואה מסכנים או לא תקינים	4.2 4.4
	אינו מביא אוכל לבית הספר או מתלונן על רעב **	6.1 5.5
	לבוש בבגדים בלויים ולא מתאימים **	7.3 6.7
השגחה לא מספקת	מעורב בתאונות בית וסביבה רבות	5.7 5.4
	נמצא שעות רבות בלי השגחה מתאימה **	10.8 9.7
	משוטט שעות רבות בחוץ בלי השגחה **	10.5 8.8
התעללות במשפחה **		11.6 8.8
פיזית	עד לאלימות **	6.8 5.6
	נפגע פיזית במשפחה **	3.9 2.4
מינית	עד להתנהגות מינית לא הולמת	1.8 1.6
	עבר או עובר התעללות מינית במשפחה **	1.4 0.9
	עד לפגיעות מיניות כלפי בני משפחה אחרים **	1.2 0.8
רגשית	ההורים מערבים במריבות **	5.4 3.8
	ההורים מענישים ענישה קשה או משפילים **	2.9 2.0
	ההורים פוגעים נפשית או רגשית אחרת **	1.4 1.1
התעללות מחוץ למשפחה **		8.4 7.1
פיזית	הילד חשוף להתעללות פיזית מצד מבוגרים ממנו	4.6 4.5
מינית	הילד עבר או עובר התעללות מינית מחוץ למשפחה **	5.1 4.5
רגשית או כלכלית	הילד חשוף להתעללות רגשית / ניצול כלכלי מחוץ למשפחה	4.9 4.8

** P < 0.01

נספח ג: ניבוי הזנחה והתעללות במדגם מתואם

בלוחות מוצגים מקדמי יחס סיכויים (Odds Ratios, OR) מרגרסיות לוגיסטיות רבות-משתנים, עם רווחי סמך של 95%. מובהקות סטטיסטית נקבעה ברמת $p < .05$. ערכים גדולים מ-1 מצביעים על סיכוי גבוה יותר להתעללות והזנחה בעצימות גבוהה, וערכים קטנים מ-1 מצביעים על סיכוי נמוך יותר.

לוח ג-1: גרסיה לוגיסטית רב-משתנית לניבוי הזנחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם

מנבא	OR	CI 95%	P
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	2.66	2.22–3.18	< .001
גיל	1.07	1.05–1.09	< .001
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	1.42	1.17–1.71	.0003
הורים עם מוגבלות (לעומת בלי מוגבלות)	1.43	1.13–1.79	.002
קושי לזהות מצבי סיכון	2.10	1.71–2.58	< .001
קושי להתמודד במצבים מורכבים	1.31	1.07–1.60	.008
קושי לפנות לעזרה	1.15	0.94–1.41	.163
בנות (לעומת בנים)	0.83	0.70–0.98	.033
יהודים חרדים (לעומת לא חרדים)	0.89	0.68–1.16	.392
ערבים (לעומת יהודים)	0.85	0.68–1.07	.173
אם לא עובדת	1.09	0.90–1.33	.391
אב לא עובד	1.08	0.86–1.35	.523
מעמד חברתי-כלכלי של הרשות המקומית	1.02	0.96–1.08	.525
מעמד פריפריאלי של הרשות המקומית	1.01	0.97–1.05	.689
רמת חוסן קהילתי נמוכה (לעומת גבוהה)	1.12	0.95–1.32	.183

לוח ג-2: רגסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות פיזית במשכחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם

מנבא	OR	CI 95%	P
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	2.99	2.14–4.19	< .001
גיל	1.07	1.03–1.11	.0002
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	1.59	1.17–2.16	.003
הורים עם מוגבלות (לעומת בלי מוגבלות)	2.28	1.63–3.19	< .001
קושי לזהות מצבי סיכון	1.95	1.38–2.77	< .001
קושי להתמודד במצבים מורכבים	1.20	0.85–1.69	.292
קושי לפנות לעזרה	1.03	0.74–1.45	.850
בנות (לעומת בנים)	0.80	0.59–1.07	.131
יהודים חרדים (לעומת לא חרדים)	0.76	0.47–1.22	.249
ערבים (לעומת יהודים)	1.09	0.75–1.59	.655
אם לא עובדת	1.16	0.84–1.60	.360
אב לא עובד	0.93	0.64–1.35	.716
מעמד חברתי-כלכלי של הרשות המקומית	1.03	0.93–1.13	.572
מעמד פריפריאלי של הרשות המקומית	1.04	0.97–1.11	.273
רמת חוסן קהילתי נמוכה (לעומת גבוהה)	0.88	0.66–1.17	.379

לוח ג-3: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם

מנבא	OR	CI 95%	P
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	2.29	1.63–3.23	< .001
גיל	1.03	0.99–1.07	.095
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	3.64	2.68–4.95	< .001
הורים עם מוגבלות (לעומת בלי מוגבלות)	2.35	1.67–3.30	< .001
קושי לזהות מצבי סיכון	2.19	1.54–3.11	< .001
קושי להתמודד במצבים מורכבים	1.46	1.03–2.08	.036
קושי לפנות לעזרה	1.21	0.86–1.71	.275
בנות (לעומת בנים)	1.10	0.82–1.48	.508
יהודים חרדים (לעומת לא חרדים)	1.44	0.91–2.30	.120
ערבים (לעומת יהודים)	0.98	0.65–1.47	.910
אם לא עובדת	1.23	0.89–1.72	.215
אב לא עובד	0.86	0.59–1.27	.455
מעמד חברתי-כלכלי של הרשות המקומית	1.07	0.97–1.18	.196
מעמד פריפריאלי של הרשות המקומית	1.01	0.94–1.08	.763
רמת חוסן קהילתי נמוכה (לעומת גבוהה)	0.92	0.68–1.24	.572

לוח ג-4: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מינית במשכחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם

מנבא	OR	CI 95%	P
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	2.70	1.42–5.13	.002
גיל	1.18	1.10–1.27	< .001
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	2.23	1.28–3.89	.005
הורים עם מוגבלות (לעומת בלי מוגבלות)	2.33	1.29–4.23	.005
קושי לזהות מצבי סיכון	1.88	1.05–3.38	.035
קושי להתמודד במצבים מורכבים	1.66	0.91–3.02	.097
קושי לפנות לעזרה	0.82	0.46–1.46	.491
בנות (לעומת בנים)	1.12	0.67–1.88	.665
יהודים חרדים (לעומת לא חרדים)	1.67	0.79–3.51	.176
ערבים (לעומת יהודים)	0.35	0.13–0.93	.035
אם לא עובדת	1.07	0.58–1.97	.818
אב לא עובד	1.12	0.60–2.09	.717
מעמד חברתי-כלכלי של הרשות המקומית	0.98	0.82–1.16	.783
מעמד פריפריאלי של הרשות המקומית	1.03	0.91–1.16	.629
רמת חוסן קהילתי נמוכה (לעומת גבוהה)	1.32	0.76–2.28	.322

לוח ג-5: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים במדגם מתואם

מנבא	OR	CI 95%	P
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	1.48	0.98–2.25	.063
גיל	1.19	1.13–1.25	< .001
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	1.42	0.93–2.17	.103
הורים עם מוגבלות (לעומת בלי מוגבלות)	1.91	1.19–3.07	.008
קושי לזהות מצבי סיכון	2.18	1.42–3.35	< .001
קושי להתמודד במצבים מורכבים	2.31	1.48–3.62	< .001
קושי לפנות לעזרה	0.68	0.45–1.04	.076
בנות (לעומת בנים)	1.22	0.84–1.78	.296
יהודים חרדים (לעומת לא חרדים)	1.41	0.79–2.52	.240
ערבים (לעומת יהודים)	1.58	0.92–2.70	.095
אם לא עובדת	0.80	0.51–1.26	.340
אב לא עובד	1.04	0.64–1.70	.863
מעמד חברתי-כלכלי של הרשות המקומית	0.95	0.84–1.08	.465
מעמד פריפריאלי של הרשות המקומית	1.12	1.02–1.22	.017
רמת חוסן קהילתי נמוכה (לעומת גבוהה)	0.99	0.67–1.45	.940

נספח ד: ניבוי הזנחה והתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת

נספח זה מציג את תוצאות הרגרסיות הלוגיסטיות הרב-משתניות שנערכו לניבוי סיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות. בכל לוח מוצגים מקדמי הרגרסיה (B), סטיות התקן (SE), מקדמי הסיכויים ($\text{Exp}(B)$) ורמות המובהקות הסטטיסטית (Sig). המשתנים מוצגים לפי עוצמת ההשפעה (כלומר לפי מידת הסטייה של $\text{Exp}(B)$ מ-1), מן ההשפעה החזקה ביותר לחלשה ביותר, ללא תלות בכיוון הקשר. ערכי $\text{Exp}(B)$ הגדולים מ-1 מצביעים על סיכוי גבוה יותר להתעללות והזנחה בעצימות גבוהה, וערכים קטנים מ-1 מצביעים על סיכוי נמוך יותר.

לוח ד-1: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי הזנחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
קושי לזהות מצבי סיכון	0.925	0.076	2.521	< 0.001
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.652	0.073	1.920	< 0.001
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	0.313	0.082	1.368	< 0.001
קושי לפנות לעזרה	0.247	0.075	1.280	< 0.001
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	0.250	0.082	1.284	0.002
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.212	0.082	1.237	0.010
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	0.289	0.117	1.335	0.013
מעמד חברתי-כלכלי	0.047	0.025	1.048	0.058
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	0.127	0.091	1.135	0.163
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.127	0.145	1.136	0.381
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.032	0.097	1.033	0.741
ערבים (לעומת יהודים)	-0.075	0.096	0.927	0.434
רמת חוסן קהילתי	-0.080	0.072	0.923	0.266
בנות (לעומת בנים)	-0.078	0.071	0.925	0.274
שנת לידה	-0.095	0.011	0.909	< 0.001
מדד פריפריאליות של הרשות המקומית	-0.047	0.017	0.954	0.004

לוח ד-2: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.986	0.139	2.680	< 0.001
קושי לזהות מצבי סיכון	0.974	0.138	2.648	< 0.001
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	0.659	0.130	1.932	< 0.001
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.636	0.205	1.888	0.002
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.469	0.155	1.598	0.003
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	0.361	0.131	1.434	0.006
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.343	0.146	1.409	0.019
שנת לידה	-0.041	0.019	0.960	0.030
רמת חוסן קהילתי	-0.331	0.125	0.718	0.008
מעמד חברתי-כלכלי	-0.031	0.042	0.969	0.459
מדד פריפריאליות של הרשות המקומית	0.049	0.030	1.051	0.097
בנות (לעומת בנים)	0.041	0.122	1.042	0.736
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	-0.037	0.201	0.964	0.854
ערבים (לעומת יהודים)	0.072	0.161	1.074	0.657

לוח ד-3: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	1.401	0.127	4.059	< 0.001
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.884	0.143	2.421	< 0.001
קושי לזהות מצבי סיכון	0.730	0.135	2.076	< 0.001
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.646	0.134	1.908	< 0.001
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	-0.419	0.155	0.658	0.007
ערבים (לעומת יהודים)	0.351	0.163	1.420	0.032
שנת לידה	-0.044	0.019	0.957	0.024
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.232	0.149	1.261	0.119
קושי לפנות לעזרה	0.134	0.131	1.143	0.308
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.277	0.227	1.319	0.222
בנות (לעומת בנים)	0.135	0.122	1.145	0.268
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	0.140	0.137	1.151	0.307

לוח ד-4: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
קושי לזהות מצבי סיכון	1.145	0.252	3.141	< 0.001
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	1.105	0.229	3.019	< 0.001
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.653	0.283	1.922	0.021
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	0.741	0.318	2.097	0.020
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.468	0.253	1.597	0.065
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.524	0.353	1.689	0.138
שנת לידה	-0.168	0.034	0.846	< 0.001
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.377	0.233	1.458	0.106
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	0.130	0.242	1.138	0.591
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	-0.090	0.247	0.914	0.715
קושי לפנות לעזרה	0.026	0.228	1.026	0.909
מעמד חברתי-כלכלי	-0.117	0.074	0.890	0.113
מדד פריפריאליות של הרשות המקומית	0.020	0.051	1.020	0.691
רמת חוסן קהילתי	0.097	0.222	1.102	0.661
ערבים (לעומת יהודים)	-0.117	0.329	0.890	0.722
בנות (לעומת בנים)	0.320	0.211	1.378	0.128

לוח ד-5: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
ערבים (לעומת יהודים)	0.966	0.213	2.628	< 0.001
קושי לזהות מצבי סיכון	0.936	0.185	2.551	< 0.001
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.769	0.223	2.158	< 0.001
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.657	0.199	1.929	< 0.001
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	0.628	0.263	1.875	0.017
בנות (לעומת בנים)	0.393	0.160	1.482	0.014
שנת לידה	-0.146	0.025	0.864	< 0.001
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.409	0.287	1.506	0.153
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.231	0.172	1.260	0.178
מדד פריפריאליות של הרשות המקומית	0.067	0.041	1.069	0.103
מעמד חברתי-כלכלי	-0.077	0.057	0.926	0.174
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	-0.353	0.211	0.702	0.094
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	-0.174	0.184	0.840	0.345
קושי לפנות לעזרה	-0.051	0.175	0.950	0.770
רמת חוסן קהילתי	-0.209	0.171	0.811	0.223

נספח ה: ניבוי הזנחה והתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת – הגדרה צרה

נספח זה מציג את תוצאות הרגרסיות הלוגיסטיות הרב-משתניות שנערכו לניבוי סיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות, לא כולל לקויות למידה או קשיי קשב וריכוז. בכל לוח מוצגים מקדמי הרגרסיה (B), סטיות התקן (SE), מקדמי הסיכויים ($\text{Exp}(B)$) ורמות המובהקות הסטטיסטיות (Sig.). המשתנים מוצגים לפי עוצמת ההשפעה (כלומר לפי מידת הסטייה של $\text{Exp}(B)$ מ-1), מן ההשפעה החזקה ביותר לחלשה ביותר, ללא תלות בכיוון הקשר. ערכי $\text{Exp}(B)$ הגדולים מ-1 מצביעים על סיכוי גבוה יותר להתעללות והזנחה בעצימות גבוהה, וערכים קטנים מ-1 מצביעים על סיכוי נמוך יותר.

לוח ה-1: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי הזנחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)

מנבא	B	SE	$\text{Exp}(B)$	Sig.
קושי לזהות מצבי סיכון	0.864	0.151	2.373	< 0.001
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.636	0.149	1.889	< 0.001
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.361	0.161	1.435	0.025
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	0.245	0.155	1.278	0.115
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	0.229	0.226	1.257	0.311
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	0.172	0.172	1.187	0.318
בנות (לעומת בנים)	0.170	0.138	1.186	0.216
קושי לפנות לעזרה	0.067	0.149	1.069	0.655
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.068	0.168	1.071	0.683
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	0.027	0.175	1.027	0.877
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.005	0.173	1.005	0.978
ערבים (לעומת יהודים)	-0.197	0.193	0.821	0.307
שנת לידה	-0.033	0.020	0.967	0.098
מעמד חברתי-כלכלי	-0.023	0.050	0.977	0.639
מדד פריפריאליות של הרשות המקומית	-0.022	0.033	0.978	0.496
רמת חוסן קהילתי נמוכה (לעומת גבוהה)	-0.001	0.144	0.999	0.995

לוח ה-2: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות פיזית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
קושי לזהות מצבי סיכון	1.049	0.260	2.856	< 0.001
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.757	0.242	2.133	0.002
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	0.571	0.262	1.770	0.029
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.584	0.249	1.793	0.019
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.500	0.256	1.649	0.051
מעמד חברתי-כלכלי	-0.170	0.083	0.844	0.041
רמת חוסן קהילתי נמוכה (לעומת גבוהה)	-0.348	0.236	0.706	0.141
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.252	0.291	1.286	0.387
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	-0.139	0.378	0.870	0.713
בנות (לעומת בנים)	0.160	0.225	1.173	0.478
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	0.105	0.248	1.111	0.671
מדד כריפריאליות של הרשות המקומית	0.081	0.055	1.084	0.142
קושי לפנות לעזרה	0.054	0.246	1.055	0.826
שנת לידה	-0.032	0.033	0.969	0.335
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	-0.019	0.271	0.982	0.945
ערבים (לעומת יהודים)	0.002	0.317	1.002	0.996

לוח ה-3: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות רגשית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	1.235	0.240	3.439	< 0.001
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	-0.826	0.403	0.438	0.041
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.618	0.242	1.855	0.011
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.609	0.253	1.838	0.016
קושי לפנות לעזרה	0.481	0.247	1.618	0.051
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.470	0.286	1.600	0.100
קושי לזהות מצבי סיכון	0.465	0.239	1.593	0.051
רמת חוסן קהילתי נמוכה	0.327	0.230	1.387	0.156
מעמד חברתי-כלכלי	-0.216	0.082	0.805	0.008
ערבים (לעומת יהודים)	-0.351	0.314	0.704	0.263
בנות (לעומת בנים)	0.220	0.221	1.246	0.321
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.227	0.257	1.255	0.377
שנת לידה	-0.073	0.032	0.930	0.024
מדד פריפריאליות של הרשות המקומית	0.053	0.051	1.055	0.300
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	-0.107	0.272	0.899	0.694
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	0.010	0.250	1.010	0.968

לוח ה-4: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מינית במשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
קושי לזהות מצבי סיכון	1.645	0.464	5.184	< 0.001
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	0.952	0.415	2.591	0.022
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	0.803	0.423	2.233	0.058
בנות (לעומת בנים)	0.535	0.367	1.707	0.144
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.409	0.409	1.505	0.317
ערבים (לעומת יהודים)	-0.334	0.579	0.716	0.564
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	-0.238	0.438	0.789	0.588
קושי לפנות לעזרה	-0.186	0.386	0.831	0.630
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	-0.148	0.453	0.862	0.744
שנת לידה	-0.140	0.055	0.869	0.011
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.199	0.461	1.221	0.665
מדד כריפריאליות של הרשות המקומית	0.056	0.088	1.057	0.524
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.040	0.403	1.041	0.920
מעמד חברתי-כלכלי	-0.040	0.124	0.961	0.746
רמת חוסן קהילתי נמוכה	-0.066	0.388	0.937	0.866
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	0.228	0.572	1.257	0.689

לוח ה-5: גרסיה לוגיסטית רבת-משתנים לניבוי התעללות מחוץ למשפחה בעצימות גבוהה בקרב ילדים עם מוגבלות מאובחנת (הגדרה צרה)

מנבא	B	SE	Exp(B)	Sig.
שנת לידה	-0.197	0.042	0.821	< 0.001
קושי להתמודד במצבים מורכבים	0.935	0.384	2.548	0.015
קושי לזהות מצבי סיכון	0.810	0.293	2.249	0.006
בנות (לעומת בנים)	0.580	0.265	1.786	0.029
רמת חוסן קהילתי נמוכה	-0.446	0.285	0.640	0.118
קושי לפנות לעזרה	0.412	0.299	1.510	0.169
מעמד חברתי-כלכלי	-0.250	0.098	0.779	0.011
אב לא עובד (לעומת אב עובד)	-0.159	0.309	0.853	0.606
מדד פריפריאליות של הרשות המקומית	0.073	0.067	1.076	0.273
הורה עם מוגבלות (לעומת הורה ללא מוגבלות)	0.210	0.333	1.233	0.529
הורים לא נשואים (לעומת נשואים)	-0.118	0.359	0.889	0.742
ערבים (לעומת יהודים)	-0.116	0.381	0.891	0.761
יהודים חרדים (לעומת יהודים לא חרדים)	-0.089	0.429	0.915	0.836
ריבוי מוגבלויות (לעומת מוגבלות אחת)	0.113	0.323	1.119	0.727
יש מצוקה כלכלית (לעומת אין מצוקה)	0.060	0.294	1.062	0.839
אם לא עובדת (לעומת אם עובדת)	-0.066	0.344	0.936	0.848